Załącznik nr 7 do uchwały nr 110/2018
Walnego Zebrania Członków
Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska”
z dnia 08.06.2018 r.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (LSR) na lata 2016-2022 dla Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska” obejmującego obszar 6 gmin: Brzozów, Domaradz, Dydnia, Haczów, Jasienica Rosielna, Nozdrzec

Gmina Brzozów | **Gmina Domaradz** | **Gmina Dydnia** | **Gmina Haczów** | **Gmina Jasienica Rosielna** | **Gmina Nozdrzec**

Brzozów, Tekst jednolity z dnia 08.06.2018 r.

1. Charakterystyka LGD ... 3
1.1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia ... 3
1.2. Obszar ... 3
1.3. Potencjał LGD ... 4
1.3.1. Opis procesu tworzenia partnerstwa i doświadczenie LGD ... 4
1.3.2. Opis procesu tworzenia partnerstwa z uwzględnieniem doświadczenia LGD we wdrażaniu podejścia Leader ... 4
1.3.3. Reprezentatywność LGD ... 6
1.3.4. Rada ... 6
1.3.5. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym ... 7
1.3.6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD ... 8
2. Partycypacyjny charakter LSR ... 9
3. Diagnoza - opis obszaru i ludności ... 13
3.1 Dane demograficzne ... 13
3.2 Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów odnoszących się do tych grup ... 15
3.3 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości ... 19
3.4 Opis rynku pracy ... 20
3.5 Przedstawienie działalności sektora społecznego, w tym integracja/rozwój społeczeństwa obywatelskiego ...
3.6 Wskazanie problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali tych zjawisk ... 23
3.7 Dostęp do miejscowej infrastruktury i kultury ... 24
3.8 Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LSR (innej niż spójność przestrzenna) ... 26
3.9 Opis zagospodarowania przestrzennego/układu osadniczego ... 27
3.10 Opis dziedzictwa kulturowego/zabytków ... 27
3.11 Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie oraz wskazanie potencjału dla rozwoju turystyki 27
3.12 Opis produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych podkreślających specyfikę danego obszaru ... 28
3.13 Charakterystyka rolnictwa i rynku rolnego ... 28
4. Analiza SWOT obszaru LGD Ziemia Brzozowska ... 30
5. Cele i wskaźniki ... 33
6. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru (LGD) ... 44
6.1. Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych ze zwięzłą informacją wskazującą sposób powstawania procedur, ich kluczowe cele i założenia ... 44
6.2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru ... 44
6.3. Sposób uwzględnienia innowacyjności w kryteriach ... 46
6.4. Wskazanie wysokości wsparcia przyznawanego na rozpoczęcie działalności ... 46
7. Plan działania ... 48
8. Budżet LSR ... 55
9. Plan komunikacji ... 57
10. Zintegrowanie ... 61
11. Monitoring i ewaluacja ... 64
12. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko ... 65
13. Załączniki ... 67

1. Charakterystyka LGD

1.1. Forma prawna i nazwa stowarzyszenia

Nazwa stowarzyszenia:

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska"

z siedzibą w Brzozowie

tel./fax: 013 434 15 56, e-mail: lgd@powiatbrzozow.pl

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska" - zwane dalej LGD "Ziemia Brzozowska" lub LGD - jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem o celach niezarobkowych, osób fizycznych i osób prawnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego, mającym na celu działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.

LGD jest partnerstwem trójsektorowym, składającym się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego, w tym mieszkańców z obszaru działania LGD.

Forma prawna: stowarzyszenie specjalne - działa w szczególności na podstawie przepisów ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2015 poz. 1393 z późn. zm.), ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (Dz. U. z 2013 r. poz. 173 z późn. zm.), ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 (Dz. U. z 2015 r., poz. 349), ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. 2015 r., poz. 378).

1.2. Obszar

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska" swoim działaniem obejmuje następujące gminy powiatu brzozowskiego: Gmina Brzozów, Gmina Domaradz, Gmina Dydnia, Gmina Haczów, Gmina Jasienica Rosielna i Gmina Nozdrzec. Charakterystykę poszczególnych gmin tworzących LGD "Ziemia Brzozowska" prezentuje poniżej zamieszczona tabela.

Tabela 1. Charakterystyka gmin tworzących Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Ziemia Brzozowska"

Nazwy gmin na terenie LGD	Gmina Brzozów - gmina miejsko-wiejska	Gmina Domaradz - gmina wiejska	Gmina Dydnia - gmina wiejska	Gmina Haczów - gmina wiejska	Gmina Jasienica Rosielna - gmina wiejska	Gmina Nozdrzec - gmina wiejska
Liczba gmin na terenie LGD	6					
Powierzchnia w km^2	103	56	130	72	57	121
Liczba mieszkańców w gminach	26604	6139	8135	9336	7722	8398
Zakres oddziaływania poszczególnych EFSI, z których ma być współfinansowana LSR	Przygotowana strategia będzie jednofunduszowa i finansowana w szczególności ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.					

Źródło: dane GUS, Bank Danych Lokalnych, stan na 31 grudnia 2013 roku

Obszar działania LGD "Ziemia Brzozowska" jest obszarem spójnym przestrzennie w kontekście geograficznym (6 gmin tworzących powiat brzozowski). W granicach obszaru objętego LSR występuje 1 miasto (Brzozów) o liczbie mieszkańców nie przekraczającej 20 tys. więc fakt włączenia miasta do obszaru objętego przedmiotową LSR, nie rzutuje na spójność tego obszaru. Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju położony jest w południowej części Województwa Podkarpackiego i zajmuje łączną powierzchnię 539 km², co stanowi 3% ogólnej powierzchni województwa. Analizowany obszar obejmuje 43 sołectwa i 6 gmin. Od północy graniczy z LGD Dolina Strugu, CK Podkarpacie i LGD Pogórze Przemysko-Dynowskie, od wschodu z LGD Ziemia Przemyska, od południa z LGD Kraina Nafty, LGD Dorzecze Wisłoka i LGD Dolina Sanu, a od zachodu z Czarnorzecko-Strzyżowską LGD. W skład LGD "Ziemia Brzozowska" wchodzą: gminy wiejskie: Domaradz, Dydnia, Haczów, Jasienica Rosielna i Nozdrzec oraz gmina miejsko-wiejska: Brzozów, które zamieszkuje łącznie 66 334 osoby dając gęstość zaludnienia na poziomie 123 osoby na km^2 (wartość wyższa niż w województwie podkarpackim, gdzie notuje się 119 osób na km^2 oraz na poziomie porównywalnym z krajem – 123 osoby na km^2). Położenie gmin realizujących LSR, w tym samym regionie fizyczno-

geograficznym warunkuje występowanie podobnych cech środowiska naturalnego, takich jak: ukształtowanie terenu, szata roślinna, świat zwierzęcy, warunki klimatyczne i glebowe. Poniżej zamieszczona mapa prezentuje obszar objęty LSR z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin i wskazuje spójność przestrzenną obszaru objętego LSR.

Rysunek 1. Mapa obszaru objętego LSR z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin wykazująca spójność przestrzenną obszaru objętego LSR

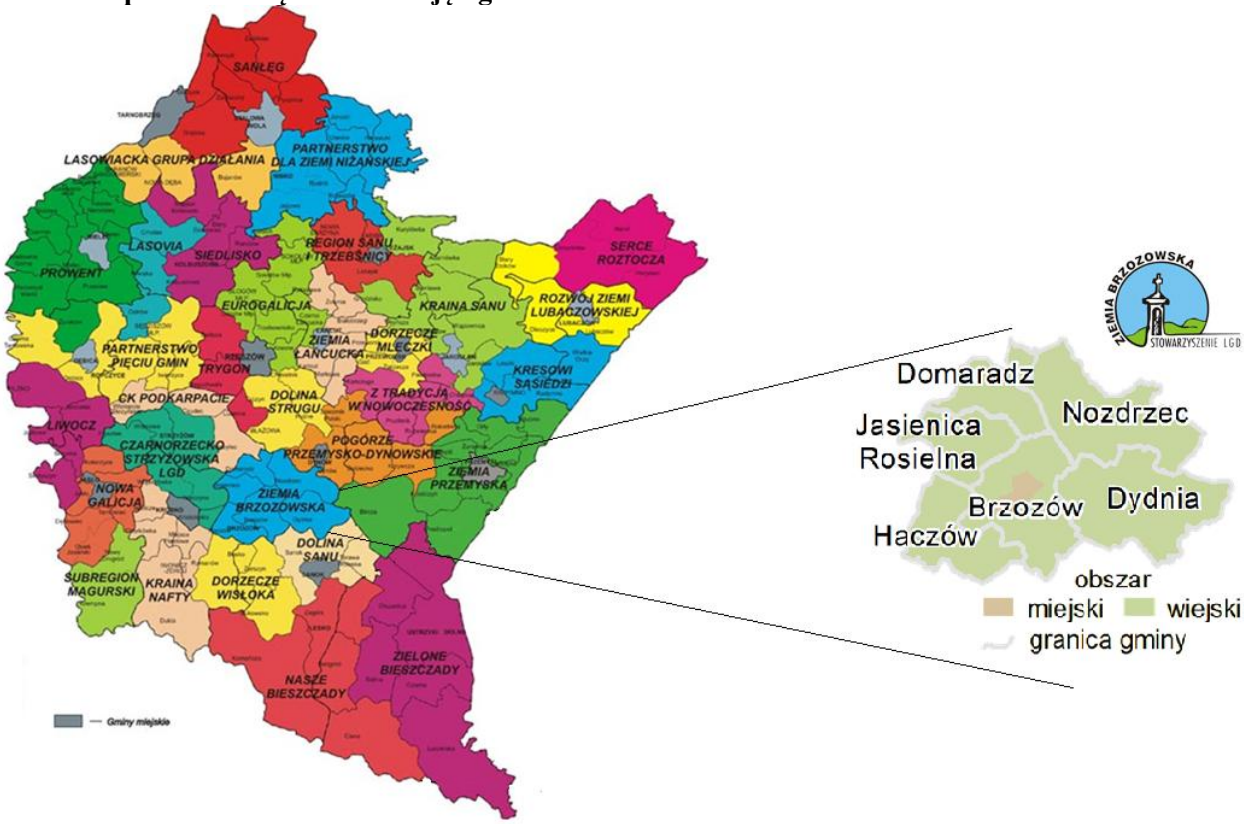

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze strony internetowej: http://podkarpackie.ksow.pl/fileadmin /user_upload/podkarpackie/grafika/tn_nowa_mapa.jpg

1.3. Potencjał LGD

1.3.1. Opis procesu tworzenia partnerstwa i doświadczenie LGD

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska" (LGD) powstało w marcu 2006 r., po wdrożeniu projektu „Odkrywamy Ziemię Brzozowską", zrealizowanego w ramach Schematu I Pilotażowego Programu Leader+. W wyniku realizacji tego projektu opracowana została Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich, obejmująca obszar gmin: Brzozów, Domaradz, Dydnia, Haczów, Jasienica Rosielna, Nozdrzec oraz powołano do życia Lokalną Grupę Działania, w skład której weszli przedstawiciele gmin, powiatu brzozowskiego oraz lokalni liderzy.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska" zostało utworzone poprzez podjęcie przez Członków Założycieli stosownej uchwały w dniu 15.03.2006 r. i zostało zarejestrowane w dniu 12.04.2006 r. i otrzymało numer:KRS:0000255064.

1.3.2. Opis procesu tworzenia partnerstwa z uwzględnieniem doświadczenia LGD we wdrażaniu podejścia Leader

Następnym krokiem była realizacja projektu „Ta Brzozowska Ziemia – drugiej takiej nie masz", dofinansowanego w ramach Schematu II Pilotażowego Programu Leader+. W ramach tego projektu Stowarzyszenie LGD „Ziemia Brzozowska" zorganizowało na terenie powiatu brzozowskiego cykl szkoleń, warsztatów, przedsięwzięć informacyjnych i imprez kulturalnych. Ich celem było zwiększenie aktywności społeczności lokalnej w zakresie czynnego uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym regionu. Podczas realizowanego od kwietnia do października 2007 r. projektu wzrosło zainteresowanie przystąpieniem do jego struktur wśród społeczności lokalnej. Przełożyło się to na napływ deklaracji członkowskich do Stowarzyszenia i pozyskanie nowych członków.

Zasadnicze zmiany w strukturach Lokalnych Grup Działania przyniósł rok 2008. Wówczas pojawiła się możliwość wstąpienia jednostek samorządów terytorialnych jako członków zwyczajnych LGD. Gminy i powiat brzozowski skorzystały z tej możliwości i od dnia 2 lipca 2008 r. są członkami zwyczajnymi Stowarzyszenia. Lokalna Grupa

Działania „Ziemia Brzozowska” stanowi więc partnerstwo trójsektorowe, składające się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego, w tym mieszkańców.

Od 2009 r. Stowarzyszenie realizuje swoje działania w ramach Osi 4. LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013). Horyzont czasowy poprzedniej LSR obejmował okres od 2009 do 2015 r. W tym czasie wnioskodawcy składali do LGD „Ziemia Brzozowska” wnioski na realizację różnego typu przedsięwzięć w ramach działania „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju”. Działania te skierowane były do samorządów, organizacji pozarządowych, rolników, osób prawnych oraz osób fizycznych. Przez cały okres wdrażania LSR Lokalna Grupa Działania – w porozumieniu z Urzędem Marszałkowskim Województwa Podkarpackiego oraz zgodnie z harmonogramem określonym w Strategii – ogłaszała nabory wniosków na poszczególne działania zaplanowane w LSR, czyli: Odnowa i rozwój wsi, Małe projekty, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej.

Tabela 2. Podsumowanie naboru wniosków (PROW 2007-2013)

Rodzaj działania	Gmina						Razem
	Brzozów	Domaradz	Dydnia	Haczów	Jasienica Rosielna	Nozdrzec	
	Liczba zrealizowanych operacji						
Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	-	-	4	1	1	-	**6**
Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	1	1	1	1	2	-	**6**
Odnowa i rozwój wsi	5	6	3	5	2	4	**25**
Małe projekty	19	4	4	6	3	5	**41**
Razem							**78**

Podział projektów ze względu na charakter		
Infrastruktura	**Edukacja, kultura i dziedzictwo regionu**	**Sport i rekreacja**
73%	11,6%	15,4%

Źródło: opracowanie własne na postawie „Projekty zrealizowane w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju. Dobre Praktyki”. Brzozów 2015.

Biuro LGD zlokalizowane jest w Brzozowie. Biuro wyposażone jest w sposób w sposób zapewniający możliwość przyjmowania i obsługi Wnioskodawców oraz możliwość archiwizowania dokumentów i organizacji spotkań. Miejscem spotkań, szkoleń, posiedzeń Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej jest Biuro LGD, natomiast Walne Zebrania Członków, czy też inne spotkania zakładające większą liczbę uczestników, organizowane są w sali narad Starostwa Powiatowego w Brzozowie oraz w poszczególnych Urzędach Gmin.

Aktualnie w LGD „Ziemia Brzozowska” zatrudnionych jest 2 pracowników na umowę o pracę na czas nieokreślony (w wymiarze 1 etatu) oraz jedna osoba na umowę zastępstwa. Dwoje pracowników jest zatrudnionych w Biurze LGD od ponad 6 lat. Byli więc zatrudnieni w okresie poprzedniego programowania oraz wdrażania LSR w ramach PROW 2007-2013 i posiadają również specjalistyczną wiedzę zdobytą na szkoleniach organizowanych przez różnego rodzaju instytucje, w tym m. in. Urząd Marszałkowski Województwa Kierownik Biura LGD zatrudniony jest w LGD od 2008 r. oraz posiada ponad 10-letnie doświadczenie w realizacji różnego rodzaju projektów i przedsięwzięć, w tym z zakresu aktywizacji lokalnych środowisk. Aktualnie wszyscy (100%) pracownicy zatrudnieni w LGD „Ziemia Brzozowska” posiadają wiedzę i wieloletnie doświadczenie związane z wdrażaniem i aktualizacją dokumentów strategicznych o zasięgu lokalnym, jak również doświadczenie w zakresie udzielania doradztwa przyszłym beneficjentom. Zwiększenie w przyszłości zatrudnienia do wymaganych 3 pełnych etatów nie będzie więc miało wpływu na zmniejszenie tego parytetu do poziomu niższego niż 50%. Szczegółowy opis stanowisk i zakres zadań pracowników znajdują się w regulaminie pracy Biura LGD oraz Opisie stanowisk.

Dla obecnych i planowanych stanowisk pracy zostały opracowane procedury i szczegółowe podziały zadań do realizacji, metody pomiaru zadań w zakresie animacji lokalnej i współpracy (monitoring). Wymagania stawiane poszczególnym stanowiskom są adekwatne do przewidzianych obowiązków. Dodatkowo w celu zapewnienia wysokiej jakości obsługi zarówno LSR jak i działalności biura LGD, dla w/w. został opracowany plan szkoleń uwzględniający podnoszenie wiedzy i kwalifikacji zawodowych wynikający z wdrażanych działań oraz ze zmieniających się przepisów. Dodatkowe szkolenia jakie będą mogły być wprowadzone do planu szkoleń wynikać będą z przeprowadzonego monitoringu działań doradczych. W celu oceny efektywności świadczonego doradztwa planuje się przeprowadzić po zakończonych naborach wniosków o dofinansowanie operacji raz w roku (w ramach sprawozdania z realizacji LSR) analizę ocen projektów dokonanych przez Radę, które konsultowane były w biurze LGD, a także zastosować dodatkowo - Ankietę badania poziomu zadowolenia klientów korzystających z usług doradczych.

Metodą pomiaru skuteczności i efektywności świadczonego doradztwa będą sprawozdania wskazujące dane w zakresie liczby osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie

ubiegania się o wsparcie na realizację operacji w ramach LSR, świadczonego w biurze LGD, a także ankiety badające poziom zadowolenia z usług doradczych osób, które objęte zostały doradztwem w Biurze LGD.

Skład Rady i Zarządu LGD stanowią w znacznej większości osoby które w poprzedzającym okresie programowania 2007 – 2013 pełniły funkcje członków w/w organów, wiedzę i doświadczenie zdobyły na szkoleniach oraz wykonując starannie powierzone obowiązki, samodzielnie lub w zespołach zadaniowych przygotowywały, oceniały i realizowały różnorodne projekty w zakresie operacji finansowanych ze środków pomocowych, publicznych i prywatnych. Dodatkowo w celu zapewnienia wysokiej jakości realizacji LSR dla w/w został opracowany plan szkoleń uwzględniający podnoszenie wiedzy wynikającej z wdrażanych działań oraz ze zmieniających się przepisów. Lokalna Grupa Działania powstała aby podejmować, prowadzić, promować i wspierać inicjatywy służące rozwojowi obszaru składającego się z 6 gmin.

1.3.3. Reprezentatywność LGD

LGD „Ziemia Brzozowska" jest partnerstwem składającym się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego, społecznego i mieszkańców. LGD jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem osób fizycznych i osób prawnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego, mającym na celu działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska" nie zastępuje istniejących instytucji, lecz ma za zadanie je wspierać, działać w specyficznych obszarach, które dają szanse na wykorzystanie zasobów i rozwój terenu. Członkostwo LGD "Ziemia Brzozowska" dzieli się na zwyczajne i wspierające. Reprezentatywność poszczególnych sektorów w składzie LGD prezentuje poniższa tabela.

Tabela 3. Struktura członków LGD

Przynależność terytorialna (gminy)								Procentowy udział reprezentowanych sektorów					
Brzozów	Domaradz	Dydnia	Haczów	Jasienica Rosielna	Nozdrzec	Inne (osoby fizyczne zamieszkałe obecnie poza LGD)	Razem	publiczny	gospodarczy	społeczny (osoby prawne, grupy nieformalne)	mieszkańcy	osoby fizyczne zamieszkałe obecnie poza LGD	Razem
24	8	9	11	8	17	2	**79**	7	9	13	48	2	**79**

Źródło: opracowanie własne

Łącznie LGD liczy 79 członków. Głównym obszarem sektora publicznego jest działalność w zakresie świadczenia usług publicznych, rozwoju infrastruktury lokalnej, kultury, promocji, sportu oraz ochrony zdrowia. Sektora gospodarczego jest działalność usługowa. Obszarem działania sektora społecznego jest aktywizacja społeczności lokalnej, w zakresie promocji i upowszechniania produktów lokalnych, dziedzictwa kulturowego, historii, oświaty, sportu i bezpieczeństwa publicznego. Mieszkańcy pełnią różne funkcje społeczne i publiczne. Opisane partnerstwo członków LGD odzwierciedla jego trójsektorowość w różnorodnych dziedzinach działalności, z których wywodzą się lokalni liderzy. Członkowie LGD mają rozeznanie w lokalnym środowisku, w szczególności w zakresie specyfiki lokalnego zatrudnienia oraz świadczonych usług, osób dotkniętych bezrobociem, ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Bezrobocie, ubóstwo i wykluczenie społeczne to główne płaszczyzny z jakimi musi się w latach 2014-2020 zmierzyć LGD. Partnerstwo LGD z powyższymi wyzwaniami zmierzy się podczas realizacji LSR, w szczególności celów ogólnych i szczegółowych oraz przedsięwzięć, których realizacja zmierzy się z problemami i znacząco przyczyni do niwelowania wskazanych wyzwań. W sposób szczególny LSR ukierunkowana będzie na tworzenie nowych miejsc pracy oraz wspieranie grup defaworyzowanych.

1.3.4. Rada

Do kompetencji Rady LGD - organu decyzyjnego, należy wybór operacji zgodnie z rozumieniem art. 2 pkt 9 rozporządzenia nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 oraz ustalenie kwoty wsparcia dla operacji zgodnie z art.34 ust 3 lit. f rozporządzenia nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013. Rada LGD działa na podstawie Statutu oraz Regulaminu Rady uchwalonych na Walnym Zebraniu Członków LGD. Rada Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Brzozowska" liczy 15 członków wybranych przez Walne Zabranie Członków, w tym Przewodniczący Rady i Zastępca Przewodniczącego Rady. Rada składa się z przedstawicieli wszystkich gmin członkowskich LGD, a zarazem z przedstawicieli wszystkich sektorów tj. gospodarczego, publicznego, społecznego oraz mieszkańców.

Struktura Rady LGD „Ziemia Brzozowska" odzwierciedla powszechnie obowiązujące wymogi. Ponad 50% głosów decyzyjnych należy do przedstawicieli sektorów gospodarczego, społecznego i mieszkańców. Skład organu decyzyjnego wskazuje na to, że ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu nie posiada więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji. Skład Rady przedstawiają tabele poniżej.

Tabela 4. Struktura Rady LGD „Ziemia Brzozowska"

Lp.	Imię i nazwisko	Reprezentowana grupa	Reprezentowana Gmina
1	Tasz Piotr	Publiczna (pozostałe)	Haczów
2	Szul Piotr	Publiczna (pozostałe)	Dydnia
3	Baran Zdzisława	Mieszkańcy	Nozdrzec
4	Brzana Tomasz	Gospodarcza	Jasienica Rosielna
5	Czerwińska Danuta	Publiczna (pozostałe)	Domaradz
6	Dudycz Jan	Gospodarcza	Brzozów
7	Kozik Henryk	Publiczna (władza publiczna)	Brzozów
8	Kuczma Edyta	Publiczna (pozostałe)	Brzozów
9	Łobodziński Stanisław	Mieszkańcy	Domaradz
10	Mentelski Paweł	Gospodarcza	Brzozów
11	Morajko Zofia	Społeczna	Dydnia
12	Pająk Stanisław	Publiczna (pozostałe)	Jasienica Rosielna
13	Przyczynek Bronisław	Mieszkańcy	Brzozów
14	Rozenbajgier Edward	Mieszkańcy	Haczów
15	Żelaznowski Stanisław	Publiczna (pozostałe)	Nozdrzec

Lp.	grupa	liczba reprezentantów w składzie Rady	% składu Rady
1.	**Publiczna (władza publiczna oraz pozostałe)**	7	47%
2.	**Gospodarcza**	3	20%
3.	**Społeczna**	1	7%
4.	**Mieszkańcy**	4	27%
w tym:			
Liczba przedsiębiorców		3	20%
Liczba kobiet		4	27%
Liczba osób poniżej 35 roku życia		1	7%

Źródło: opracowanie własne

1.3.5. Charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Organami LGD są: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada LGD i Komisja Rewizyjna. Członek LGD może wchodzić w skład wyłącznie jednego z organów LGD (dotyczy Zarządu, Rady LGD i Komisji Rewizyjnej).
Skład Rady wskazuje, że ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie posiada więcej niż 49% praw głosu w podejmowaniu decyzji. W celu wyboru operacji bez dominacji jakiejkolwiek grupy interesu w Radzie ograniczono reprezentowanie sektora społeczno-gospodarczego przez osoby związane z sektorem publicznym. Osoby połączone z sektorem publicznym (służbowo lub z racji pełnionych funkcji) stanowią mniej niż 49% członków Rady. Funkcje członków Rady są pełnione osobiście, tj. w przypadku osób fizycznych wybranych do Rady – przez te osoby, zaś w przypadku osób prawnych – przez osoby, które na podstawie uchwał właściwych organów są uprawnione do reprezentowania tych osób prawnych.
Decyzje Rady, w szczególności decyzje w sprawach związanych z oceną i wyborem operacji, podejmowane są w formie uchwały zwykłą większością głosów (każdy członek Rady dysponuje jednym głosem). Tryb głosowania określają procedury wyboru – decyzje podejmowane są poprzez wypełnienie karty oceny operacji.
Ponadto prowadzony będzie rejestr interesów, a członkowie Rady są zobowiązani zachować bezstronność w wyborze operacji, co zostało uregulowane w Regulaminie Rady.

W celu zapewnienia prawidłowości wyborów dokonanych przez członków Rady, Statut oraz Regulamin Rady przewidują m. in. możliwość odwołania członka Rady z funkcji w wypadku, gdy brał udział w ocenie operacji, pomimo zaistnienia okoliczności świadczących o braku jego bezstronności.

1.3.6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Dokumentami wewnętrznymi regulującymi zasady działania LGD „Ziemia Brzozowska" są:

Dokument	Opis głównych kwestii, których dotyczą
Statut	Określa zakres uregulowań zgodnie z ustawą prawo o stowarzyszeniach oraz ustawą o rozwoju lokalnym m. in. cele i zasady działania Stowarzyszenia, sprawy dotyczące członkostwa (w szczególności sektorowość), określa władze Stowarzyszenia i opisuje kompetencje Walnego Zebrania Członków oraz pozostałych organów LGD, w tym między innymi w zakresie uchwalenia LSR i jej aktualizacji, zatwierdzania procedur i kryteriów wyboru operacji. Uchwalany i zmieniany przez Walne Zebranie Członków.
Regulamin Walnego Zebrania Członków	Określa szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie składu, wyboru i odwoływania organów LGD. Do wyłącznej właściwości Walnego Zebrania Członków należą sprawy wymienione w Statucie LGD, dotyczące jego kompetencji. Uchwalany i zmieniany przez Walne Zebranie Członków.
Regulamin Rady LGD	Określa sposób wyboru operacji, które mają być realizowane w ramach opracowanej przez Stowarzyszenie LSR, określa organizację wewnętrzną i tryb pracy Rady, szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Rady, reprezentatywność sektorową w składzie osobowym Rady, rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji członków Rady. Uchwalany i zmieniany przez Walne Zebranie Członków.
Regulamin Biura LGD	Określa strukturę i opis stanowisk, sposób świadczenia bezpłatnego doradztwa, uprawnienia Kierownika Biura LGD, zasady udostępniania informacji uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych. Uchwalany i zmieniany przez Zarząd
Opis stanowisk	Określa strukturę i opis stanowisk, uprawnienia Kierownika Biura LGD oraz precyzuje wymagania adekwatne do przewidzianych obowiązków, które muszą spełniać pracownicy Biura LGD. Uchwalany i zmieniany przez Zarząd
Procedura naboru pracowników LGD	Określa zasady naboru i zatrudniania pracowników Biura LGD. Uchwalany i zmieniany przez Zarząd
Uchwała Zarządu w sprawie ustalenia wielkości zatrudnienia i zasad wynagradzania pracowników Biura Lokalnej Grupy Działania	Określa też zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników Bura LGD. Uchwalany i zmieniany przez Zarząd.
Polityka bezpieczeństwa i ochrony danych osobowych Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska”.	Określa zasady udostępniania informacji, uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji oraz przetwarzania danych osobowych.

2. Partycypacyjny charakter LSR

Partycypacyjny charakter Strategii Rozwoju Lokalnego jest kluczową jej cechą, w myśl założeń rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (RLKS) ma on bowiem być gwarantem rozwoju instytucji społeczeństwa obywatelskiego i kapitału społecznego, a zatem stanowi o najbardziej długofalowych jej efektach. W ramach prac nad koncepcją nowej Strategii Rozwoju Lokalnego, która będzie realizowana na terenie Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Brzozowska” w latach 2014-2020 zastosowano szereg działań aktywizujących i zachęcających do dyskusji przedstawicieli sektora społecznego i mieszkańców zainteresowanych gmin. Umożliwiono mieszkańcom wpływ na kształt rodzącej się Strategii na kilka sposobów. Poniżej scharakteryzowano wszystkie wykorzystane partycypacyjne metody konsultacji wykorzystane na każdym kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR.

Partycypacyjne metody konsultacji wykorzystane na każdym kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR

Warsztaty diagnostyczno-projektowe
Zorganizowano łącznie 6 warsztatów diagnostyczno-projektowych, na których: – zidentyfikowano potrzeby i problemy mieszkańców, – wskazano kluczowe grupy defaworyzowane,

- przeprowadzono analizę SWOT;
- określono cele LSR i ustalono ich hierarchię,
- określono propozycje przedsięwzięć jakie mogą być realizowane w ramach LSR,
- określono pożądane kanały komunikacyjne oraz kluczowe obszary o jakich LGD powinna informować społeczność lokalną.

Łącznie w spotkaniach wzięło udział 137 osób.

W spotkaniach konsultacyjnych wzięli udział przedstawiciele: mieszkańców terenu objętego LSR, radni, sołtysi, pracownicy urzędów i innych instytucji publicznych, przedstawiciele organizacji pozarządowych, przedsiębiorcy. Udział przedstawicieli poszczególnych grup prezentuje zamieszczony obok wykres. Podstawową częścią merytoryczną konsultacji byłą prezentacja merytoryczna. Uczestnicy otrzymali materiały informacyjne. Spotkania konsultacyjne były realizowane z wykorzystaniem wizualnych technik moderacji i multimedialnych.

Wykres 1. Udział poszczególnych grup w warsztatach diagnostycznych

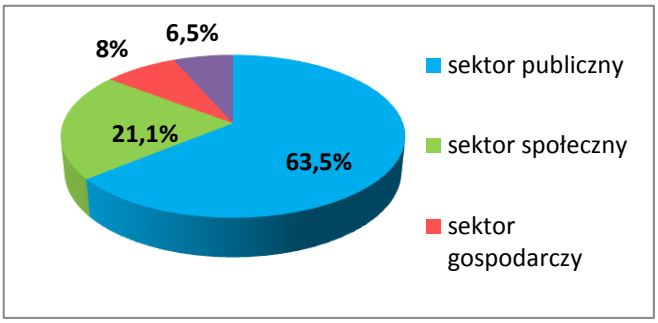

Harmonogram przeprowadzonych warsztatów diagnostyczno-projektowych prezentuje poniżej zamieszczona tabela.

Spotkania w Gminie					
Haczów 06.10.2015r.	**Jasienica Rosielna** 06.10.2015r.	**Dydnia** 08.10.2015r.	**Nozdrzec** 08.10.2015r.	**Domaradz** 09.10.2015r.	**Brzozów** 09.10.2015r.
Liczba uczestników spotkania					
23	19	22	27	15	31

Zgromadzone informacje, a także rozwiązania i wnioski wypracowane podczas warsztatów zostały wykorzystane do opracowania następujących rozdziałów LSR:

3. Diagnoza - opis obszaru i ludności
4. Analiza SWOT
5. Cele i wskaźniki
7. Plan działania
9. Plan komunikacji.

Wsparcie przez LGD innowacyjności znalazło swój wyraz w samym sposobie przygotowania LSR. Zastosowano nowe i skuteczne metody partycypacji społecznej, których jest bardzo wiele w świecie i z których tylko niewielka część znalazła już zastosowanie w Polsce. Podczas prowadzonego procesu partycypacji społecznej wykorzystano metodę: **Open Space Technology** - jest to innowacyjna metoda pozwalająca na organizowanie inspirujących i produktywnych spotkań, którym towarzyszy otwarta i przyjazna atmosfera współpracy. Open Space Technology lub po prostu Open Space umożliwia zebranie nieograniczonej liczby uczestników, którzy prowadzą dyskusje na wskazane tematy. Metoda Open Space sprawdza się gdy podjęcie danego problemu wymaga zaangażowania większej grupy ludzi. Wokół tematów przewodnich uczestnicy identyfikują problemy, które poruszają podczas spotkania. Metoda ta tworzy bardzo płynne i dynamiczne rozmowy, które wynikają z zainteresowania daną sprawą. Metoda wykorzystuje stłumioną, przez bardziej zorganizowane formy spotkań, kreatywność. Dzięki tej metodzie zidentyfikowano problemy i potrzeby na obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska".

Wywiad kwestionariuszowy

Na stronie internetowej Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Brzozowska" udostępniona była ankieta do konsultacji społecznych zawierająca informacje i dokumenty związane z projektem umożliwiająca zbieranie opinii oraz przeprowadzenie badań społecznych za pośrednictwem Internetu (głównie dla osób aktywnych zawodowo, niepełnosprawnych, z którymi nie jest możliwy kontakt bezpośredni podczas spotkań). Kwestionariusz ankiety rozdawany był także uczestnikom wszystkich spotkań konsultacyjnych. Ankieta obejmowała pytania dotyczące: odczuć, opinii mieszkańców odnośnie możliwych działań LGD w wybranych obszarach tematycznych, obszarów wymagających interwencji. W badaniu ankietowym wzięło udział 185 respondentów, kobiety stanowiły 48,1% respondentów, natomiast mężczyźni 51,9%. Niemalże połowa badanych uważa, że na terenie obszaru działania LGD mieszka się dobrze. Tylko niecałe 6% uważa, że warunki życia są złe. Badani najlepiej ocenili poczucie bezpieczeństwa w okolicy zamieszkania oraz estetykę otoczenia. Respondenci najsłabiej ocenili aktywność ośrodków kulturalno-rekreacyjnych i sportowych
w miejscu zamieszkania. Tylko niecałe 29% badanych uznało, że warunki do prowadzenia działalności gospodarczej są bardzo dobre i dobre. Niemal 27% ankietowanych oceniło je jako złe. Badani poproszeni o ocenienie mocnych stron obszaru działania LGD najczęściej wskazywali na piękne krajobrazy, lokalne zwyczaje, obrzędy i tradycje, a także

polepszającą się infrastrukturę techniczną. Wśród słabych stron obszaru LGD respondenci najczęściej wymieniali wysoki poziom bezrobocia, słabo rozwiniętą ofertę ruchu turystycznego i brak integracji społecznej. Respondenci stwierdzili, że najważniejszymi zadaniami powinny być: rozwój produktów lokalnych, rozwój rynków zbytu, zachowanie dziedzictwa lokalnego a także rozwój infrastruktury drogowej oraz infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej. Najsłabiej ocenione zostały: dywersyfikacja źródeł dochodu, w tym tworzenie inkubatorów przedsiębiorczości, zakładanie działalności gospodarczej i rozwój przedsiębiorczości oraz podnoszenie wiedzy społecznej w zakresie ochrony środowiska. Wśród obszarów wymagających najpilniejszej interwencji najczęściej wymieniano: wsparcie dla osób wsparcie dla osób podejmujących lub prowadzących działalność gospodarczą, infrastrukturę drogową oraz wykreowanie i promocje produktów lokalnych. Wyniki badań zostały wykorzystane do opracowania następujących rozdziałów LSR:
3.Diagnoza - opis obszaru i ludności
4.Analiza SWOT
5.Cele i wskaźniki.

Karty Przedsięwzięcia

Uczestnicy warsztatów diagnostyczno-projektowych otrzymali także Karty Przedsięwzięcia, dzięki którym zebrane zostały informacje dotyczące potencjalnych przedsięwzięć jakie miałyby być zrealizowane dzięki środkom finansowym przeznaczonym na realizację Strategii. Propozycje przedsięwzięć dotyczą zarówno działań realizowanych przez osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego oraz ich jednostki organizacyjne. Do biura LGD wpłynęło 60 arkuszy Kart Przedsięwzięcia. Wszystkie Karty dotyczyły realizacji projektów społecznych i niekomercyjnych. Projekty z zakresu sportu i rekreacji stanowiły 38%, natomiast projekty związane z edukacją, kulturą i dziedzictwem regionu oraz zakresu infrastruktury stanowiły odpowiednio 31% i 32%. Zgromadzony i poddany analizie materiał posłużył tworzeniu zakresu przedsięwzięć planowanych w LSR.
5. Cele i wskaźniki

Spotkanie z grupami defaworyzowanymi

Po wyłonieniu na warsztatach diagnostyczno-projektowych grup defaworyzowanych z terenu objętego LSR, odbyło się spotkanie z 12 przedstawicielami tych grup w dniu 28 grudnia 2015 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Brzozowie. Przedstawiciele grup defaworyzowanych wskazali najważniejsze problemy i potrzeby w zakresie dostępu do rynku pracy, a także obszary wymagające interwencji w tym zakresie. Omówiono również kryteria wyboru operacji i procedury wyboru. Zbadane zostało również zapotrzebowanie w zakresie pozyskania środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej - w trakcie spotkania pracownicy PUP przedstawili zainteresowanie zarejestrowanych bezrobotnych tą formą wsparcia (dane wewnętrzne PUP). Skonsultowana została również wysokość wsparcia i przeciętna planowana wielkość zatrudnienia w ramach działalności. Na podstawie przedstawionego zainteresowania skonsultowano następnie zapisy planu działania. Ponadto wskazane zostały pożądane kanały komunikacji oraz kluczowe obszary o jakich LGD powinna informować grupy defaworyzowane.
Zebrane materiały zostały wykorzystane do opracowania następujących rozdziałów LSR:
3. Diagnoza - opis obszaru i ludności
5. Cele i wskaźniki
6. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru
7. Plan działania
9. Plan komunikacji.

Spotkania konsultacyjne

Przeprowadzono 2 spotkania konsultacyjne w Brzozowie w dniach: 13 listopada 2015 r. (uczestniczyło w nich 20 osób) oraz w dniu 22 grudnia 2015 roku (uczestniczyło w nich 22 osoby). W przedmiotowych spotkaniach konsultacyjnych uczestniczyli wszyscy zainteresowani przedstawiciele społeczności lokalnych. Spotkania te umożliwiły: doprecyzowanie, wypracowanie i ustalenie m.in.: planowanych do osiągnięcia celów i wskaźników, poziomu dofinansowania (wyrażonego w %) przedsięwzięć adresowanych do sektora gospodarczego, procedur, kryteriów, w tym określających innowacyjność przedsięwzięć, planu działania, zasad monitorowania i ewaluacji oraz planu komunikacji.

W trakcie konsultacji zgłaszane uwagi (protokołowane) były na bieżąco dyskutowane i uwzględniane w LSR. Zgromadzony i poddany analizie materiał został uwzględniony w następujących rozdziałach LSR:
5. Cele i wskaźniki
6. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru
7. Plan działania
8. Budżet LSR
9. Plan komunikacji
11. Monitoring i ewaluacja.

Punkt konsultacyjny w biurze LGD

Przez cały okres opracowania LSR pracownicy Biura LGD konsultowali z przedstawicielami społeczności lokalnej ich propozycje zgłaszane do realizacji w ramach LSR. Przeanalizowane zostały m. in. Karty Przedsięwzięć określające oczekiwania podmiotów z obszaru LSR zakresie możliwych do realizacji działań. Dokonywano bezpośrednich,

mailowych oraz telefonicznych konsultacji i doprecyzowania zapisów w kartach. Działania te miały na celu sprawdzenie możliwości realizacji zaplanowanych operacji w kontekście między innymi zabezpieczenia finansowego (m. in. organizacje pozarządowe), możliwości podpisania umowy (grupy nieformalne) oraz wielu innych kwestii dotyczących realizacji działań. Ponadto udzielano bieżącego doradztwa uczestnikom konsultacji bezpośrednich w Biurze LGD, telefonicznych, mailowych. W samym okresie opracowania LSR z Biurem LGD skontaktowało się łącznie ponad 40 osób, w tym około 15 osób, którym udzielono doradztwa w zakresie działań związanych z przedsiębiorczością. Działania te umożliwiły to zbadanie zapotrzebowania na tego typu operacje oraz były pomocne w określeniu przeciętnych kwot wsparcia.
Zgromadzone informacje i wnioski zostały wykorzystane do opracowania następujących rozdziałów LSR:
5. Cele i wskaźniki
6. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru
7. Plan działania
8. Budżet LSR
9. Plan komunikacji
11. Monitoring i ewaluacja.

Zespół koordynujący opracowanie LSR (zespół roboczy)

Koordynacją prac nad LSR oraz działaniami organizacyjnymi zajmował się *zespół koordynujący opracowanie LSR* (tzw. zespół roboczy), w skład którego wchodzili pracownicy Biura LGD, przedstawiciele Zarządu, koordynatorzy gminni z każdej z gmin objętych LSR, a także najbardziej aktywni członkowie LGD (w tym np. członkowie Rady) oraz przedstawiciele społeczności lokalnej, który wyrazili chęć w jego pracach (m. in. w trakcie warsztatów i innych spotkań, a także w wyniku konsultacji w Biurze LGD). LGD funkcjonuje na obszarze objętym LSR od 2006 roku. W tym czasie wypracowane zostały skuteczne metody koordynacji różnego typu działań. Stało się to bardzo pomocne przy opracowaniu LSR. Szczególnie ważną rolę w zespole roboczym pełnili tzw. koordynatorzy gminni. Osoby te to w większości wieloletni członkowie LGD, którzy niejednokrotnie tworzyli struktury Stowarzyszenia i od początku jego działalności aktywnie współpracują nad jego rozwojem. W trakcie realizacji poprzedniej LSR wielokrotnie uczestniczyli w procesie włączania społeczności lokalnej w jej wdrażanie. Współpraca z koordynatorami gminnymi polegała przede wszystkim na ich udziale w spotkaniach zespołu roboczego. Ponadto stanowili oni źródło informacji dla społeczności lokalnej w każdej z gmin objętych działaniem LGD. W wielu przypadkach to właśnie koordynatorzy przekazywali na spotkaniach zespołu lub bezpośrednio do Biura LGD problemy zgłaszane przez mieszkańców oraz sposoby ich rozwiązania. Bardzo często planowane lokalnie działania były konsultowane w Biurze LGD właśnie za pośrednictwem koordynatorów gminnych. Łącznie odbyły się 4 oficjalne spotkania zespołu roboczego (uczestniczyło w nich od 6 do 15 osób), jednak koordynacja opracowania LSR odbywała się również przy okazji indywidualnych spotkań w Biurze LGD, a także telefonicznie i mailowo. Dzięki temu zapewniony był stały kontakt ze społecznością lokalną. Ten rodzaj współpracy umożliwił także przekazywanie informacji w drugą stronę - do społeczności lokalnej, co zapewniło bieżącą konsultację zapisów LSR na praktycznie wszystkich etapach. Do koordynatorów przekazywano różnego rodzaju materiały do konsultacji przez cały czas opracowania LSR. Dzięki pracom zespołu roboczego LSR została opracowana w sposób, który umożliwił dostosowanie jej założeń do potrzeb społeczności lokalnej.
Zgromadzone informacje, a także rozwiązania i wnioski wypracowane podczas warsztatów zostały wykorzystane do opracowania następujących rozdziałów LSR:
3.Diagnoza - opis obszaru i ludności
4.Analiza SWOT
5. Cele i wskaźniki
6. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru
7. Plan działania
8. Budżet LSR
9. Plan komunikacji
11. Monitoring i ewaluacja.

Wysłuchanie publiczne

W dniu 28 grudnia 2015 roku odbyło się wysłuchanie publiczne w formie oficjalnej debaty. Wzięli w niej udział zarówno przedstawiciele LGD „Ziemia Brzozowska", jak i odbiorcy konsultacji (przedstawiciele: mieszkańców terenu objętego LSR, radni, sołtysi, pracownicy urzędów i innych instytucji publicznych, przedstawiciele organizacji pozarządowych, przedsiębiorcy). Wysłuchanie publiczne zostało przeprowadzone przez niezależnego moderatora. Po prezentacji Strategii Rozwoju Lokalnego nastąpiła prezentacja stanowisk każdej ze stron.
Zgromadzone informacje, a także rozwiązania i wnioski wypracowane podczas warsztatów zostały wykorzystane do opracowania następujących rozdziałów LSR:
5. Cele i wskaźniki
6. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru
7. Plan działania

8. Budżet LSR 9. Plan komunikacji 11. Monitoring i ewaluacja.

Chcąc zapewnić wszystkim zainteresowanym współtworzenie Strategii Rozwoju Lokalnego, upowszechniano informacje o planowanych działaniach mając na uwadze dotarcie do jak najszerszego grona osób za pośrednictwem:

- informacji zamieszczonych na stronach internetowych (strona internetowa LGD „Ziemia Brzozowska", strony internetowe tworzących partnerstwo gmin i ich jednostek organizacyjnych, poczta tradycyjna i poczta elektroniczna do osób figurujących w bazie mailingowej LGD „Ziemia Brzozowska");
- rozmów indywidualnych prowadzonych zarówno bezpośrednio jak i telefonicznie;
- plakatów informacyjnych (eksponowanych w każdej gminie objętej LSR oraz na tablicach ogłoszeń).

Wsparciem prowadzonych prac podczas spotkań bezpośrednich była strona internetowa LGD Ziemia Brzozowska, wykorzystywana do konsultacji społecznych i umożliwiająca: zbieranie opinii drogą elektroniczną za pomocą interaktywnego formularza (e-ankieta), prezentację informacji i dokumentów na temat przedsięwzięcia i jego konsultacji. Efektem przeprowadzonych konsultacji społecznych jest przyjęta do realizacji Strategia Rozwoju Lokalnego.

Zestawienie wniosków i rekomendacji wypracowanych w procesie konsultacji społecznych

1. Nowa strategia powinna się w dużej mierze skupiać na wsparciu rozwoju przedsiębiorczości, tworzeniu nowych miejsc pracy i zwiększaniu dochodów mieszkańców obszaru LGD:
   - należy podjąć działania mające na celu rozwój współpracy między podmiotami związanymi z lokalnym rynkiem pracy (PUP, przedsiębiorcy, bezrobotni, szkoły gimnazjalne i ponadgimnazjalne etc.),
   - mechanizmy wsparcia dla przedsiębiorców powinny być możliwie atrakcyjne i odbiurokratyzowane,
   - należy rozwijać działalność podmiotów ekonomii społecznej,
   - należy wspierać tworzenie nowych miejsc pracy,
   - należy rozważyć możliwość stworzenia struktury wspierającej lokalnych przedsiębiorców, zbliżonej do modelu inkubatorów przedsiębiorczości.
2. W miarę możliwości należy przewidzieć działania infrastrukturalne, ze szczególnym uwzględnieniem poprawy dostępności komunikacyjnej oraz zaplecza technicznego do realizacji działań aktywizacyjnych (także infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, kulturalnej).
3. Istotnym elementem strategii powinny pozostać działania aktywizacyjne i integracyjne, skierowane przede wszystkim do dzieci i młodzieży oraz seniorów. Konieczna jest dalsza poprawa oferty spędzania czasu wolnego na terenie LGD.
4. Strategia powinna także obejmować działania mające na celu wzmocnienie lokalnego trzeciego sektora (np. w formie inkubatora organizacji pozarządowych), ze szczególnym uwzględnieniem aktywizacji kół gospodyń wiejskich.
5. Nowa LSR powinna uwzględniać wyzwania związane z wykorzystaniem potencjału turystycznego obszaru.

3. Diagnoza - opis obszaru i ludności

Zapisy przedstawione w niniejszym rozdziale są efektem prac społeczności lokalnej, która uczestniczyła w konsultacjach społecznych jakie miały miejsce we wszystkich gminach obszaru objętego LSR, w następującej formie:

- Warsztaty diagnostyczno-projektowe,
- Wywiad kwestionariuszowy,
- Spotkanie z grupami defaworyzowanymi 28 grudnia 2015 roku,

Ponadto opracowanie rozdziału koordynował Zespół koordynujący opracowanie LSR (zespół roboczy).

3.1 Dane demograficzne

W 2013 roku obszar objęty LGD „Ziemia Brzozowska" zamieszkiwało 66 334 osoby, w tym 33 527 kobiet (50,5%), tj. więcej niż średnia liczba mieszkańców objętych LSR/LSROR w latach 2007-2013 w województwie podkarpackim, która wyniosła wówczas 45 772[1]. W okresie obejmującym lata 2010-2013 **zmiany w liczbie ludności zamieszkującej obszar analizowanej LGD charakteryzuje tendencja spadkowa**. Znaczny przyrost mieszkańców obszaru Lokalnej Grupy Działania Ziemia Brzozowska miał miejsce w 2012 roku, kiedy to odnotowano wzrost o 2% w porównaniu do roku poprzedniego. W 2013 roku widoczny jest duży spadek liczby mieszkańców obszaru objętego Strategią Rozwoju Lokalnego. Największy udział w ludności obszaru objętego LSR mają mieszkańcy gminy miejsko-

[1] „Oś IV PROW 2007 – 2013 Lokalne Grupy Działania i Lokalne Strategie Rozwoju" wyd. MINROL, Warszawa 2009.

wiejskiej Brzozów – 40%. Mieszkańcy Gmin: Haczów mają 14% udział, Nozdrzec – 13%, Jasienica Rosielna i Dydnia po 12%. Najmniejszy udział w liczbie ludności analizowanego powiatu ma Gmina Domaradz.

Obserwowana obecnie struktura ludności obszaru LGD „Ziemia Brzozowska" jest pod wieloma względami niekorzystna. Występowanie wyraźnie zaznaczonych wyżów i niżów demograficznych sprawia, że zarówno rynek pracy, jak i rynek edukacyjny podlegają dużym zmianom w cyklu dwudziestopięcio-, trzydziestoletnim. Gęstość zaludnienia obszaru Lokalnej Grupy Działania Ziemia Brzozowska wynosiła 123 osób na 1 km^2 i utrzymywała się na tym samym poziomie w latach 2007-2013. Do obszarów o największej gęstości zaludnienia należały gminy: Brzozów (258 osób/km^2) oraz Jasienica Rosielna (135 osób/km^2). Najmniej osób na 1 km^2 przypadało w gminach: Dydnia (62 osoby/km^2) oraz Nozdrzec (70 osób/km^2). Blisko 2/3 mieszkańców obszaru objętego LSR to ludność w wieku produkcyjnym (18-59/64 lata). Nieprzerwanie od roku 2010 liczebność tej grupy rośnie. **Liczebność osób w grupie poprodukcyjnej (od 59/64 lat), w analizowanym okresie obejmującym lata 2010-2013 również charakteryzuje się nieznaczną tendencją wzrostową. Z kolei w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym (do 18 lat) odnotowano spadek liczebności. Zaistniała sytuacja spowodowana jest wydłużeniem życia ludności przy równoczesnym niskim poziomie liczby urodzeń**. **Prognozy przewidują pogłębianie się tej tendencji.** Najwyższy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w 2013 roku odnotowano w Gminie Jasienica Rosielna, zaś najniższy w Gminie Nozdrzec. Z kolei najliczebniejsza grupa ludności w wieku produkcyjnym występuje w Gminie Brzozów, zaś najmniejsza w Gminie Nozdrzec. Najwyższy udział ludności w wieku poprodukcyjnym wystąpił w Gminie Nozdrzec, zaś najniższy w Gminie Jasienica Rosielna[2]. Poniżej zamieszczona tabela prezentuje wykaz ludności w poszczególnych gminach objętych LSR według stanu na dzień 31 grudnia w latach 2010-2013.

Tabela 5. Liczba ludności według faktycznego zamieszkania (stan na 31.12)

Gmina	Liczba ludności według faktycznego zamieszkania, stan na 31.12			
	2010	**2011**	**2012**	**2013**
Brzozów	26663	26675	26738	26604
Domaradz	6177	6164	6141	6139
Dydnia	8241	8215	8185	8135
Haczów	9346	9327	9288	9336
Jasienica Rosielna	7608	7635	7734	7722
Nozdrzec	8537	8486	8460	8398
Razem obszar LGD:	**66572**	**66502**	**66546**	**66334**

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Tabela 6. **Struktura ludności wg wieku i płci** (stan na 31.12.2013)

Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem		
w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym
20,6%	62,7%	16,7%
Ludność wg płci		
ogółem	mężczyźni	kobiety
66334	32807	33527

Źródło: Dane GUS, Bank Danych Lokalnych

Analizując piramidę wieku mieszkańców obszaru działania LGD „Ziemia Brzozowska" da się zauważyć, że przewaga liczebna kobiet narasta silnie wraz z wiekiem. W młodszych grupach wieku jest więcej mężczyzn, różnica maleje przy przechodzeniu do kolejnych grup wieku, zaś po osiągnięciu równowagi w grupie wieku 40-44 lata dla ludności analizowanego obszaru, następne grupy wieku charakteryzują się zwiększającą się przewagą liczebną kobiet. **W ogólnej strukturze ludności praktycznie zachowana jest równowaga płciowa, co pokazuje także współczynnik feminizacji, który na analizowanym obszarze wynosi 102 (liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn).**

Tabela 7. Przyrost naturalny na obszarze LGD Ziemia Brzozowska

	Rok						
Gmina	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Brzozów	96	102	95	78	74	78	39
Domaradz	-19	13	11	-2	6	3	3
Dydnia	4	22	26	-3	-6	1	0
Haczów	19	52	31	31	12	10	8
Jasienica Rosielna	21	29	50	48	11	47	20
Nozdrzec	-23	-6	15	-19	-32	12	6
Razem obszar LGD:	**98**	**212**	**228**	**133**	**65**	**151**	**76**

Źródło: Dane GUS, Bank Danych Lokalnych – stan na 31.12.

[2] *Dane GUS, Bank Danych Lokalnych – stan na 31.12.2013*

Przyrost naturalny w 2013 roku w pięciu z sześciu gmin obszaru LGD był dodatni, natomiast w gminie Dydnia był na poziomie zerowym. **Omawiany obszar charakteryzuje tendencja spadkowa analizowanego wskaźnika**.

Prognoza: Najnowsza długookresowa prognoza ludności Polski na lata 2014 – 2050 nie przewiduje dynamicznego rozwoju demograficznego województwa (Prognoza ludności na lata 2014-2050, GUS, Warszawa 2014). W 2050 r. liczba ludności w porównaniu do stanu w roku bazowym 2013 zmniejszy się o 12%. Oprócz ujemnego przyrostu naturalnego, będziemy obserwować dalsze niekorzystne z zmiany w strukturze ludności według wieku oraz zmniejszanie się liczebności kobiet w wieku rozrodczym. Osoby w wieku 65 lat i więcej życia będą stanowiły prawie 1/3 populacji, a ich liczba znacząco wzrośnie w porównaniu do 2013 r. Z kolei kobiety w wieku rozrodczym w 2050 r. w będą stanowiły jedynie 62% stanu z roku wejściowego. Widać więc, że w perspektywie lat liczba ludności województwa podkarpackiego będzie się systematycznie zmniejszać, przy czym tempo spadku będzie coraz większe wraz z upływem czasu. Wyniki najnowszej długookresowej prognozy ludności dla obszaru działania LGD „Ziemia Brzozowska" na lata 2015-2035 wskazują, że w perspektywie najbliższych 21 lat, tzw. horyzontu prognozy, liczba ludności na analizowanym obszarze będzie systematycznie zmniejszać się do roku 2035. Przewiduje się, że w 2015 roku ludność analizowanego obszaru wyniesie 66 150 osób, w 2020 – 65 518 osób, w 2025 – 64 724 osoby, w 2030 – 63 696 osób, zaś w 2035 roku 62 354 osoby, przy założeniu scenariusza prognozy określanego jako najbardziej realistyczny.

3.2 Określenie grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz problemów odnoszących się do tych grup

Jednym z celów LSR jest poprawa sytuacji w zakresie funkcjonowania tzw. grup defaworyzowanych ze względu na dostęp do rynku pracy. Na obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska" do tego typu grup zaliczono:

<table>
<tr><th>Grupa</th><th>Charakterystyka grupy</th></tr>
<tr><td rowspan="3">Długotrwale bezrobotni</td><td>
<table>
<tr><th rowspan="2">Wyszczególnienie
(stan na 31.12.2013 roku)</th><th colspan="2">Osoby długotrwale bezrobotne</th></tr>
<tr><th>Ogółem</th><th>Kobiety</th></tr>
<tr><td>obszar LGD Ziemia Brzozowska:</td><td>4728</td><td>2790</td></tr>
</table>
</td></tr>
<tr><td>Do głównych problemów tej grupy należą:
– dyskryminacja osób długotrwale bezrobotnych, jako kandydatów na potencjalnych pracowników;
– brak umiejętności autoprezentacji osób długotrwale bezrobotnych podczas rozmów kwalifikacyjnych;
– obniżona motywacja do podjęcia pracy osób pozostających bez pracy w dłuższym okresie;
– niski poziom wykształcenia osób długotrwale bezrobotnych;
– słabe kwalifikacje zawodowe osób długotrwale bezrobotnych;
– spadek motywacji i obniżenie poczucia sprawczości w życiu osoby pozostającej długotrwale bez pracy, a także obniżenie poczucia własnej wartości, a nawet depresja;
– kłopoty finansowe osób dotkniętych problemem długotrwałego bezrobocia (m.in. brak środków na aktywne poszukiwanie pracy);
– podejmowanie nieoficjalnego zatrudnienia przez osoby długotrwale bezrobotne.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Obszar interwencji</td></tr>
<tr><td colspan="2">Przeszło 40% respondentów, którzy wzięli udział w badaniu ankietowych wskazało za główny problem społeczno-gospodarczy obszaru LGD „Ziemia Brzozowska" wysokie bezrobocie. Z kolei w opinii osób uczestniczących w warsztatach diagnostyczno-projektowych osoby długotrwale bezrobotne stanowią najważniejszą grupę wymagającą wsparcia. Według danych statystycznych stanowi ona najliczniejszą grupę defaworyzowaną w obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska" – 64,4%. Udział osób długotrwale bezrobotnych (osób pozostających bez pracy przynajmniej rok) stanowi główny problem w danym środowisku, stąd przedmiotową grupę uważa się za kluczową grupę docelową, którą należy wesprzeć w ramach realizacji LSR.
Zgodnie ze wskazaniami 12 przedstawicieli grup defawozyzowanych przedstawionymi na spotkaniu w dniu 28 grudnia 2015 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Brzozowie, w obszarze interwencji powinny się znaleźć przedsięwzięcia z zakresu zakładania i prowadzenia własnej działalności gospodarczej oraz pobudzenie aktywności mieszkańców do poszukiwania źródeł dochodów.</td></tr>
</table>

Niepełnosprawni

Za kolejną grupę defaworyzowaną należy uznać bezrobotnych niepełnosprawnych. W obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska" takich osób w 2013 roku było 138, w tym 23 osoby miały prawo do zasiłku.

Wyszczególnienie (stan na 31.12.2013 roku)	**Ogółem**	**Z prawem do zasiłku**	**Kobiety**
Razem obszar LGD Ziemia Brzozowska:	138	23	77

Do głównych problemów tej grupy należą:

- pozostawanie poza rynkiem pracy większości osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym (szansa uzyskania świadczenia w postaci renty, jest dla wielu osób znacznie bardziej atrakcyjna, niż podjęcie pracy);
- nieefektywny i nieadekwatny do potrzeb rynku pracy system kształcenia osób niepełnosprawnych;
- stereotypowe myślenie potencjalnych pracodawców na temat niepełnosprawnych - pracownicy nieefektywni, kosztowni dla pracodawcy (konieczność dostosowania miejsc pracy do potrzeb niepełnosprawnych i konieczność uzyskania pozytywnej opinii PIP);
- bariery systemowe i prawne dla pracodawców przy zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (uregulowania te oceniane są jako nierealne i niedostosowane do potrzeb pracodawcy i pracownika);
- niejasne, skomplikowane i niestabilne przepisy prawa dotyczące zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

Obszar interwencji

W opinii osób uczestniczących w warsztatach diagnostyczno-projektowych słabo wspierane na obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska" są też osoby niepełnosprawne. Stanowią one blisko 2% ogółu bezrobotnych. Choć nie jest to tak liczna grupa jak w przypadku osób długotrwale bezrobotnych, czy młodzieży i osób powyżej 50 roku życia została uznana za **kluczową grupę docelową na obszarze realizacji LSR**.

Bezrobocie wywołuje negatywne skutki społeczne i gospodarcze mające wpływ zarówno na obywateli, jak i na gospodarkę, zjawisko to jest spotęgowane zwłaszcza wśród osób niepełnosprawnych. Utrata praw i obowiązków wynikających z braku zatrudnienia, braku poczucia przynależności do grupy sprawia, że osoby te stają się niepotrzebne, pozbawione możliwości realizowania swojej roli społecznej. Skala i skutki bezrobocia zwłaszcza wśród osób niepełnosprawnych są na tyle istotne, że istnieje ogólne przekonanie wśród osób uczestniczących w warsztatach diagnostyczno-projektowych o konieczności interwencji zmierzającej do ograniczenia tego zjawiska.

Zgodnie ze wskazaniami 12 przedstawicieli grup defawozyzowanych przedstawionymi na spotkaniu w dniu 28 grudnia 2015 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Brzozowie, w obszarze interwencji powinny się znaleźć przedsięwzięcia z zakresu wspierania bezrobotnych osób niepełnosprawnych w zakładaniu i prowadzeniu własnej działalności gospodarczej oraz pobudzenie aktywności osób niepełnosprawnych do poszukiwania źródeł dochodów.

Nieposiadający kwalifikacji zawodowych

W 2013 roku w obszarze działania LGD Ziemia Brzozowska bezrobotni stanowili 17,7% ludności w wieku produkcyjnym, z tego 9,6% stanowiły osoby z wykształceniem wyższym, 6,2% - osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, natomiast 36,7% osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym.

Wyszczególnienie (stan na 31.12.2015 roku)	**Osoby bezrobotne z wykształceniem**					
	wyższym		**średnim ogólnokształcącym**		**zasadniczym zawodowym**	
	2007	**2013**	**2007**	**2013**	**2007**	**2013**
Razem obszar LGD Ziemia Brzozowska:	284	711	301	459	2218	2696

Problemy:

- niski poziom wykształcenia oraz brak kwalifikacji zawodowych i trudności z ich podnoszeniem;
- brak znajomości nowych technologii;
- deficyty wiedzy na temat sposobów poszukiwania pracy;
- niewielka liczba ofert pracy dla tej grupy.

Obszar interwencji

W opinii osób uczestniczących w warsztatach diagnostyczno-projektowych słabo wspierane na obszarze działania LDG „Ziemia Brzozowska" są też osoby bezrobotne z niskim wykształceniem. Zgodnie ze wskazaniami 12 przedstawicieli grup defawozyzowanych przedstawionymi na spotkaniu w dniu 28 grudnia 2015 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Brzozowie, w obszarze interwencji powinny się znaleźć wszelkie działania umożliwiające podniesienie kwalifikacji zawodowych osobom bezrobotnym i podjęcie pracy, takie jak szkolenia i kursy. W obszarze interwencji powinny się znaleźć też przedsięwzięcia z zakresu wspierania osób bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych w zakładaniu i prowadzeniu własnej działalności gospodarczej oraz pobudzenie ich aktywności do poszukiwania źródeł dochodów.

Młodzież i osoby powyżej 50 roku życia

Za grupę defaworyzowaną uznaje się również młodzież oraz osoby starsze. W dwóch kolejnych tabelach przedstawiono udział ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz w wieku 50+ w obszarze działania LGD Ziemia Brzozowska.

Wyszczególnienie	Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w latach 2007, 2013 [%]		Udział ludności w wieku 50+ w latach 2007, 2013 [%]	
	2007	**2013**	**2007**	**2013**
Razem obszar LGD Ziemia Brzozowska:	23,4%	20,6%	15,9%	18,3%

Obserwowany jest konsekwentny spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym oraz wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym na obszarze objętym LSR. Zachodzące zmiany demograficzne będą nasilać to zjawisko, w związku z czym pojawia się konieczność przywiązywania szczególnej uwagi do ludności w grupie wieku poprodukcyjnym.

Obszar interwencji

W opinii osób uczestniczących w warsztatach diagnostyczno-projektowych osoby młode i powyżej 50 roku życia bardzo licznie zasilają grupę osób bezrobotnych na analizowanym obszarze i stanowią bardzo ważną grupę wymagającą wsparcia. Najwięcej firm działających w województwie podkarpackim /szczególnie w rejonach wiejskich oddalonych od centrum regionu, do jakich należy obszar działania LGD „Ziemia Brzozowska"/ to podatne na sezonowe wahania rynku małe jednostki, zatrudniające nie więcej niż kilka osób. Właściciele tych firm niechętnie podejmują decyzję o zatrudnieniu nowego pracownika, co w przypadku osób młodych stanowi barierę trudną do zniwelowania negatywnych wpływów i ich przezwyciężenia. Najlepszą ewentualnością dla osób młodych będących w wieku 18-25 lat jest kontynuacja nauki na studiach wyższych w kierunkach rokujących wysoką szansę na uzyskanie oferty pracy na rynku lokalnym lub w ramach europejskich służb zatrudnienia.
W obszarze interwencji powinny się też znaleźć wszelkie działania mające na celu promocję zatrudnienia, realizowane przez poszczególne powiatowe urzędy pracy, tj.: staże, usługi poradnictwa indywidualnego, szkolenia zajęcia aktywizacyjne, prace interwencyjne.
Z kolei w obszarze interwencji dla bezrobotnych mieszkańców obszaru LGD „Ziemia Brzozowska" powyżej 50 roku życia powinny się znaleźć usługi pośrednictwa pracy i poradnictwa zawodowego w pełnym zakresie oraz szkolenia z zakresu umiejętności poszukiwania pracy.
Ponadto powinny być wspierane działania umożliwiające opracowanie indywidualnego planu działania dla osób bezrobotnych powyżej 50. roku życia. W ramach planów osoby poszukujące pracy będą mogły liczyć na propozycję zatrudnienia/ innej pracy, jak również różnych form aktywizacji (jak np. szkolenie, staż, przygotowanie zawodowe dorosłych, zatrudnienie subsydiowane – prace interwencyjne, roboty publiczne). W obszarze interwencji znajdą się też przedsięwzięcia z zakresu wspierania tej grupy osób bezrobotnych w zakładaniu i prowadzeniu własnej działalności gospodarczej oraz pobudzenie ich aktywności do poszukiwania źródeł dochodów.
Ponadto istotnym elementem strategii powinny pozostać działania aktywizacyjne i integracyjne, skierowane przede wszystkim do dzieci i młodzieży oraz seniorów. Konieczna jest dalsza poprawa oferty spędzania czasu wolnego na terenie LGD.

Mieszkańcy miejscowości poniżej 5000 mieszkańców	Jedyną miejscowością licząca ponad 5000 mieszkańców na analizowanym obszarze jest miasto Brzozów. Pozostałe miejscowości to wioski liczące do 5000 mieszkańców. W obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska" jest ich 42. Na obszarach wiejskich objętych działaniem LGD „Ziemia Brzozowska" żyje obecnie 58 784 ludzi. Wśród nich 81% posiada gospodarstwa rolne, a 19% to bezrolni, nie posiadający własnego gospodarstwa. Struktura źródeł utrzymania ludności wiejskiej jest bardzo zróżnicowana. Mieszkańcy obszarów wiejskich w większości posiadają gospodarstwa rolne, ale tylko 41% utrzymuje się z nich. 22% osób czerpie dochody wyłącznie z emerytur i rent, i tyleż samo z pracy najemnej. 12% mieszkańców posiada dochód z pozarolniczej działalności gospodarczej, a 3% deklaruje dochód z innych niezarobkowych źródeł poza emerytura i rentą. Na obszarze wiejskim działania LGD „Ziemia Brzozowska" występuje wysoka stopa bezrobocia licząca 16,6%. Jednym z poważniejszych problemów, które w zasadniczy sposób utrudniają podejmowanie inicjatyw na rzecz aktywizacji zawodowej, jest niski stopień samoorganizacji mieszkańców obszarów wiejskich.
Obszar interwencji	
W opinii osób uczestniczących w warsztatach diagnostyczno-projektowych obszary te wymagają pobudzenia życia społeczno – gospodarczego, stworzenie bodźców do aktywności gospodarczej (tworzenie miejsc pracy, samozatrudnienie), zwiększenie potencjału turystyczno – kulturalnego poprzez nadawanie terenom i obiektom zdegradowanym nowych funkcji społeczno – gospodarczych oraz rozwiązywanie problemów społecznych, poprzez walkę z patologiami. Głównym i najważniejszym celem działań skierowanych do tej grupy defaworyzowanej będzie polepszenie warunków ich życia.	

3.3 Charakterystyka gospodarki/przedsiębiorczości

Lokalny rynek dóbr i usług jest kształtowany głównie przez lokalne firmy. Zasadne jest zatem zwrócenie uwagi na kilka zasadniczych elementów populacji firm funkcjonujących w obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska".

Tabela 8. Struktura firm na obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska" według form własności w latach 2007-2013

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	2816	2931	3043	3255	3201	3211	3313
Sektor publiczny	181	182	185	186	187	190	190
Sektor prywatny, w tym:	3057	3165	3269	3501	3471	3508	3637
– spółdzielnie	20	18	18	18	18	20	20
– spółki handlowe	61	59	60	67	84	87	102
– fundacje	4	5	6	7	8	10	12
– stowarzyszenia i organizacje społeczne	118	122	128	135	139	141	150
– osoby prowadzące działalność gospodarczą	2635	2749	2858	3069	3014	3021	3123

Źródło: Dane statystyczne z publikatorów GUS, Bank Danych Lokalnych – stan na dzień 31.12.

W 2013 roku w porównaniu do 2007 roku **liczba firm na analizowanym obszarze wzrosła o 497 podmiotów**. Najliczniejszą grupę w 2013 roku w sektorze prywatnym stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (94,2% firm). Na uwagę zasługuje sukcesywne zwiększanie się liczby fundacji i stowarzyszeń. **W 2013 roku w porównaniu do 2007 roku powstało 8 nowych fundacji oraz 32 nowe stowarzyszenia i organizacje społeczne**. W analizowanych latach na 1000 mieszkańców przypadało od 50 firm w 2007 roku do 58 firm w 2013 roku, co świadczy o **wzroście przedsiębiorczości mieszkańców**.

Tabela 9. Podmioty gospodarki narodowej

Gmina	Podmioty gospodarki narodowej ogółem	w tym w sektorze: rolniczym	Przemysłowym i budowlanym	Podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności	Os. fiz. prowadzące działalność gosp. na 1000 ludności
Brzozów	1724	34	465	648	51
Domaradz	293	3	130	477	41
Dydnia	412	18	146	506	42
Haczów	586	7	217	628	54
Jasienica Rosielna	408	7	139	528	45
Nozdrzec	404	30	143	481	39
Razem	3827	99	1240	**Średnia**	
				487	45

Źródło: Dane statystyczne z publikatorów GUS, Statystyczne Vademecum Samorządowca – stan na dzień 31.12.2013

Na obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska" dominują firmy związane z sektorem przemysłowo-budowlanym 32,4%. W sektorze rolniczym działalność prowadzi zaledwie 2,5% firm.

W 2013 r. dochody gmin na 1 mieszkańca z terenu objętego LSR wyniosły 2982 zł, przy średniej krajowej wynoszącej 3099 zł. W 2013 r. dochody w przeliczeniu na 1 mieszkańca spadły o 3,0% w porównaniu z rokiem poprzednim, odnotowano również spadek wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca o 7,9% w porównaniu z 2012 r[3].

Bazą do rozwoju działalności gospodarczej w obszarze działania LGD mogą być zasoby naturalne. Do bogactw naturalnych obszaru LGD „Ziemia Brzozowska" należą: piaski i żwiry, złoża gazu i ropy naftowej.

Na analizowanym obszarze brak jest firm, które realizują przedsięwzięcia innowacyjne. Zagrożeniem dla dużej grupy firm działających w obszarze LGD „Ziemia Brzozowska" jest ekspansja dużych sieci handlowych na obszarze miast, wokół których funkcjonuje LGD. Grozi to wypieraniem, a co za tym idzie zanikaniem sektora małych firm handlowych. Z analiz ekonomicznych wynika również efekt spowolnienia w postaci braku kapitału na rozwój i inwestowanie w nowe dziedziny czy przedsięwzięcia, niski poziom dostępności funduszy pomocowych dla właścicieli małych firm oraz brak wsparcia merytorycznego dla osób chętnych na tworzenie mikroprzedsiębiorstw. W obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska" mikroprzedsiębiorstwa stanowią najliczniejszą grupę przedsiębiorstw pod względem ich wielkości 95%, przedsiębiorstwa małe stanowią 4%, a średnie 0,25%. Na obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska jeden podmiot gospodarczy zatrudniający ponad 1 000 osób. Dość dużym zagrożeniem dla sektora małych i średnich przedsiębiorstw w regionie jest też wzrost obciążeń fiskalnych wynikających z sytuacji budżetowej

[3] *http://rzeszow.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_podkarpackie/portrety_powiat%C3%B3w/powiat_brzozowski.pdf*

kraju – wpływające na kondycję finansową firm - skutkujące zmniejszeniem możliwości finansowania inwestycji, ograniczonymi możliwościami wykorzystania funduszy unijnych etc. Efektem nadmiernie restrykcyjnych przepisów i regulacji, zbyt skomplikowanych procedur oraz nakładania, zwłaszcza na małe i średnie firmy, zbyt wysokich obciążeń i danin na rzecz państwa może być wchodzenie do szarej strefy. „W sytuacjach takich niejednokrotnie ludzie stają przed alternatywą, czy zaprzestać działalności gospodarczej, czy wejść w szarą strefę". Oczywiście, niesie to za sobą spadek liczby oficjalnych miejsc pracy i ograniczenie prowadzenia działalności gospodarczej[4].

Dochód podatkowy gminy na 1 mieszkańca na obszarze LSR w 2013 roku w kwocie 311,29 zł jest niższy niż średni obliczony dla województwa podkarpackiego, który wynosi 912,13 zł.

Niestety na obszarze LGD nie znajduje się żaden z podmiotów ekonomii społecznej związany z integracją społeczną, czyli Centrum Integracji Społecznej lub Klub Integracji Społecznej. Działają natomiast Warsztaty Terapii Zajęciowej oraz Środowiskowe Domy Samopomocy - placówki wykonujące rehabilitację społeczną i zawodową niepełnosprawnych.

Charakterystyka branż z potencjałem rozwojowym oraz branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru

Korzystne położenie gmin objętych działaniem Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Brzozowska" wskazuje na ich turystyczny charakter, stąd duża liczba firm zajmujących się pozostałą działalnością, czyli świadczących usługi. W samej branży turystycznej (sekcja I: Usługi związane z zakwaterowaniem i usługi gastronomiczne) na analizowanym terenie działa 59 podmiotów gospodarczych. Obecnie turystykę postrzega się głównie jako dziedzinę gospodarki stwarzającą nowe miejsca pracy i przenoszącą popyt z regionów bogatszych do uboższych. Tereny objęte działaniem LGD „Ziemia Brzozowska" to doskonałe miejsce do rozwoju oferty wypoczynku, opartego na walorach środowiska i aktywności rekreacyjnej, o której atrakcyjności decyduje możliwość poznania walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych miejsca/regionu oraz interaktywne metody prezentacji lokalnych zwyczajów, sposobów gospodarowania, tradycyjnej wytwórczości, itp., dla których turystyka może stać się branżą rozwojową. W dokumencie pod tytułem „Uwarunkowania rozwoju funkcji turystycznej na terenie gmin wiejskich województwa podkarpackiego" dokonano oceny atrakcyjności turystycznej gmin województwa podkarpackiego za pomocą wskaźnika potencjału turystycznego, który obejmuje atrakcyjność turystyczną oraz uwarunkowania społeczno-gospodarcze. Gminy objęte działaniem Lokalnej Grupy Działania Ziemia Brzozowska znalazły się na następujących miejscach w rankingu określającego wskaźnik atrakcyjności turystycznej: Gmina Dydnia – 30 miejsce, Gmina Brzozów – 67 miejsce, Gmina Nozdrzec – 73 miejsce, Gmina Jasienica Rosielna – 77 miejsce, Gmina Haczów – 106 miejsce i Gmina Domaradz – 108 miejsce spośród 143 badanych gmin. Ponadto obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju mieści się w obszarze, w którym turystyka jako dziedzina gospodarki ma duże możliwości rozwoju (średnia wartość wskaźnika atrakcyjności turystycznej w obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska" wynosi 0,25, przy maksymalnej wartości 0,54 i minimalnej 0,06). **Reasumując, bez dodatkowych elementów wspomagających, takich jak rozwinięta infrastruktura techniczna, niezmiernie istotna z punktu widzenia mieszkańców regionu i inwestorów oraz występowanie walorów antropogenicznych, będących dodatkową zachętą dla turystów, funkcja turystyczna nie będzie się rozwijała w sposób optymalny. Inicjatywa wynikająca z chęci poprawy warunków życia i oczekiwane bodźce ekonomiczne sprawiają, że turystyka na obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska" może stanowić czynnik mobilizujący i aktywizujący dla mieszkańców w sferze zawodowej. Tereny jakie obejmuje LGD „Ziemia Brzozowska" (głównie wiejskie) to doskonałe miejsce do rozwoju oferty wypoczynku, opartego na walorach środowiska i aktywności rekreacyjnej, o której atrakcyjności decyduje możliwość poznania walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych miejsca/regionu oraz interaktywne metody prezentacji lokalnych zwyczajów, sposobów gospodarowania, tradycyjnej wytwórczości, itp.** Potencjał turystyczny obszaru objętego działaniem LGD „Ziemia Brzozowska" prezentują podrozdziały 3.7 i 3.11 niniejszej strategii.

3.4 Opis rynku pracy

Kolejnym punktem analizy jest charakterystyka lokalnego rynku pracy i rozmiarów zjawiska bezrobocia, z jakimi borykają się mieszkańcy i włodarze gmin obszaru objętego działaniem LGD „Ziemia Brzozowska". Z punktu widzenia społeczno-gospodarczego, jedną z najważniejszych kwestii jest poziom bezrobocia zidentyfikowany poniżej.

Tabela 10. Dynamika liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych na obszarze działania LGD Ziemia Brzozowska w latach 2007-2013

Wyszczególnienie (stan na 31.12.)	Liczba osób bezrobotnych						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gmina Brzozów	2234	2388	2587	2552	2730	2845	2831
Gmina Domaradz	676	625	640	674	680	748	711
Gmina Dydnia	907	949	1023	980	973	1026	1022
Gmina Haczów	681	716	833	811	871	940	932
Gmina Jasienica Rosielna	568	672	746	748	797	911	919
Gmina Nozdrzec	816	852	868	875	867	886	926
Razem obszar LGD Ziemia Brzozowska:	**5882**	**6202**	**6697**	**6640**	**6918**	**7356**	**7342**

[4] „Szara strefa w polskiej gospodarce w 2015 roku", Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Warszawa 2015.

Źródło: Dane statystyczne z publikatorów GUS, Bank danych lokalnych oraz dane Powiatowego Urzędu Pracy w Brzozowie – stan na dzień 31.12.

Liczba osób bezrobotnych z obszaru działania LGD Ziemia Brzozowska wykazywała tendencje wzrostową. W 2007 roku w obszarze LGD Ziemia Brzozowska bez pracy pozostawało 5882 osób, w 2013 roku było 7342 osób.

Tabela 11. Charakterystyka rynku pracy na obszarze objętym działaniem Lokalnej Grupy działania Ziemia Brzozowska (stan na 31.12.2013)

Liczba osób pracujących		
ogółem	**mężczyźni**	**kobiety**
8019	3411	4608

Osoby bezrobotne w szczególnej sytuacji na rynku pracy

Wyszczególnienie	**Liczba bezrobotnych**	**Kobiety**	**Mężczyźni**
Zarejestrowani bezrobotni do 25 roku życia	1426	703	723
Osoby które ukończyły szkołę wyższą do 27 roku życia	137	104	33
Powyżej 50 roku życia	1387	575	812
Długotrwale bezrobotni	4728	2790	1938

Stopa bezrobocia

24,3%

Struktura bezrobotnych wg wykształcenia i płci

Wyszczególnienie	**Liczba bezrobotnych**	**Kobiety**	**Mężczyźni**
Wyższe	711	532	1 9
Policealne i średnie zawodowe	1876	1153	723
Średnie ogólnokształcące	459	310	149
Zasadnicze zawodowe	2696	1223	1473
Gimnazjalne i poniżej	1600	656	944
Ogółem	**7342**	**3874**	**3468**

Bezrobotni z prawem do zasiłku i bez prawa do zasiłku

Obszar LGD	**Z prawem do zasiłku**	**Bez prawa do zasiłku**
	1211	6131

Struktura zarejestrowanych bezrobotnych z podziałem na staż pracy

Wyszczególnienie		**Liczba bezrobotnych**	**Kobiety**	**Mężczyźni**
Staż	do 1 roku	1104	666	738
	od 1 – 5	1752	906	846
	5-10	1201	564	637
	10-20	1061	549	512
	20-30	591	206	385
	30 lat i więcej	142	27	115
	bez stażu	1491	956	535
Ogółem		**7342**	**3874**	**3468**

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych, dane PUP w Brzozowie

Liczba bezrobotnych do liczy osób w wieku produkcyjnym na obszarze objętym LSR w 2013 roku wynosi 17,7% i przekracza liczbę bezrobotnych w relacji do liczby osób w wieku produkcyjnym w województwie podkarpackim, który wynosi 11,4%.[5]

Wyniki zastosowanych przez LGD partycypacyjnych metod tworzenia strategii - warsztaty diagnostyczne

Problemy związane z gospodarka/przedsiębiorczością, rynkiem pracy - wyniki zastosowanych przez LGD partycypacyjnych metod tworzenia strategii - warsztaty diagnostyczne
– mała liczba przedsiębiorców; – zanik rolnictwa; – brak terenów inwestycyjnych; – słaba kondycja finansowa większości firm; – niedostateczne kwalifikacje zawodowe absolwentów szkół (praktyki zawodowe) - niewystarczająca współpraca szkół z pracodawcami; – słabe kształcenie zawodowe; – duży odpływ fachowców za granicę i do większych ośrodków miejskich;

[5] *http://stat.gov.pl/bdl/app/dane_podgrup.display?p_id=410055&p_token=0.49368945706069245*

- utrudniony dostęp do rynku pracy dla kobiet, młodych matek, absolwentów szkół;
- ucieczka młodych, wykształconych za granicę i do większych ośrodków miejskich;
- niskie pobory/dochody;
- niewystarczające wsparcie przedsiębiorców;
- ginące zawody np. kowalstwo artystyczne, tapicer;
- niewystarczające wsparcie instytucji rynku pracy dla osób bezrobotnych;
- dużo osób niepełnosprawnych które nie mogą znaleźć pracy;
- mała liczba zakładów usługowo-produkcyjnych;
- problem eurosieroctwa;
- drenaż intelektualny;
- bardzo wysoki poziom bezrobocia – osoby młode, wykształcone, osoby 50+, kobiety;;
- bardzo utrudniony dostęp do rynku pracy dla osób 50+;
- ograniczone kapitały na podejmowanie i rozwój działalności gospodarczej;
- niewystarczająco rozwinięty sektor MŚP;
- płytki rynek na usługi;
- niepewność sprzedaży produktów rolnych (brak kontraktacji);
- niestabilny rynek pracy;
- jednoosobowe, słabe firmy zależne od „nadwykonawców";
- niewykorzystany potencjał turystyczny;
- duże obciążenia pracodawców związane z przygotowaniem pracowników do wykonywania zawodu praktycznego.

3.5 Przedstawienie działalności sektora społecznego, w tym integracja/rozwój społeczeństwa obywatelskiego

Na terenie działania LGD „Ziemia Brzozowska" zarejestrowanych było 85 organizacji pozarządowych. Według stanu na dzień 30.12.2013 r. na analizowanym terenie działało 47 Ochotniczych Straży Pożarnych.

Tabela 12. Organizacje pozarządowe na terenie LGD Ziemia Brzozowska

Gmina	Liczba organizacji pozarządowych	Liczba OSP
Brzozów	42	9
Domaradz	5	5
Dydnia	14	11
Haczów	9	7
Jasienica Rosielna	7	4
Nozdrzec	8	11

Źródło: Dane ze strony Starostwa Powiatowego w Brzozowie

Organizacje funkcjonujące na obszarze LGD organizują imprezy i przedsięwzięcia promujące i upowszechniające rodzimą kulturę, dziedzictwo kulturowe, produkty i wyroby lokalne. Są to głównie wydarzenia związane z promocją lokalnej kultury, historii, tradycji i obrzędów oraz zachwalające lokalne przysmaki. Wydają także broszury i książki promujące lokalne dziedzictwo kulturalne oraz kulinarne. Wiele stowarzyszeń i organizacji chętnie bierze udział w imprezach i przedsięwzięciach promocyjno-upowszechniających organizowanych przez gminne instytucje kultury. Najchętniej udział biorą zespoły artystyczne działające przy gminnych ośrodkach kultury oraz Koła Gospodyń Wiejskich. Jest to dla nich możliwość zaprezentowania swoich umiejętności i wyrobów zgromadzonej publiczności oraz szansa zmierzenia się z innymi. Organizacje społeczne działające na terenie gmin tworzących LGD realizują również projekty, które są sfinansowane lub współfinansowane przy udziale środków finansowych z funduszy unijnych oraz innych funduszy krajowych i zagranicznych. Organizacje społeczne angażują się również w działania charytatywne wspomagające ludzi poszkodowanych w wyniku klęsk żywiołowych i znajdujących się w trudnych sytuacjach życiowych.

Wśród organizacji wiele jest podmiotów krzewiących kulturę fizyczną i promujących działania pro-sportowe. Na obszarach wiejskich znaczącą rolę odgrywają Gminne, Ludowe Zespoły i Kluby Sportowe. Ponadto niemalże przy każdej placówce oświatowej funkcjonują uczniowskie klubu sportowe. Dzięki nim młodzież szkolna ma szanse na rozwijanie swoich umiejętności pod okiem nauczycieli, będących często trenerami w klubach sportowych. Dzięki temu najzdolniejsi uczniowie trafiają do drużyn młodzieżowych klubów sportowych, które prowadzą treningi w kilku grupach wiekowych. Łącznie na obszarze objętym LSR działa 58 klubów sportowych.

Jednocześnie należy zauważyć, że na obszarze LGD zwiększyło się zainteresowanie kulturą fizyczną, co jest trendem odwrotnym do procesów zachodzących w województwie. W porównaniu z 2008 rokiem w 2014 roku wzrosła liczba członków klubów sportowych (o blisko 10%). Wynika to z dobrze wyposażonej bazy sportowo-rekreacyjnej, która rozwija ambicje mieszkańców, aby uprawiać sport i rozwijać kulturę fizyczną.

Bardzo istotnym czynnikiem rozwoju sportu na terenie LGD jest dalsza rozbudowa bazy sportowej oraz modernizacja istniejącej. Również bardzo ważną sprawą, która pozwoli na dalszy rozwój sportu jest popularyzacja sportu oraz aktywnego spędzania wolnego czasu. Koniecznym staje się więc stworzenie warunków lokalowych i sprzętowych

umożliwiających aktywizację i lepszą integrację lokalnej społeczności w zakresie podejmowania inicjatyw społecznych aktywizujących i integrujących lokalne środowisko.

Słabą stroną obszaru LGD jest zbyt mała liczba przedsięwzięć integrujących społeczność lokalną (kontynuowana jeszcze pasywna postawa społeczeństwa) i ich niski poziom, co w jakimś stopniu rzutuje na niską jakość form aktywności ośrodkach wiejskich regionu. Należy zwrócić szczególną uwagę na rozwój inicjatyw integrujących lokalne środowisko poprzez organizację wspólnych przedsięwzięć, szczególnie w zakresie kultury, edukacji i sportu, co pozwoli na wzmocnienie kapitału społecznego.

Wyniki zastosowanych przez LGD partycypacyjnych metod tworzenia strategii - warsztaty diagnostyczne

Sektor społeczny – społeczeństwo obywatelskie (*integracja i rozwój społeczeństwa obywatelskiego, stopień integracji społeczności lokalnych, stopień zorganizowania społeczności lokalnych, organizacje pozarządowe (NGO))*
– bierność części społeczeństwa w zakresie działań na rzecz swojego środowiska; – mała liczba działań aktywizujących osoby 40/50+; – słabe zaplecze techniczne organizacji np. OSP, KGW, LZS; – ograniczone środki w organizacjach na udział własny i na realizację projektów; – niedostateczna wiedza o tym jak można wykorzystać swój potencjał; – słaba umiejętność pozyskiwania i rozliczania projektów; – braki w wyposażeniu organizacji pozarządowych (np. sprzęt, stroje); – mało aktywnie działających liderów; – niewystarczający poziom aktywności społecznej; – niedostatecznie upowszechniana informacja o działalności różnych instytucji i organizacji na terenie gmin; – krzywdzące stereotypy myślenia o osobach zaangażowanych społecznie, – bardzo słabe przygotowanie organizacji pozarządowych do ubiegania się o środki pomocowe (m. in. środki na udział własny, umiejętność przygotowania i rozliczania wniosku); – osoby starsze, pozostające bez opieki bez oferty spędzania wolnego czasu; – mała wrażliwość na sprawy społeczne; – nieufność do organów władzy; – niedostateczna informacja o możliwościach ubiegania się o środki pomocowe;

3.6 Wskazanie problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali tych zjawisk

Podstawowym problemem społecznym jest ubóstwo. Sposobów jego pomiaru jest wiele. O skali tego problemu można wnioskować m.in. poprzez analizowanie udziału osób korzystających z pomocy społecznej.

Tabela 13. Liczba osób korzystających z opieki społecznej na obszarze objętym LSR

Wyszczególnienie	Liczba osób korzystających z opieki społecznej		Skala ubóstwa
	2009	2013	2013
Gmina Brzozów	2429	2394	8,9%
Gmina Domaradz	1508	1374	22,3%
Gmina Dydnia	1686	1636	20,1%
Gmina Haczów	1009	881	9,4%
Gmina Jasienica Rosielna	1716	1754	22,7%
Gmina Nozdrzec	1924	1913	22,7%
Razem obszar LGD Ziemia Brzozowska:	10272	9952	15%

Źródło: Dane Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej z gmin objętych obszarem działania LGD Ziemia Brzozowska oraz GUS BDL – stan na dzień 31.12.

W 2013 roku aż 15% ludności z obszaru objętego działaniem LGD „Ziemia Brzozowska" korzystało z pomocy społecznej. Największy udział tego typu osób odnotowano w Gminie Jasienica Rosielna (22,7%) i Gminie Nozdrzec (22,7%). Zgodnie z przyjętym kryterium zasięg ubóstwa był najmniejszy w Gminie Brzozów i Gminie Haczów (odpowiednio 8,9% i 9,4/%). W 2013 roku, w porównaniu do 2009 roku liczba osób korzystających z pomocy społecznej spadła.

Skala wykluczenia społecznego

Zjawisko zagrożenia wykluczeniem społecznym jest to połączenie braku zasobów ekonomicznych, występowania izolacji społecznej oraz ograniczonego dostępu do praw o charakterze społecznym i obywatelskim. Wykluczenie jest więc związane z marginalizacją ekonomiczną oraz społeczną.

Zjawisko wykluczenia społecznego polega na niepodejmowaniu zwyczajowej i społecznie akceptowanej drogi życiowej lub wypadaniu z niej i dotyczy osób, rodzin lub grup ludności, które:

- żyją w niekorzystnych warunkach ekonomicznych (bieda, ubóstwo materialne);
- zostają dotknięte niekorzystnymi procesami społecznymi, wynikającymi z masowych i dynamicznych zmian rozwojowych, np. deindustrializacji, kryzysów, gwałtownego upadku branż czy regionów;
- nie zostały wyposażone w kapitał życiowy umożliwiający im zdobycie normalnej pozycji społecznej, odpowiedniego poziomu kwalifikacji, wejście na rynek pracy lub założenie rodziny, co dodatkowo utrudnia dostosowywanie się do zmieniających się warunków społecznych i ekonomicznych;
- nie mają dostępu do odpowiednich instytucji pozwalających na wyposażenie w kapitał życiowy, jego rozwój i pomnażanie, co wynika z niedorozwoju tych instytucji spowodowanego brakiem priorytetów, brakiem środków publicznych, niską efektywnością funkcjonowania;
- doświadczają przejawów dyskryminacji, zarówno wskutek niedorozwoju właściwego ustawodawstwa, jak i kulturowych uprzedzeń oraz stereotypów;
- mają cechy utrudniające im korzystanie z powszechnych zasobów społecznych ze względu na zaistnienie niesprawności, uzależnienia, długotrwałej choroby albo innych cech indywidualnych;
- są przedmiotem niszczącego działania innych osób, np. przemocy, szantażu, indoktrynacji[6].

Tabela 14. Liczba osób objętych zjawiskiem wykluczenia społecznego na obszarze objętym LSR

Wyszczególnienie	Liczba osób objętych zjawiskiem wykluczenia społecznego		Skala wykluczenia społecznego
	2009	2013	2013
Razem obszar LGD Ziemia Brzozowska:	5136	4976	7,5%

Źródło: Dane Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej z gmin objętych obszarem działania LGD Ziemia Brzozowska – stan na dzień 31.12.2013

Skala wykluczenia społecznego na terenie objętym LSR w roku 2013 wyniosła 7,5% i w porównaniu do roku 2009 zmniejszyła się o 0,4%.

Problemy społeczne - wyniki zastosowanych przez LGD partycypacyjnych metod tworzenia strategii - warsztaty diagnostyczne

Sektor społeczny – wykluczenie społeczne *(ubóstwo, wykluczenie społeczne – liczba osób objętych opieką społeczną, opieka nad dziećmi, niepełnosprawnymi, osobami starszymi i osobami niedostosowanymi społecznie)*
– niedostateczna ilość ofert i form wsparcia spędzania wolnego czasu dla osób starszych oraz dzieci i młodzieży; – niedostateczna ilość instytucji zapewniających całodobową/dzienną opiekę nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi; – niedostateczna ilość instytucji opieki dla osób niepełnosprawnych; – brak Uniwersytetu Trzeciego Wieku/instytucji organizującej czas dla osób starszych; niedostateczna ilość organizacji organizujących czas dla dzieci niepełnosprawnych, dzieci z rodzin dysfunkcyjnych; – bezradność części osób korzystających z pomocy społecznej; – ukryte bezrobocie; – niewystarczająca aktywizacja osób bezrobotnych (zbyt słabe wsparcie psychologiczne, prawne itp.); – niska samoocena osób bezrobotnych; – brak determinacji osób bezrobotnych w poszukiwaniu pracy; – niska aktywność społeczna; – zbyt słaba wiedza o możliwościach pozyskania środków pomocowych; – ograniczone środki własne na korzystanie z dotacji; – słaba aktywizacja osób starszych; – występujące zjawisko ujawnionej przemocy w rodzinie; – niedostateczna ilość szkolnych świetlic opiekuńczych; – przypadki występowania rodzin dysfunkcyjnych; – zjawisko eurosieroctwa; – wykształcenie niepasujące do aktualnego zapotrzebowania na rynku pracy (praktyczne umiejętności zawodowe);

3.7 Dostęp do miejscowej infrastruktury i kultury

Dostęp do miejscowej infrastruktury

Infrastruktura techniczna determinuje w znacznym stopniu jakość życia mieszkającej na tym terenie ludności. Wyposażenie obszaru działania LGD „Ziemia Brzozowska" w infrastrukturę techniczną w sensie jej struktury, lokalizacji, jakości i dostępności ma silny wpływ na jego rozwój oraz stanowi jeden z podstawowych czynników kształtujących jego atrakcyjność i konkurencyjność. Przesądza również o kosztach inwestycyjnych danego obszaru. Im wyższy jest stopień rozwoju infrastruktury technicznej, tym lepsze są warunki do przeprowadzenia zaplanowanych zadań.

[6] Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski, Warszawa 2003, s. 21. Narodowa Strategia Integracji Społecznej (NSIS)

Stan wyposażenia obszaru działania LGD „Ziemia Brzozowska” w wodociągi, kanalizację i sieć gazową, czyli urządzenia techniczne zorganizowane w komunalnych systemach sieciowych, określa odsetek mieszkańców korzystających z instalacji w odniesieniu do ogółu ludności gminy.

Analizując obok zamieszczony wykres widać **duże braki w wyposażeniu obszaru objętego działaniem LGD „Ziemia Brzozowska” w infrastrukturę zarówno wodociągową jak i kanalizacyjną** w odniesieniu do wszystkich jednostek porównywalnych. Z kolei w zakresie wyposażenia w gaz sieciowy obszar objęty działaniem LGD „Ziemia Brzozowska” znacznie przewyższa jednostki porównywalne.

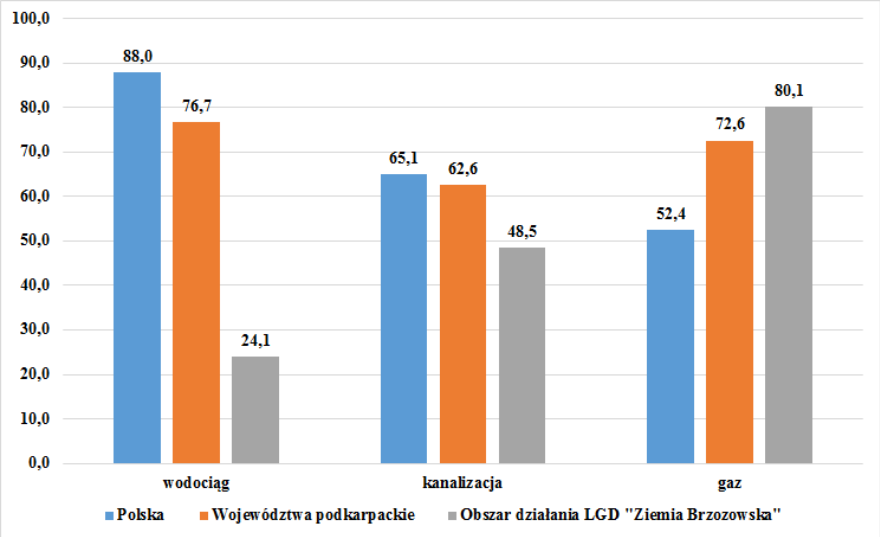

Źródło: Dane statystyczne z publikatorów GUS, Bank danych lokalnych

Problemy społeczne - wyniki zastosowanych przez LGD partycypacyjnych metod tworzenia strategii - warsztaty diagnostyczne

Infrastruktura
– wymagająca remontu infrastruktura placówek kulturalnych, edukacyjnych; – słabe wyposażenie infrastruktury sportowo-rekreacyjnej; – niewystarczająca infrastruktura sportowo-rekreacyjna (np. boiska sportowe); – brak przedszkoli w niektórych miejscowościach; – wyeksploatowane i słabo wyposażone budynki OSP i Domów Ludowych; – infrastruktura szkolna niepasująca do aktualnych trendów demograficznych; – słabe zagospodarowanie przestrzeni publicznych i niska estetyka; – zły stan infrastruktury drogowej w niektórych miejscowościach.

Dostęp do kultury

Jakość życia mieszkańców obszaru LGD Ziemia Brzozowska zależy w dużej mierze od dostępności dóbr szeroko rozumianej kultury, w tym również do czytelnictwa.

Tabela 15. Dostęp do miejscowej infrastruktury i kultury

Wyszczególnienie	Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną		Liczba domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic		Liczba zespołów artystycznych	Liczba placówek kulturalnych (np. muzea, galerie, izby pamięci itp.)
	2007	2013	2007	2013		
Gmina Brzozów	2899	2956	1	1	20	6
Gmina Domaradz	2024	2046	0	1	3	2
Gmina Dydnia	912	1017	1	1	3	3
Gmina Haczów	1510	1556	2	1	3	2
Gmina Jasienica Rosielna	1834	1931	1	1	2	2
Gmina Nozdrzec	1385	1200	1	1	3	2
Średnia/razem dla obszaru LGD Ziemia Brzozowska:	**1760**	**1784**	**6**	**6**	**37**	**17**

Źródło: Dane statystyczne z publikatorów GUS, Bank danych lokalnych – stan na dzień 31.12.2013, dane poszczególnych urzędów gmin powiatu brzozowskiego

W latach 2007-2013 w na obszarze działania LGD Ziemia Brzozowska średnia liczba osób przypadających na jedną placówkę biblioteczną utrzymywała się na podobnym poziomie. W 2013 roku w na analizowanym obszarze na jedną placówkę biblioteczną przypadało 1784 osoby. Liczba placówek kulturalnych pozostała na tym samym poziomie. Okres największego natężenia życia kulturalnego obszaru objętego działaniem LDG Ziemia Brzozowska przypada głównie na miesiące letnie i koncentruje się przede wszystkim w Brzozowie. Odbywa się wtedy wiele imprez plenerowych.

Problemy społeczne - wyniki zastosowanych przez LGD partycypacyjnych metod tworzenia strategii - warsztaty diagnostyczne

Kultura, rekreacja *(dostęp do miejscowej infrastruktury (kultura, rekreacja), dziedzictwo lokalne (historyczne, kulturowe, kulinarne), zachowanie tradycji, stan obiektów zabytkowych)*
– wymagająca remontu infrastruktura GOK-ów wraz z placówkami terenowymi;

- braki w wyposażeniu GOK-ów, zespołów ludowych, tanecznych, artystycznych np. meble, stroje, książki, sprzęt nagłaśniający, muzyczny itp.;
- przestarzały sprzęt i braki w oprogramowaniu komputerowym;
- zbyt mało imprez/działań integrujących mieszkańców poszczególnych gmin i promujących region;
- spadająca aktywność mieszkańców, w szczególności dzieci i młodzieży, w zakresie udziału w kulturze;
- niedostateczne uznanie dla osób działających społecznie;
- niszczejące zabytki;
- zanikająca tradycja i kultura ludowa;
- zachowania prozdrowotne, rehabilitacja ruchowa itp.
- niezinwentaryzowane zasoby dziedzictwa kulturowego;
- mała ilość rozwiązań wspierających podtrzymywanie tradycji;
- niewystarczająca estetyka i wyposażenie miejsc o charakterze publicznym;
- ograniczone możliwości udziału lokalnych zespołów w występach poza terenem obszaru objętego LSR;
- małe zainteresowanie udziałem w odpłatnej ofercie kulturalnej;
- niedostateczna liczna animatorów kultury;
- zagrożenie utraty dziedzictwa kulturowego;
- słabe oznakowanie obiektów zabytkowych;
- niedostateczne wypromowanie obiektów atrakcyjnych i zabytkowych;
- niedostateczna ilość pozainstytucjonalnych stałych form rozwoju, rozwijania zainteresowań mieszkańców, zwłaszcza dzieci i młodzieży;
- coraz mniejsze przywiązanie do tradycji;
- potrzeba podnoszenia kwalifikacji dla pracowników GOK w zakresie animacji czasu wolnego;

3.8 Wykazanie wewnętrznej spójności obszaru LSR (innej niż spójność przestrzenna)

Spójność historyczna

Obszar LGD łączy wspólna przeszłość historyczna. Pierwsze siedziby ludzkie na ziemi brzozowskiej pojawiły się nad Sanem w młodszej epoce kamiennej(neolit, ok. 5000 – 1700 p.n.e.). Szybki wzrost liczby osad wiązał się z rozwojem kultury łużyckiej (od ok. 1200 p.n.e.) Duża osada tej kultury funkcjonowała m. in. w Haczowie, z tego okresu pochodzą skarby monet rzymskich, znalezione w Grabownicy Starzeńskiej i Siedliskach. Po okresie „pustki osadniczej" (V-VI w.), skupiska ludzkie pojawiły się dopiero wraz z osiedleniem się na tym terenie Słowian (VII-VIII w.). Obszar ziemi brzozowskiej zamieszkiwało słowiańskie plemię Lędzian, które w IX w. zależne było od Państwa Wielkomorawskiego a w X w. od Węgrów. W roku 981 obszar ten zajął książę kijowski Włodzimierz, włączając go na kilka wieków w obręb państwa ruskiego. Od XI w. ziemia brzozowska należała do ruskiego księstwa Halicko-Włodzimierskiego, którego ostatni władca, umierając w 1340 r., swoim dziedzicem uczynił króla Polski, Kazimierza Wielkiego. Kazimierz zajął większość księstwa, włączając do Korony Polskiej m. in. ziemię brzozowską, niemal równocześnie rozpoczęła się także intensywna kolonizacja nowych nabytków.

Akcja kolonizacyjna prowadzona była na tzw. prawie niemieckim, które przede wszystkim zakładało niemieckie (zachodnioeuropejskie) wzorce organizacji osad. Strukturę osadniczą uzupełniło osadnictwo na prawie wołoskim (poł. XV–poł. XVII), dostosowane do potrzeb gospodarki pasterskiej i umożliwiające zasiedlenie trudniej dostępnych partii terenu powiatu. Powstałe więc wówczas osady, zakładane przez prawosławnych pasterzy, uzupełniły strukturę osadniczą „ruskiej" części późniejszego powiatu (jak np. Wola Jasienicka). Zresztą zdecydowana większość wsi miała ludność mieszaną, polsko-ruską, uzupełnianą niekiedy przez klika rodzin innych narodowości.

Spójność kulturowa

W XIV wieku na terenie ziemi brzozowskiej istniały osady przede wszystkim wzdłuż dolin rzecznych. Wzdłuż Sanu były to wsie ruskie i prawosławne (jak Ulucz czy Temeszów), w zachodniej części dzisiejszego powiatu brzozowskiego polskie i rzymskokatolickie (Humniska czy Wzdów). Strukturę osadniczą uzupełniło osadnictwo na prawie wołoskim (poł. XV–poł. XVII), dostosowane do potrzeb gospodarki pasterskiej i umożliwiające zasiedlenie trudniej dostępnych partii terenu powiatu. Zdecydowana większość wsi miała ludność mieszaną, polsko-ruską, uzupełnianą niekiedy przez klika rodzin innych narodowości. Podwójne – po części polskie i rzymskokatolickie, po części ruskie i prawosławne (później greckokatolickie) – oblicze kulturowe ziemi brzozowskiej widać dzisiaj wyraźnie na mapie zabytków sakralnych. Część wschodnia to obszar zdominowany przez cerkwie greckokatolickie, część zachodnia przez kościoły rzymskokatolickie. Nieco odmiennie wyglądała struktura ludności samego Brzozowa, w którym z czasem niemałą rolę odgrywali Żydzi, nie brak też było obywateli narodowości niemieckiej. Żydzi pojawili się w Brzozowie stosunkowo późno, w XVIII w. Rodziny żydowskie osiedlały się też w wielu innych osadach ziemi brzozowskiej, zwłaszcza tych posiadających charakter miasteczek (Domaradz, Ulucz czy Jasienica Rosielna, w której Żydzi stanowili 30% mieszkańców). Społeczność żydowska została wymordowana w czasie II wojny światowej, ukraińska (ruska) objęta wysiedleniami lat 1946-1947. Współczesna kultura ludowa ziemi brzozowskiej ma więc jednorodny etnicznie charakter, stanowiąc przykład folkloru pogórzańskiego. Znana jest przede wszystkim z licznych kapel ludowych, jak i zespołów

obrzędowych a poznać ją można uczestnicząc w organizowanych tu wyjątkowo często, różnorodnych imprezach kulturalnych. Dziedzictwo duchowe tworzy się także obecnie. W powiecie brzozowskim funkcjonuje 32 parafie rzymskokatolickie.

3.9 Opis zagospodarowania przestrzennego/układu osadniczego

Opis układu przestrzennego

Rozmieszczenie ludności obszarze objętym działaniem LGD Ziemia Brzozowska jest bardzo nierównomierne. Większe skupiska ludności występują wzdłuż ciągów komunikacyjnych, rzadsze zabudowania występują wzdłuż ciągów w terenach wyżej wzniesionych i wśród kompleksów pól uprawnych. Miasto Brzozów posiada zwartą, czytelną kompozycję. W centrum położony jest niewielki Rynek, w centrum którego zlokalizowany jest budynek Ratusza. Na obszarze działania LGD Ziemia Brzozowska obowiązuje 29 planów odnowy miejscowości. Na analizowanym obszarze występują tereny zdegradowane, gdzie koncentrują się problemy społeczne, gospodarcze, przestrzenne, środowiskowe oraz kulturowe wymagające rewitalizacji. Obszar wyznaczony/ przewidziany do rewitalizacji na terenie działania LGD Ziemia Brzozowska obejmuje łącznie 100,09 ha (14 obszarów). Ograniczenia w użytkowaniu na obszarze LSR obowiązują na terenach objętych ochroną prawną i konserwatorską.

3.10 Opis dziedzictwa kulturowego/zabytków

Zachowane dziedzictwo materialne obszaru objętego działaniem LGD Ziemia Brzozowska stanowi jego potencjał kulturowy, który znacząco wpływa na rozwój społeczny i gospodarczy lokalnego środowiska. Na dziedzictwo kulturowe analizowanego obszaru składają się zarówno dobra kultury materialnej, zwyczaje, obrzędy oraz tradycje. Najbardziej charakterystyczną wizytówką obszaru LGD są zabytki architektury drewnianej, przede wszystkim stare kościoły i dwory. Liczbę obiektów zabytkowych zlokalizowanych w poszczególnych gminach tworzących obszar działania LGD „Ziemia Brzozowska" prezentuje poniżej zamieszczona tabela.

Tabela 16. Obiekty zabytkowe

Gmina	Liczba obiektów zabytkowych
Brzozów	24
Domaradz	4
Dydnia	17
Haczów	8
Jasienica Rosielna	7
Nozdrzec	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie zasobów internetowych oraz danych Gmin: Brzozów, Domaradz, Dydnia, Haczów, Jasienica Rosielna, Nozdrzec

3.11 Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie oraz wskazanie potencjału dla rozwoju turystyki

Potencjał turystyczny obszaru objętego Strategią Rozwoju Lokalnego tworzą jego walory przyrodnicze, infrastruktura turystyczna, dziedzictwo kulturowe oraz dostępność komunikacyjna. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego posiada liczne walory stanowiące atrakcję turystyczną. Są to przede wszystkim wysokiej klasy atrakcje kulturowe (liczne zabytki kultury, miejsca historyczne, tradycje folklorystyczne) oraz obszary i obiekty o cennych walorach przyrodniczych (kompleksy leśne, rzeki, jeziora). Obszar objęty LSR odgrywa ważną rolę jako miejsce docelowe i ośrodek turystyki krajowej i zagranicznej. Charakterystykę obszarów atrakcyjnych turystycznie ze wskazaniem potencjału dla rozwoju turystyki prezentuje poniżej zamieszczona tabela.

Tabela 17. Obszary atrakcyjne turystycznie

Walory przyrodnicze	**Rezerwaty:** „Kretówki", „Cisy w Malinówce", **Parki krajobrazowe:** Czarnorzecko-Strzyżowski Park Krajobrazowy, **Obszary chronionego krajobrazu:** Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu i Czarnorzecki Obszar Chronionego Krajobrazu, **Obszary chronione Natura 2000:** „Rzeka San", „Kościół w Dydni", **Użytki ekologiczne:** w Warze 8 ha stanowiska śnieżyczki przebiśnieg.						
Walory antropogeniczne (kulturowe)	Na terenie obszaru powiatu brzozowskiego znajduje się 70 obiektów oraz 10 parków wpisanych do rejestrów zabytków. Działają zespoły ludowe, muzyczne, grupy teatralne oraz orkiestry dęte.						
Infrastruktura turystyczna	Na terenie obszaru objętego LSR znajdują się mi.in.: Szlak Architektury Drewnianej, Szlak umocnień nad Sanem, Ścieżka przyrodnicza Brzozów-Zdrój, Szlak rowerowy Doliny Sanu, Wioska szlaków Obarzym, Nordic Walking Park, boiska sportowe, baseny – 2 kryte i otwarty. W powiecie brzozowskim w branży turystycznej działa 59 podmiotów gospodarczych.						
Intensywność ruchu turystycznego *(stan na 31.12.2013r.)*							
Liczba gospodarstw agroturystycznych	25	**Ilość miejsc noclegowych w gospodarstwach agroturystycznych**	205	**Ruch turystyczny – turystyczne obiekty noclegowe**	6	**Liczba miejsc noclegowych**	264

				ogółem			
Polacy korzystający z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania	11091	**Turyści zagraniczni korzystający z turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania**				375	
Wskaźnik Schneidera (intensywność ruchu turystycznego)						172,8	
Dostępność komunikacyjna	Lokalizacja powiatu brzozowskiego w regionie sprzyja jego dostępności komunikacyjnej. Sieć transportową powiatu tworzy system transportu drogowego, który w sposób pośredni (dzięki dobremu połączeniu drogowemu z Sanokiem, Krosnem i Rzeszowem) jest w pełni powiązany z układem krajowym i międzynarodowym. Brzozów (siedziba LGD Ziemia Brzozowska) zlokalizowany jest w odległości: 64 km od autostrady A4 (Rzeszów).						

Źródło: opracowanie własne na podstawie zasobów internetowych oraz danych gmin: Brzozów, Domaradz, Dydnia, Haczów, Jasienica Rosielna, Nozdrzec

Poniższy wykres wskazuje najczęściej wymienienie atrakcje obszaru LGD Ziemia Brzozowska wymieniane przez respondentów biorących udział w ankiecie.

Wykres 2. **Najważniejsze atrakcje obszaru LGD Ziemia Brzozowska wg respondentów**

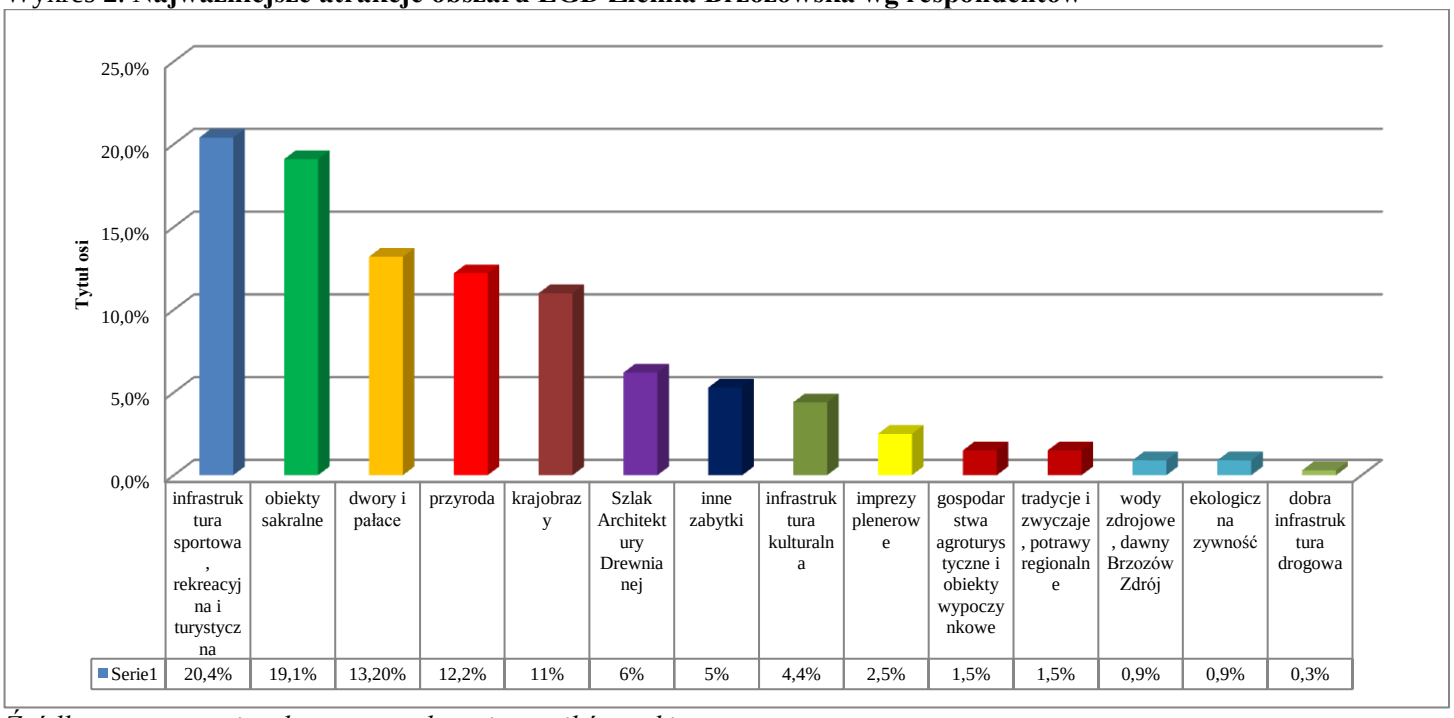

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet

3.12 Opis produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych podkreślających specyfikę danego obszaru

Spośród licznych twórców indywidualnych – zajmujących się m.in. literaturą, malarstwem, rzeźbą, ceramiką artystyczną, metaloplastyką, szopkarstwem, tkaniną artystyczną, haftem, koronkarstwem – wielu kontynuuje tradycje rodzinne, przekazywane z pokolenia na pokolenie – żeby wymienić tylko rzeźbiarskie rodziny Lasków z Humnisk czy Rogozów z Domaradza. Szerokie międzynarodowe uznanie zdobyli wywodzący się z Ziemi Brzozowskiej artyści, zarazem pedagodzy: rzeźbiarz prof. Marian Konieczny, malarka prof. Jadwiga Szmyd-Sikora czy rzeźbiarz Piotr Woroniec. Spośród nieżyjących twórców, którzy rozsławili swoją „małą ojczyznę" i poza jego granicami, wspomnieć trzeba rzeźbiarza Jana Medykę, hafciarkę Marię Matusz, poetkę Herminę Zubel czy pisarza Augustyna Barana. Ze współcześnie aktywnych twórców do najbardziej znanych należą: rzeźbiarz i malarz Henryk Cipora z Krzywego, malarki Magdalena Wyżykowska z Jasionowa, Dorota Wasylewicz-Sroka z Brzozowa, poeta Józef Cudak z Wary oraz pisankarka Janina Zubel z Jabłonki.[7] Produkty lokalne są promowane i sprzedawane na cyklicznych imprezach kulturalnych organizowanych w regionie, a przede wszystkim na Targach Rzemiosła i Przedsiębiorczości - Agrobieszczady. Ponadto są dostępne u lokalnych twórców. Lokalni twórcy ludowi chętnie prezentują warsztaty, w których powstają ich prace. Produkty lokalne są również promowane na stronach internetowych gmin i samych twórców.

3.13 Charakterystyka rolnictwa i rynku rolnego

Na przestrzeni ostatnich lat proces zmniejszenia się liczby ludności zamieszkującej obszary wiejskie i utrzymującej się wyłącznie z rolnictwa znacznie przyspieszył. Ludność wiejska utrzymuje się głównie z pracy najemnej, z rent i emerytur, czy turystyki wiejskiej, ostatnio bardzo popularnej. Zwiększa się też znaczenie terenów wiejskich jako

[7] *http://www.powiatbrzozow.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=287&Itemid=94*

miejsca zamieszkania ludności pracującej w miastach. A podejmowanie działalności pozarolniczej wspierane jest ze środków publicznych w ramach programów współfinansowanych przez UE.

Na obszarze działania LGD rolnictwo jest jednym ze źródeł utrzymania dla ponad 41% gospodarstw domowych (dane Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku), podczas gdy w 2002 roku było ich jedynie około 3%. Liczba pracujących w gospodarstwach rolnych na terenie objętym LSR to 8285 osób. Wbrew powszechnie panującym na obszarach wiejskich trendom, da się zauważyć wzrost udziału gospodarstw ze źródłem utrzymania z rolnictwa w ogóle gospodarstw rolnych w powiecie (działalność rolnicza od 2004 roku wspierana jest w ramach programów współfinansowanych przez UE).

Wykres 3. Struktura gospodarstw według źródła dochodów

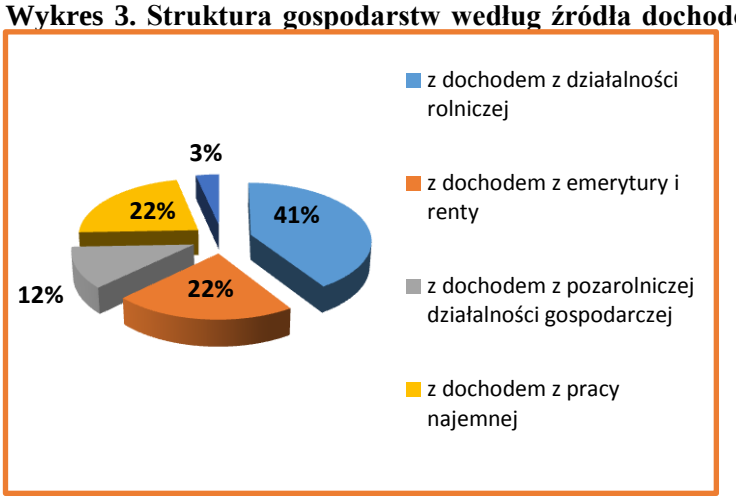

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku

Lasy

Naturalne drzewostany ziemi brzozowskiej to w znacznej większości buczyna karpacka w trzech wariantach: **ubogim**, w którym obok dominującego buka panuje jodła z domieszką dębu szypułkowego, brzozy brodawkowatej i sosny zwyczajnej, **typowym** z domieszką graba zwyczajnego, jaworu, klonu polnego, dębu szypułkowego oraz lipy drobnolistnej, żyznym z domieszką jaworu oraz dębu szypułkowego. Pogórze Karpackie to kraina jodły i buka, które stanowią trzon drzewostanów porastających tereny nie zajęte pod uprawę ziemi. Jodła pospolita, jedno z najpiękniejszych drzew leśnych w Europie, określana niekiedy mianem „mimozy naszych lasów", jest w zasadzie drzewem gór i wyżyn. W drzewostanach mieszanych o zróżnicowanej strukturze znajduje najlepsze warunki do wzrostu i rozwoju. Miejscowa jodła, zaliczana do rasy wschodniokarpackiej, odznacza się wyraźnie większą odpornością na niskie temperatury w zimie. Podobnie jak cis pospolity, należy do gatunków długo znoszących ocienienie, szczególnie w młodym wieku (20-60 lat), kiedy intensywnie rozwija podziemną część korzeniową. W drzewostanach o charakterze naturalnym jodła osiąga znaczne rozmiary: wysokość ponad 50 m i ponad 200 cm średnicy, przy czym miąższość strzały może przekraczać 50 m3.[8] Niemal 30% terenu objętego LSR jest pokryta lasami. Powierzchnię gruntów leśnych prezentuje poniższa tabela.

Tabela 18. Grunty leśne

Obszar działania LGD Ziemia Brzozowska (stan na 31.12.2015r.)	**Lesistość w %**	**Ogółem**	**Grunty leśne publiczne ogółem**	**Grunty leśne prywatne**
	29,2%	15908,52 ha	11192,52 ha	4716,0 ha

Na terenie obszaru objętego LSR w 2010 roku działalność rolniczą prowadziło 10 819 gospodarstw (99,05% to gospodarstwa indywidualne), spośród 13 484 gospodarstw rolnych ogółem. W strukturze gospodarstw według powierzchni przeważają gospodarstwa o areale od 1 do 5 ha (48,7%), 47% stanowią gospodarstwa o powierzchni do 1 ha. Ponad 3% stanowią gospodarstwa w grupie obszarowej od 5 do 10 ha, natomiast w grupach od 10 do 15 ha i od 15ha i więcej odpowiednio po 0,4% i 0,5%.

Tabela 19. Udział gospodarstw rolnych według powierzchni w 2010 roku (%)

Gospodarstwa rolne według powierzchni (udział %)	**do 1 ha**	**1 - 5 ha**	**5 - 10 ha**	**10 - 15 ha**	**15 ha i więcej**
Obszar działania LGD „Ziemia Brzozowska"	47,0%	48,7%	3,4%	0,4%	0,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku

W ostatnich latach w województwie podkarpackim, jak i w całej Polsce, zauważalny jest wzrost konsumpcji zdrowej i bezpiecznej żywności. Rolnictwo ekologiczne stanowi więc prężnie rozwijający się model gospodarowania w produkcji rolniczej. Gospodynie z obszaru działania LGD „Ziemia Brzozowska" na własne potrzeby wykonują przetwory, które również sprzedają turystom. Tutejsi rolnicy unowocześniają swoje gospodarstwa poprzez zakup środków trwałych oraz modernizację budynków gospodarczych. **Szansą dla obszaru jest tworzenie i rozwój inkubatorów przetwórstwa lokalnego tj. infrastruktury służącej przetwarzaniu produktów rolnych w celu udostępnianie jej lokalnym producentom.**

[8] *http://www.powiatbrzozow.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=188&Itemid=107*

4. Analiza SWOT obszaru LGD Ziemia Brzozowska

Przedstawiona poniżej analiza SWOT jest efektem prac społeczności lokalnej, która uczestniczyła:

– w konsultacjach społecznych jakie miały miejsce we wszystkich gminach obszaru objętego LSR tj.:

Gmina/ termin spotkania	Haczów 06.10.2015r.	Jasienica Rosielna 06.10.2015r.	Dydnia 08.10.2015r.	Nozdrzec 08.10.2015r.	Domaradz 09.10.2015r.	Brzozów 09.10.2015r.
Liczba uczestników spotkania	23	19	22	27	15	31

Uczestnicy warsztatów diagnostyczno-projektowych (łącznie 137 osób) w trakcie prac identyfikowali czynniki rozwojowe. Formułowanie zgłaszanych czynników w trakcie realizowanych spotkań było poprzedzone każdorazowo dyskusją i przy akceptacji uczestników poszczególnych spotkań uwzględniane w zapisach jakie znalazły się w niniejszej analizie. Opracowując analizę SWOT, uwzględniano specyfikę obszaru jak również specyficzne uwarunkowania lokalne występujące w tzw. mikroskali np. charakterystyczne dla wsi, miejscowości, gminy.

– w wywiadzie kwestionariuszowym:

Analiza SWOT była też przedmiotem badań ankietowych, w których wzięli udział respondenci z wszystkich gmin tworzących obszar działania LGD „Ziemia Brzozowska". Mieszkańcy Gminy Haczów stanowili 16,7 % wszystkich respondentów, Gminy Jasienica Rosielna – 13,8 %, Gminy Dydnia 16%, Gminy Nozdrzec – 19,7%, Gminy Domaradz 10,9, a Gminy Brzozów – 22,6%. Uzyskane wyniki, które wykorzystano do analizy mocnych i słabych stron Obszaru LSR, a także szans prezentują poniżej zamieszczone wykresy.

Atuty (mocne strony) obszaru LGD

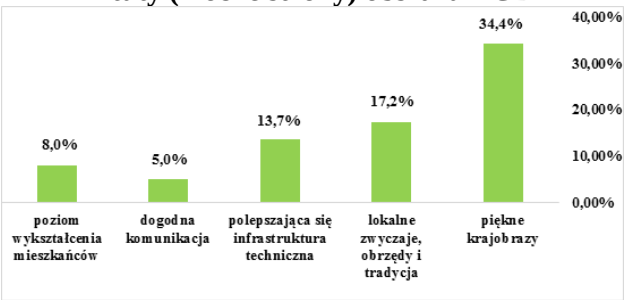

Badani poproszeni o ocenienie mocnych stron obszaru działania LGD najczęściej wskazywali na piękne krajobrazy, lokalne zwyczaje, obrzędy i tradycje, a także polepszającą się infrastrukturę techniczną.

Wady (słabe strony) obszaru LGD

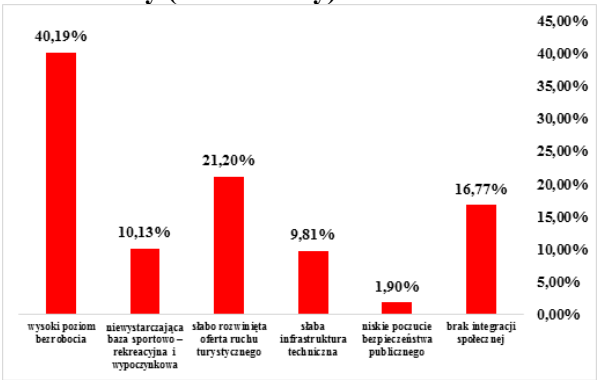

Wśród słabych stron obszaru LGD respondenci najczęściej wymieniali wysoki poziom bezrobocia, słabo rozwiniętą ofertę ruchu turystycznego i brak integracji społecznej.

Szanse

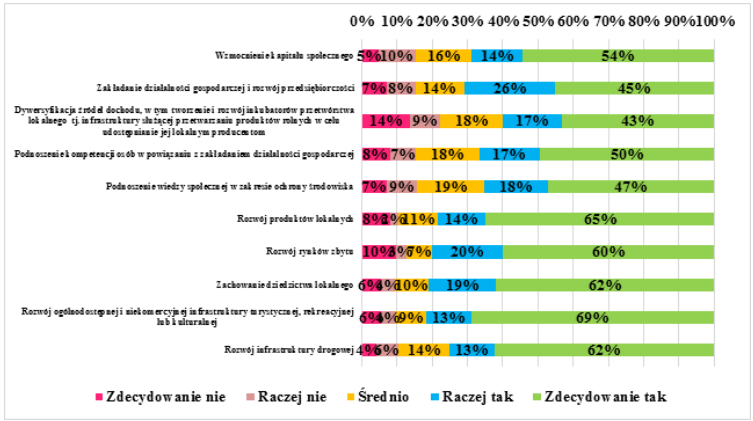

Respondenci stwierdzili, że szansą na rozwój obszaru działania LGD „Ziemia Brzozowska" jest: rozwój produktów lokalnych, rozwój rynków zbytu, zachowanie dziedzictwa lokalnego a także rozwój infrastruktury drogowej oraz infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej. Najsłabiej ocenione zostały: dywersyfikacja źródeł dochodu, w tym tworzenie inkubatorów przedsiębiorczości, zakładanie działalności gospodarczej i rozwój przedsiębiorczości oraz podnoszenie wiedzy społecznej w zakresie ochrony środowiska.

– w ramach spotkania z grupami defaworyzowanymi 28 grudnia 2015 roku,

– w ramach spotkań konsultacyjnych 13 listopada 2015 r. i 22 grudnia 2015 r.,
– w ramach konsultacji w Punkcie konsultacyjnym w biurze LGD.

Ponadto opracowanie rozdziału koordynował Zespół koordynujący opracowanie LSR (zespół roboczy).

Analiza SWOT

Mocne strony	Odniesienie do diagnozy	Słabe strony	Odniesienie do diagnozy
+ Jedność kulturowa i religijna społeczności lokalnej;	R. 3, pkt 3.8	– Niewystarczająca współpraca szkół z pracodawcami;	R. 3, pkt 3.4
+ Rosnąca aktywność obywatelska; + Aktywnie działające organizacje pozarządowe oraz zespoły artystyczne; + Chętnie współpracująca młodzież; + Dobra współpraca pomiędzy organizacjami pozarządowymi; + Wsparcie i solidarność społeczna dla potrzebujących pomocy;	R. 3, pkt 3.5	– Brak ogólnodostępnej kompleksowej i spójnej gminno-powiatowej oferty turystycznej; – Niewystarczający poziom rozwoju infrastruktury turystycznej; – Niedostateczne finansowanie działań promocyjnych; – Niskie nakłady na promocję obszaru na którym działa LGD i jego zasobów.	R. 3, pkt 3.10
+ Bezpośrednie połączenia autokarowe z wieloma dużymi aglomeracjami miejskimi w kraju i zagranicą; + Dobrze rozwijająca się infrastruktura wodno-kanalizacyjna w niektórych gminach obszaru LGD (gmina Dydnia, gmina Haczów); + Nowa obwodnica w Brzozowie; + Dobrze rozwinięta sieć energetyczna i gazowa we wszystkich gminach; + Dogodne położenie obszaru LGD z dostępem do dróg krajowych i wojewódzkich; + Gęsta sieć dróg powiatowych;	R. 3, pkt 3.7; pkt 3.11	– Niedostateczna liczba instytucji wsparcia biznesu i trudny dostęp do źródeł finansowania inwestycji w przedsiębiorstwach; – Znikoma liczba średnich i dużych oraz innowacyjnych przedsiębiorstw; – Mała liczba przedsiębiorstw na obszarach wiejskich; – Niskie dochody z rolnictwa, niski wskaźnik siły nabywczej gospodarstw domowych na wsi;	R. 3, pkt 3.4
+ Funkcjonowanie rolnictwa w czystym środowisku naturalnym pozbawionym większych zanieczyszczeń;	R. 3, pkt 3.13	– Starzenie się społeczeństwa, zwłaszcza na obszarach wiejskich;	
+ Istnienie szlaków, tras i ścieżek turystycznych, pieszych i rowerowych; + Sprzyjające warunki naturalne do rozwoju turystyki i wypoczynku;	R. 3, pkt 3.11	– Niski poziom aktywności zawodowej ludności w wieku produkcyjnym; – Duża liczba bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych; – Trudna sytuacja na rynku pracy kobiet i osób po 50 roku życia;	
		– Ubóstwo społeczne i wysoki poziom patologii społecznych; – Zbyt małe środki finansowe na pomoc społeczną; – Niski odsetek osób niepełnosprawnych aktywnych zawodowo, brak wsparcia w zakresie aktywizacji zawodowej niepełnosprawnych; – Duży odsetek mieszkańców utrzymujących się ze źródeł socjalnych;	R. 3, pkt 3.6

		– Przypadki nadużywania pomocy społecznej; – Rodziny dysfunkcyjne;	
Rozwinięty system pomocy społecznej;	R. 3, pkt 3.6	– Brak zorganizowanych form aktywizacji mieszkańców i sposobów na wspólne spędzanie czasu; – Niewystarczające mechanizmy ochrony dóbr kultury materialnej, krajobrazu kulturowego i zabytkowej architektury na terenie działania LGD; – Brak dobrze wykwalifikowanej kadry trenerów sportowych i animatorów kultury; – Ograniczona oferta kulturalna, słaby dostęp do kultury wysokiej;	R. 3, pkt 3.5
		– Zły stan techniczny odcinków dróg wojewódzkich na terenie działania LGD; – Słaba przepustowość dróg powiatowych zwłaszcza dla transportu ciężkiego; – Zły stan dróg, w tym brak chodników wzdłuż ciągów komunikacyjnych.	R. 3, pkt 3.7
Szanse	**Odniesienie do diagnozy**	**Zagrożenia**	**Odniesienie do diagnozy**
+ Większa dbałość o ochronę środowiska naturalnego; + Źródła energii odnawialnej i niekonwencjonalnej; + Nowe źródła finansowania modernizacji dróg;	R. 3, pkt 3.13	– Odpływ z terenu na którym działa LGD osób posiadających wysokie kwalifikacje; – Odpływ lekarzy do dużych ośrodków miejskich i poza granice kraju; – Mała odległość od Rzeszowa – ośrodka regionalnego o atrakcyjnej ofercie życia i pracy - odpływ młodych osób;	R. 3, pkt 3.4
+ Rozwój środowiskowych form pomocy społecznej;	R. 3, pkt 3.6	– Powstawanie syndromu bezrobocia i ubóstwa	R. 3, pkt 3.4
+ Tranzytowe położenie obszaru na którym działa LGD.	R. 3, pkt 3.11	– Niż demograficzny;	R. 3, pkt 3.1
+ Nowe możliwości pozyskania kapitału na inwestycje w przedsiębiorstwach; + Rosnący poziom kwalifikacji kadr; + Rosnąca oferta instytucji i organizacji wsparcia bezrobotnych i aktywizacji rynku pracy; + Dostęp do nowych form aktywizacji bezrobotnych realizowanych w ramach programów Unii Europejskiej;	R. 3, pkt 3.3	– Rozwiązania prawne i organizacyjne utrudniające funkcjonowanie administracji i pogłębiające biurokrację; – Znaczne oddalenie od dużych aglomeracji miejskich stanowiących rynek zbytu dla przedsiębiorstw; – Wysokie koszty pracy ograniczające zatrudnienia w przedsiębiorstwach;	R. 3, pkt 3.4
+ Wzrost zainteresowania aktywnym wypoczynkiem w środowisku naturalnym; + Zapotrzebowanie na wypoczynek typu „agroturystyka”;	R. 3, pkt 3.10	– Wzrost zagrożeń wynikających z rosnącego natężenia ruchu; – Zbyt małe nakłady na modernizację dróg publicznych i trudny dostęp do źródeł finansowania inwestycji drogowych;	R. 3, pkt 3.7

+ Wykorzystanie Szlaku Architektury Drewnianej;		– Szybszy rozwój dobrej bazy turystycznej w powiatach ościennych; – Atrakcje turystyczne w sąsiednich powiatach	R. 3, pkt 3.11
		– Słaby dostęp do finansowania kultury na terenach wiejskich; – Odchodzenie od tzw. kultury wyższej na rzecz niskiej jakości kultury masowej;	R. 3, pkt 3.7

Legenda:
R – rozdział
pkt - punkt

5. Cele i wskaźniki

Zapisy przedstawione w niniejszym rozdziale są efektem prac społeczności lokalnej, która uczestniczyła w konsultacjach społecznych jakie miały miejsce we wszystkich gminach obszaru objętego LSR, w następującej formie:

- Warsztaty diagnostyczno-projektowe,
- Wywiad kwestionariuszowy,
- Karty Przedsięwzięcia,
- Spotkanie z grupami defaworyzowanymi 28 grudnia 2015 roku,
- Spotkania konsultacyjne 13 listopada 2015 r. i 22 grudnia 2015 roku,
- Wysłuchanie publiczne 28 grudnia 2015 roku,
- w ramach konsultacji w Punkcie konsultacyjnym w biurze LGD.

Ponadto opracowanie rozdziału koordynował Zespół koordynujący opracowanie LSR (zespół roboczy).

Na podstawie wniosków płynących z wymienionych powyżej działań partycypacyjnych przygotowana została analiza SWOT obszaru i zestawienie wskazanych przez mieszkańców problemów obszaru. Na ich podstawie przygotowane zostało zestawienie problemów, które zgodnie z metodyką prac nad LSR, podzielone zostało na problemy oraz ich przyczyny i skutki. Następnie problemy przekształcone zostały na cele i przedsięwzięcia. Z tak stworzonego drzewa celów wybrane do realizacji w ramach LSR zostały te cele i przedsięwzięcia, które są bezpośrednio możliwe do realizacji w ramach działania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) na lata 2014 – 2020, M19 – „Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER (RLKS – rozwój lokalny kierowany przez społeczność) (art. 35 rozporządzenia (UE) 1303/2013)" współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Na każdym etapie opisanych powyżej prac były prowadzone konsultacje społeczne i zapewniony udział społeczności lokalnej w opracowaniu problemów, celów i przedsięwzięć. Struktura celów LSR wygląda następująco:

Cel ogólny 1. Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD

Cel szczegółowy	**1.1. Poprawa atrakcyjności, funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej**
Przedsięwzięcia	1.1.1. Rozwijanie infrastruktury turystycznej i/lub rekreacyjnej i/lub kulturalnej
Cel szczegółowy	**1.2. Poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru**
Przedsięwzięcia	1.2.1 Rozwijanie infrastruktury ułatwiającej kontakty przestrzenne, w tym rozwój infrastruktury drogowej

Cel ogólny 2. Wzmocnienie kapitału społecznego Ziemi Brzozowskiej i aktywizacja społeczności lokalnej

Cel szczegółowy	**2.1. Poprawa aktywności społecznej na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego obszaru**
Przedsięwzięcia	2.1.1. Wsparcie działań na rzecz poprawy świadomości ekologicznej mieszkańców
	2.1.2. Zachowanie wielokulturowego dziedzictwa obszaru LGD oraz dostępna atrakcyjna oferta kulturalna

Cel szczegółowy	2.2. Wypromowane walory obszaru LGD i atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego
Przedsięwzięcia	2.2.1. Skuteczna promocja obszaru LGD
	2.2.2. Atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego
	2.2.3. Rozwijanie współpracy z innymi LGD w celu promocji obszaru i tworzenia oferty aktywnego spędzania wolnego czasu
Cel szczegółowy	**2.3. Wzrost aktywnego udziału społeczności lokalnej w procesie realizacji LSR**
Przedsięwzięcia	2.3.1. Informowanie o działaniach realizowanych w ramach LSR
	2.3.2. Przeprowadzenie spotkań informacyjno-konsultacyjnych z mieszkańcami
	2.3.3. Prowadzenie indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR
	2.3.4. Wzrost kompetencji osób zaangażowanych w proces realizacji LSR

Cel ogólny 3. Wzrost gospodarczy obszaru LGD

Cel szczegółowy	3.1. Wzrost konkurencyjności i innowacyjności sektora mikro, MSP
Przedsięwzięcia	3.1.1. Wspieranie rozwoju istniejących przedsiębiorstw poprzez inwestycje rozwojowe tworzące nowe miejsca pracy
Cel szczegółowy	**3.2. Wzrost przedsiębiorczości i kompetencji zawodowych mieszkańców**
Przedsięwzięcia	3.2.1. Wspieranie tworzenia nowych przedsiębiorstw
	3.2.2. Szkolenia i doradztwo dla osób zamierzających otworzyć własną działalność gospodarczą

Tak sformułowane cele ogólne i szczegółowe są kontynuacją osiągniętych celów w poprzedniej perspektywie oraz są zgodne z celami LEADER'a. Ich realizacja będzie odbywała się poprzez przedsięwzięcia wyszczególnione w poniższej tabeli.

1.0	**Cel ogólny**	**Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD**				
1.1	**Cele szczegółowe**	**Poprawa atrakcyjności, funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej**				
1.2		**Poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru**				
Cel ogólny		**Wskaźnik oddziaływania dla celu ogólnego**	**Jednostka miary**	**Stan początkowy 2015 rok**	**Plan 2023 rok**	**Źródło danych/sposób pomiaru**
W1.0	**Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD**	Wzrost liczby mieszkańców obszaru LGD, którzy oceniają jakość swojego życia dobrze lub bardzo dobrze	%	**50%**	**57%**	Badanie własne LGD
Cele szczegółowe		**Wskaźniki rezultatu dla celów szczegółowych**	**Jednostka miary**	**Stan początkowy 2015 rok**	**Plan 2023 rok**	**Źródło danych/sposób pomiaru**
W1.1	**Poprawa atrakcyjności, funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej**	Wzrost liczby osób korzystających z nowych lub przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i/lub rekreacyjnej i/lub kulturalnej	Osoby	**0**	**14 000**	Dane własne LGD, Sprawozdania beneficjentów, protokoły odbioru robót.
W1.2	**Poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru**	Liczba osób korzystających z nowej lub przebudowanej infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego	Osoby	**0**	**33 000**	Dane własne LGD, Sprawozdania beneficjentów, protokoły odbioru robót.

Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja, itp.)	Wskaźniki produktu				
				Nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						Początkowa 2015 rok	Końcowa 2023 rok	
1.1.1	Rozwijanie infrastruktury turystycznej i/lub rekreacyjnej i/lub kulturalnej	JST, organizacje pozarządowe,	konkurs	Liczba nowych lub przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i/lub rekreacyjnej i/lub kulturalnej, w tym minimum 4 zrealizowane w miejscowościach zamieszkałych przez mniej niż 5 tys. mieszkańców	Szt.	0	6	Protokół końcowy odbioru robót, Sprawozdania beneficjentów
1.2.1	Rozwijanie infrastruktury ułatwiającej kontakty przestrzenne, w tym rozwój infrastruktury drogowej	JST, organizacje pozarządowe,	konkurs	Długość wybudowanych lub przebudowanych dróg	Kilometr	0	4,83	Protokół końcowy odbioru robót, Sprawozdania beneficjentów

2.0	**Cel ogólny**	**Wzmocnienie kapitału społecznego Ziemi Brzozowskiej i aktywizacja społeczności lokalnej**
2.1	**Cele szczegółowe**	**Poprawa aktywności społecznej na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego obszaru**
2.2		**Wypromowane walory obszaru LGD i atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego**
2.3		**Wzrost aktywnego udziału społeczności lokalnej w procesie realizacji LSR**

Cel ogólny		Wskaźnik oddziaływania dla celu ogólnego	Jednostka miary	Stan początkowy 2015 rok	Plan 2023 rok	Źródło danych/sposób pomiaru
W2.0	**Wzmocnienie kapitału społecznego Ziemi Brzozowskiej i aktywizacja społeczności lokalnej**	Wzrost liczby organizacji pozarządowych działających na obszarze LSR	szt.	**73**	**80**	Dane rejestrów prowadzonych przez Starostwa Powiatowe
Cele szczegółowe		**Wskaźnik rezultatu dla celów szczegółowych**	**Jednostka miary**	**Stan początkowy 2015 rok**	**Plan 2023 rok**	**Źródło danych/sposób pomiaru**
W2.1	**Poprawa aktywności społecznej na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego obszaru**	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach / wydarzeniach adresowanych do mieszkańców *(mających na celu poprawę ich świadomości ekologicznej)*, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych	Osoby	**0**	**120/100**	Listy obecności. Raport z monitoringu realizowanych działań.

		Liczba osób, które skorzystały ze wsparcia w ramach operacji zrealizowanych przez podmioty działające w sferze kultury, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych	Osoby	**0**	**300/120**	
W2.2	**Wypromowane walory obszaru LGD i atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego**	Liczba osób, które skorzystały z publikacji/materiałów promocyjnych Liczba uczestników wydarzeń aktywizujących społeczność lokalną Liczba projektów współpracy skierowanych do grup docelowych	Osoby Osoby Szt.	**0** **0** **0**	**10000** **1600** **1**	Listy obecności. Raport z monitoringu realizowanych działań. Dokumentacja fotograficzna.
W2.3	**Wzrost aktywnego udziału społeczności lokalnej w procesie realizacji LSR**	Liczba odwiedzin strony internetowej LGD Liczba osób uczestniczących w spotkaniach / wydarzeniach adresowanych do mieszkańców, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych Liczba (skumulowana) przeszkolonych pracowników i członków organów LGD, którzy podnieśli swoją wiedzę i uzyskali certyfikaty	Szt. Osoby Osoby Osoby	**0** **0** **0** **0**	**4000** **270/40** **50/20** **114**	Dane własne LGD, Sprawozdania beneficjentów.

Przedsięwzięcia		Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja, itp.)	Wskaźniki produktu				
				Nazwa	Jednostka miary	wartość		Źródło danych/sposób pomiaru
						Początkowa 2015 rok	Końcowa 2023 rok	
2.1.1	Wsparcie działań na rzecz poprawy świadomości ekologicznej mieszkańców	organizacje pozarządowe	aktywizacja	Liczba spotkań / wydarzeń adresowanych do mieszkańców *(mających na celu poprawę ich świadomości ekologicznej)*	Szt.	0	6	Sprawozdania beneficjentów - listy obecności, ankiety, dane i badania własne LGD. Raport z monitoringu realizowanych działań
2.1.2	Zachowanie wielokulturowego dziedzictwa obszaru LGD oraz dostępna atrakcyjna oferta kulturalna	Mieszkańcy obszaru LGD, organizacje pozarządowe, JST, grupy nieformalne	projekt grantowy	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	Szt.	0	6	Sprawozdania beneficjentów. Raport z monitoringu realizowanych działań
2.2.1	Skuteczna promocja obszaru LGD	Mieszkańcy obszaru LGD, organizacje pozarządowe, JST, grupy nieformalne	projekt grantowy	Liczba publikacji/ materiałów promocyjnych	Szt.	**0**	4	Sprawozdania beneficjentów. Raport z monitoringu realizowanych działań
2.2.2	Atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego	Mieszkańcy obszaru LGD, organizacje pozarządowe, JST, grupy nieformalne	projekt grantowy	Liczba wydarzeń aktywizujących społeczność lokalną	Szt.	**0**	7	Sprawozdania beneficjentów. Raport z monitoringu realizowanych działań
2.2.3	Rozwijanie współpracy z innymi LGD w celu promocji obszaru i tworzenia oferty aktywnego spędzania wolnego czasu	organizacje pozarządowe	projekt współpracy	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	Szt.	**0**	1	Sprawozdania beneficjentów - dane i badania własne LGD. Raport z monitoringu realizowanych działań
2.3.1	Informowanie o działaniach realizowanych w ramach LSR	Mieszkańcy obszaru LGD, organizacje pozarządowe,	koszty bieżące	Liczba informacji zamieszczonych na stronie internetowej	Szt.	**0**	160	Sprawozdania beneficjentów - dane własne LGD. Raport z monitoringu

		JST, grupy nieformalne						realizowanych działań
2.3.2	Przeprowadzenie spotkań informacyjno-konsultacyjnych z mieszkańcami	Mieszkańcy obszaru LGD, organizacje pozarządowe, JST, grupy nieformalne	aktywizacja	Liczba spotkań / wydarzeń adresowanych do mieszkańców	Szt.	**0**	18	Sprawozdania beneficjentów - listy obecności, ankiety, dane i badania własne LGD. Raport z monitoringu realizowanych działań.
2.3.3	Prowadzenie indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR	Mieszkańcy obszaru LGD, organizacje pozarządowe, JST, grupy nieformalne	koszty bieżące	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	Osoby	**0**	100	Sprawozdania beneficjentów - dane i badania własne LGD. Karty udzielonego doradztwa. Raport z monitoringu realizowanych działań.
2.3.4	Wzrost kompetencji osób zaangażowanych w proces realizacji LSR	Osoby fizyczne, organizacje pozarządowe, członkowie LGD	koszty bieżące	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	Osobodzień	**0**	114	Sprawozdania beneficjentów - listy obecności, ankiety, dane i badania własne LGD. Raport z monitoringu realizowanych działań

3.0	**Cel ogólny**	**Wzrost gospodarczy obszaru LGD**
3.1	**Cele szczegółowe**	Wzrost konkurencyjności i innowacyjności sektora mikro, MSP
3.2		Wzrost przedsiębiorczości i kompetencji zawodowych mieszkańców

Cel ogólny		**Wskaźnik oddziaływania dla celu ogólnego**	**Jednostka miary**	**Stan początkowy 2015 rok**	**Plan 2023 rok**	**Źródło danych/sposób pomiaru**
W3.0	**Wzrost gospodarczy obszaru LGD**	Spadek bezrobocia rejestrowanego w powiecie brzozowskim w porównaniu z rokiem 2015	%	**19,8%**	**16,0%**	Dane z PUP
Cele szczegółowe		**Wskaźnik rezultatu dla celów szczegółowych**	**Jednostka miary**	**Stan początkowy 2015 rok**	**Plan 2023 rok**	**Źródło danych/sposób pomiaru**
W3.1	**Wzrost konkurencyjności i innowacyjności sektora mikro, MSP**	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem), w tym liczba utworzonych miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych	Etat średnioroczny	**0**	**9/3**	Dane własne LGD, Sprawozdania beneficjentów Ankiety monitorujące

W3.2	**Wzrost przedsiębiorczości i kompetencji zawodowych mieszkańców**	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem), w tym liczba utworzonych miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych Liczba osób przeszkolonych, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem	Etat średnioroczny Osoby	**0** **0**	**20/10** **20/10**	Dane własne LGD, Sprawozdania beneficjentów Ankiety monitorujące

Przedsięwzięcia		**Grupy docelowe**	**Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, projekt współpracy, aktywizacja, itp.)**	**Wskaźniki produktu**				
				Nazwa	**Jednostka miary**	**wartość**		**Źródło danych/sposób pomiaru**
						Początkowa 2015 rok	**Końcowa 2023 rok**	
3.1.1	Wspieranie rozwoju istniejących przedsiębiorstw poprzez dotacje do inwestycji rozwojowych tworzących nowe miejsca pracy	mikro i mali przedsiębiorcy, osoby fizyczne, osoby z grupy osób zagrożonych wykluczeniem	konkurs	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	Szt.	0	9	Sprawozdania beneficjentów. Raport z monitoringu działań.
3.2.1	Wspieranie tworzenia nowych przedsiębiorstw	osoby fizyczne, osoby z grupy osób zagrożonych wykluczeniem	konkurs	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	Szt.	0	20	Sprawozdania beneficjentów. Raport z monitoringu realizowanych działań.
3.2.2	Szkolenia i doradztwo dla osób zamierzających otworzyć własną działalność gospodarczą	osoby fizyczne, osoby z grupy osób zagrożonych wykluczeniem	animacja	Liczba szkoleń	Szt.	0	2	Sprawozdania beneficjentów. Raport z monitoringu realizowanych działań.

Tabelaryczna matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy SWOT oraz celów i wskaźników:

Zidentyfikowane problemy/wyzywania społeczno-ekonomiczne	**Cel ogólny**	**Cele szczegółowe**	**Planowane przedsięwzięcia**	**Produkty**	**Rezultaty**	**Oddziaływanie**	**Czynniki Zewnętrzne mające wpływ na realizację**
– zły stan infrastruktury drogowej w niektórych miejscowościach; – słabe zagospodarowanie przestrzeni publicznych i niska estetyka; – wymagająca remontu infrastruktura placówek kulturalnych; – niewystarczająca infrastruktura sportowo-rekreacyjna, w tym wyposażenie; – wyeksploatowane i słabo wyposażone budynki OSP i Domów Ludowych;	Cel ogólny 1. Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD	1.1.Poprawa atrakcyjności, funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej	1.1.1. Rozwijanie infrastruktury turystycznej i/lub rekreacyjnej i/lub kulturalnej	Liczba nowych lub przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i/lub rekreacyjnej i/lub kulturalnej, w tym minimum 4 zrealizowane w miejscowościach zamieszkałych przez mniej niż 5 tys. mieszkańców	Wzrost liczby osób korzystających z nowych lub przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i/lub rekreacyjnej i/lub kulturalnej	Wzrost liczby mieszkańców obszaru LGD, którzy oceniają jakość swojego życia dobrze lub bardzo dobrze	Wnioskodawcy złożą wystarczającą ilość wniosków w ogłaszanych konkursach. Wnioskodawcy zdążą przygotować projekty pod kątem wymagań formalno-prawnych. Warunki pogodowe nie utrudnią realizacji prac budowlanych. Mieszkańcy w dalszym ciągu będą zainteresowani korzystaniem z powstałej infrastruktury. środowiska i klimatu. Nie nastąpi dekoniunktura w gospodarce regionu.
		1.2.Poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru	1.2.1 Rozwijanie infrastruktury ułatwiającej kontakty przestrzenne, w tym rozwój infrastruktury drogowej	Długość wybudowanych lub przebudowanych dróg	Liczba osób korzystających z nowej lub przebudowanej infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego		
– niedostateczna ilość ofert i form wsparcia spędzania wolnego czasu dla osób starszych oraz dzieci i młodzieży; – niska aktywność	Cel ogólny 2. Wzmocnienie kapitału społecznego Ziemi Brzozowskiej	2.1. Poprawa aktywności społecznej na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego	2.1.1. Wsparcie działań na rzecz poprawy świadomości ekologicznej mieszkańców	Liczba spotkań / wydarzeń adresowanych do mieszkańców *(mających na celu poprawę ich świadomości ekologicznej)*	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach / wydarzeniach adresowanych do mieszkańców *(mających na celu poprawę ich*	Wzrost liczby organizacji pozarządowych działających na obszarze LSR	Wnioskodawcy złożą wystarczającą ilość wniosków w ogłaszanych konkursach. Wnioskodawcy zdążą

społeczna; – ograniczone środki własne organizacji na korzystanie z dotacji; – braki w wyposażeniu GOK-ów, zespołów ludowych, tanecznych, artystycznych – zbyt mało imprez/działań integrujących mieszkańców poszczególnych gmin i promujących region; – spadająca aktywność mieszkańców, w szczególności dzieci i młodzieży, w zakresie udziału w kulturze; – niszczejące zabytki; – zanikająca tradycja i kultura ludowa; – ograniczone możliwości udziału lokalnych zespołów w występach poza terenem obszaru objętego LSR; – małe zainteresowanie udziałem w	i aktywizacja społeczności lokalnej	obszaru			*świadomości ekologicznej)*, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych		przygotować projekty pod kątem wymagań formalno-prawnych. Mieszkańcy w dalszym ciągu będą zainteresowani korzystaniem z powstałej infrastruktury. Zostaną złożone wnioski na realizację operacji w zakresie promocji obszaru LGD. Mieszkańcy będą zainteresowani podtrzymywaniem dziedzictwa kulturowego regionu. Mieszkańcy będą zainteresowani podwyższaniem wiedzy w zakresie ochrony środowiska i klimatu. Partnerzy LGD zrealizują projekty w zakresie ustalonym na etapie opracowywania LSR. Osoby z grup defaworyzowanych będą aktywne w uczestnictwie w zaplanowanych dla
			2.1.2. Zachowanie wielokulturowego dziedzictwa obszaru LGD oraz dostępna atrakcyjna oferta kulturalna	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	Liczba osób, które skorzystały ze wsparcia w ramach operacji zrealizowanych przez podmioty działające w sferze kultury, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych		
		2.2. Wypromowane walory obszaru LGD i atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego	2.2.1. Skuteczna promocja obszaru LGD	Liczba publikacji/ materiałów promocyjnych	Liczba osób, które skorzystały z publikacji/materiałów promocyjnych		
			2.2.2. Atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego	Liczba wydarzeń aktywizujących społeczność lokalną	Liczba uczestników wydarzeń aktywizujących społeczność lokalną		
			2.2.3. Rozwijanie współpracy z innymi LGD w celu promocji obszaru i tworzenia oferty aktywnego spędzania wolnego czasu	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	Liczba projektów współpracy skierowanych do grup docelowych		
		2.3. Wzrost aktywnego udziału społeczności lokalnej w procesie realizacji LSR	2.3.1. Informowanie o działaniach realizowanych w ramach LSR	Liczba informacji zamieszczonych na stronie internetowej	Liczba odwiedzin strony internetowej LGD		
			2.3.2. Przeprowadzenie spotkań	Liczba spotkań / wydarzeń adresowanych do	Liczba osób uczestniczących w spotkaniach /		

odpłatnej ofercie kulturalnej; – niedostateczna liczna animatorów kultury; – niedostateczne wypromowanie obiektów atrakcyjnych i zabytkowych;			informacyjno-konsultacyjnych z mieszkańcami	mieszkańców	wydarzeniach adresowanych do mieszkańców, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych		nich przedsięwzięciach. Wnioskodawcy będą zainteresowani korzystaniem z doradztwa w biurze LGD. Członkowie organów LGD będą aktywnie uczestniczyć w pracach tych organów oraz w szkoleniach dedykowanych dla nich. LGD znajdzie do pracy w biurze pracowników o wymaganych kwalifikacjach.
			2.3.3. Prowadzenie indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR	Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych		
			2.3.4. Wzrost kompetencji osób zaangażowanych w proces realizacji LSR	Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	Liczba (skumulowana) przeszkolonych pracowników i członków organów LGD, którzy podnieśli swoją wiedzę i uzyskali certyfikaty		
– bardzo wysoki poziom bezrobocia; – niewystarczająca aktywizacja osób bezrobotnych; – ograniczone środki własne na korzystanie z dotacji; – niski poziom wykształcenia oraz brak kwalifikacji	Cel ogólny 3. Wzrost gospodarczy obszaru LGD	3.1. Wzrost konkurencyjności i innowacyjności sektora mikro, MSP	3.1.1. Wspieranie rozwoju istniejących przedsiębiorstw poprzez inwestycje rozwojowe tworzące nowe miejsca pracy	Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem), w tym liczba utworzonych miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych	Spadek bezrobocia rejestrowanego w powiecie brzozowskim w porównaniu z rokiem 2015	Wnioskodawcy złożą wystarczającą ilość wniosków w ogłaszanych konkursach. Wnioskodawcy zdążą przygotować projekty pod kątem wymagań formalno-prawnych. Osoby z grup defaworyzowanych
		3.2. Wzrost przedsiębiorczości i kompetencji zawodowych	3.2.1. Wspieranie tworzenia nowych	Liczba zrealizowanych operacji polegających	Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem), w tym liczba utworzonych		

zawodowych i trudności z ich podnoszeniem; – słaba kondycja finansowa większości firm; – utrudniony dostęp do rynku pracy dla kobiet, młodych matek, absolwentów szkół, osób niepełnosprawnych ; – niewystarczające wsparcie przedsiębiorców;		mieszkańców	przedsiębiorstw	na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych		będą aktywne w uczestnictwie w zaplanowanych dla nich przedsięwzięciach. Przedsiębiorcy będą zainteresowani korzystaniem ze wsparcia w ramach realizacji LSR. Osoby z grup defaworyzowanych będą zainteresowani korzystaniem z premii na zakładanie własnych firm. Wnioskodawcy będą zainteresowani korzystaniem z doradztwa w biurze LGD. Nie nastąpi dekoniunktura w gospodarce regionu.
			3.2.2. Szkolenia i doradztwo dla osób zamierzających otworzyć własną działalność gospodarczą	Liczba szkoleń	Liczba osób przeszkolonych, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem		

6. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru (LGD)

Wszystkie procedury i kryteria wyboru operacji zostały opracowane na podstawie doświadczeń z wdrażania lokalnej strategii rozwoju w okresie programowania 2007-2013 przy wykorzystaniu metod partycypacji społecznej, tj.: zapisy przedstawione w niniejszym rozdziale są efektem prac społeczności lokalnej, która uczestniczyła w konsultacjach społecznych jakie miały miejsce we wszystkich gminach obszaru objętego LSR, w następującej formie:

- Spotkanie z grupami defaworyzowanymi 28 grudnia 2015 roku,
- Spotkania konsultacyjne 13 listopada 2015 r. i 22 grudnia 2015 roku,
- Wysłuchanie publiczne 28 grudnia 2015 roku,
- w ramach konsultacji w Punkcie konsultacyjnym w biurze LGD.

Ponadto opracowanie rozdziału koordynował Zespół koordynujący opracowanie LSR (zespół roboczy).

6.1. Ogólna charakterystyka przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych ze zwięzłą informacją wskazującą sposób powstawania procedur, ich kluczowe cele i założenia

W celu stworzenia sprawnego i czytelnego dla potencjalnych beneficjentów systemu przyznawania wsparcia z budżetu będącego w dyspozycji LGD, opracowano następujący zestaw regulaminów, procedur i kryteriów:

- **Regulamin Rady**, który określa m.in.: tryb zwoływania posiedzeń Rady, sposób przeprowadzania oceny i wyboru wniosków, sposób głosowania oraz ustalania listy rankingowej oraz procedurę wyłączenia członka Rady z udziału w wyborze operacji w razie zaistnienia okoliczności podważających bezstronność w procesie oceny.
- **Procedura wyboru operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD** zawierająca m.in.: sposób organizacji naborów, sposób przyjmowania wniosków o dofinansowanie operacji, zasady oceny zgodności operacji z LSR i z zakresem tematycznym oraz wyboru do finansowania, zasady ustalania kwoty wsparcia, opis sposobu informowania o wynikach oceny, regulacje zapewniające stosowanie tych samych kryteriów wyboru w trakcie trwania naboru oraz zasady wniesienia i rozpatrywania protestu.
- **Procedura wyboru Projektów Grantowych** zawierająca m.in.: sposób organizacji naborów, sposób przyjmowania wniosków, zasady oceny zgodności operacji z LSR i z zakresem tematycznym oraz wyboru do finansowania, zasady ustalania kwoty wsparcia, opis sposobu informowania o wynikach oceny, regulacje zapewniające stosowanie tych samych kryteriów wyboru w trakcie trwania naboru oraz zasady wniesienia i rozpatrywania protestu, prawo wniesienia odwołania od decyzji Rady, zasady wykonania zadań przez grantobiorców, zasady rozliczania realizacji zadań przez grantobiorców, zasady sprawozdawczości z realizacji zadań przez grantobiorców oraz zasady monitoringu i kontroli grantów.
- **Procedura uchwalania i zmiany kryteriów wyboru operacji**.
- **Kryteria wyboru operacji i wyboru grantów**. Rada dokonuje oceny zgodności operacji z LSR w oparciu o ustaloną procedurę oraz z zastosowaniem kryteriów wyboru operacji, określających priorytety LGD wynikające z przeprowadzonej diagnozy oraz analizy SWOT obszaru.

Wszystkie przygotowane procedury przez LGD „Ziemia Brzozowska" mają na celu zagwarantowanie jak największej poprawności oraz jawności stosowanych rozwiązań:

- **podawanie do publicznej informacji protokołów z każdego etapu procesu wyboru operacji (zawierają tym samym także informacje o wyłączeniach członków organu decyzyjnego z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem których wniosków wyłączenie dotyczy).**
- **przewidują ponadto zasady i tryb postępowania w przypadku zastosowania procedury odwoławczej (termin, warunki i sposób wniesienia protestu),**
- **przewidują przejrzysty sposób postępowania w sytuacji rozbieżnych ocen w ramach kryteriów.**

Procedury zawierają także wzory wszystkich dokumentów, o których mowa w treści ich zapisów.

Wymienione powyżej propozycje regulaminu i procedur były przygotowane przez członków Zarządu w oparciu o dotychczasowe rozwiązania w których wprowadzono zmiany wynikające ze zmian w obowiązujących przepisach, a następnie konsultowane na dwóch otwartych spotkaniach konsultacyjnych, które się odbyły w Brzozowie w dniach 13 listopada i 22 grudnia 2015 roku.

Uczestnicy spotkań wypowiadali się, czy ich zdaniem zaprezentowane metody postępowania na poszczególnych etapach obsługi naboru wniosków o przyznanie pomocy są zasadne i niedyskryminujące oraz mieli możliwość wskazania lepszej, ich zdaniem, metody. W wyniku dyskusji przygotowano rekomendacje w zakresie procedury opisującej przebieg procesu prowadzenia kontroli i monitoringu realizacji umowy o powierzenie grantu. Ostatnim etapem prac nad procedurami były konsultacje z Członkami Rady i na Walnym Zebraniu Członków, a po ich akceptacji i zatwierdzeniu procedury udostępnione zostały na stronie internetowej www.lgd.powiatbrzozow.pl. Dostępne będą również w formie papierowej w Biurze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska".

6.2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru

Formułowanie kryteriów wyboru operacji wraz z opracowaniem zasad wyboru operacji jest jednym z kluczowych etapów opracowywania LSR i obydwa procesy były przeprowadzane równolegle. Podobnie jak w przypadku procedur, w pierwszej kolejności przez członków Zespołu koordynującego opracowanie LSR (zespołu roboczego) uwzględniając

doświadczenia z okresu programowania 2007-2013, przeprowadzając wnikliwą analizę wniosków z przeprowadzonej analizy SWOT oraz założonych do realizacji celów i przedsięwzięć przygotował propozycję kryteriów wyboru operacji wraz z wartościami punktowymi. Przygotowane kryteria wyboru operacji zostały poddane konsultacjom społecznym na dwóch otwartych spotkaniach konsultacyjnych, które się odbyły w Brzozowie w dniach 13 listopada i 22 grudnia 2015 roku.

Uczestnicy spotkań nie zgłosili żadnych propozycji zmian do zaprezentowanych kryteriów wyboru operacji. Kryteria zostały upublicznione na stronie internetowej LGD oraz przed uchwaleniem przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia LGD „Ziemia Brzozowska". Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia LGD „Ziemia Brzozowska" ma prawo do zmiany lokalnych kryteriów wyboru operacji. Zasady uchwalania jak i zmiany kryteriów wyboru zostały zawarte w procedurze i stanowią odrębny załącznik, podobnie jak kryteria, do wniosku o wybór LSR.
Wypracowane kryteria wyboru operacji są ściśle powiązane z wnioskami z analizy SWOT oraz diagnozą obszaru oraz zakresem wsparcia dla grup defaworyzowanych. Opracowane kryteria mają charakter oceny wagowo-punktowej i zawierają szczegółowy opis wyjaśniający sposób oceny wskazujący wymagania konieczne do spełnienia danego kryterium. Ich zadaniem jest w pierwszej kolejności zweryfikowanie, czy wniosek został ważnie złożony i czy zakres tematyczny operacji zgodny jest z zakresem interwencji przewidzianych w LSR oraz przepisów obowiązujących dla RLKS. Ta grupa kryteriów dotyczy poprawności formalnej wniosków i obejmuje zagadnienia związane z: terminowością, kompletnością i adekwatnością zgłaszanych operacji. Wnioski, które przejdą ocenę formalną oceniane będą przede wszystkim pod kątem spójności proponowanego projektu z zapisami zawartymi w Strategii Rozwoju Lokalnego, w tym przede wszystkim z diagnozą obszaru zawartą w Strategii, a także przewidzianymi w dokumencie wskaźnikami produktów i rezultatów. **Określone kryteria wyboru operacji oraz punktacja są obiektywne, niedyskryminujące, przejrzyste oraz powiązane z diagnozą obszaru. Czytelnie określony jest też przedział minimum-maksimum.**

Wykaz kwot wsparcia i intensywności pomocy przyznawanej dla projektów realizowanych w ramach LSR

Wysokość pomocy oraz intensywność wsparcia jest ustalana dla poszczególnych typów operacji i rodzajów beneficjentów w oparciu o zapisy zawarte w strategii, a w przypadku braku uregulowań w strategii, zgodnie z zapisami rozporządzenia w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 (Dz. U. poz. 1570 z 2015 r.), w szczególności w oparciu o §15 i §18.

Uregulowania dotyczące wysokości i intensywności wsparcia:

Przedsięwzięcia	**Wysokość wsparcia (PLN)**	**Maksymalna wysokość intensywności wsparcia (%)** A – jednostki sektora finansów publicznych B – podmioty wykonujące działalność gospodarczą C – pozostałe podmioty	**Wysokość wsparcia (PLN)**	**Maksymalna wysokość intensywności wsparcia (%)** A – jednostki sektora finansów publicznych B – podmioty wykonujące działalność gospodarczą C – pozostałe podmioty	**Wysokość wsparcia (PLN)**	**Maksymalna wysokość intensywności wsparcia (%)** A – jednostki sektora finansów publicznych B – podmioty wykonujące działalność gospodarczą C – pozostałe podmioty
	Konkurs/projekty podstawowe		**Projekty grantowe**		**Koszty bieżące/animacja/ współpraca**	
1.1.1	Od 50000,00 do 300000,00	A – 63,63 C – 100				
1.2.1	Od 50000,00 do 300000,00	A – 63,63				
2.1.1					Od 1000,00 do 2000,00	C – 100
2.1.2			Od 5000,00 do 30000,00	A – 63,63 C – 100		
2.2.1			Od 5000,00 do 25000,00	A – 63,63 C – 100		
2.2.2			Od 5000,00 do 35000,00	A – 63,63 C – 100		
2.2.3					380000,00	C – 100
2.3.1					Od 1000,00 do 300000,00	A – 63,63 C – 100

2.3.2					do 20000,00	A – 63,63 C – 100
2.3.3					Od 1000,00 do 300000,00	A – 63,63 C – 100
2.3.4					Od 1000,00 do 4000,00	A – 63,63 C – 100
3.1.1	Od 50000,00 do 300000,00	B – 70				
3.2.1	Od 50000,00 do 50000,00	B – 100				
3.2.2					2000,00	C – 100

W ramach budżetu LSR nie wskazano realizacji operacji własnych. LGD przewiduje ewentualne wprowadzenie i realizację operacji własnych w przypadku zagrożenia realizacji wskaźników, w tym przede wszystkim wskaźników produktu i rezultatu założonych w ramach projektów grantowych. W przypadku konieczności realizacji operacji własnych LGD przewiduje udział środków własnych w operacjach własnych w wysokości nie mniejszej niż 10%. Środki te pochodzić będą ze składek członkowskich LGD (które wynoszą rocznie około 100 000 zł). Środki własne będą również zaangażowane w ramach kosztów bieżących, czy aktywizacji – w zakresie koniecznym do skutecznej animacji społeczności lokalnej.

6.3. Sposób uwzględnienia innowacyjności w kryteriach

LGD opracowała lokalne kryteria wyboru operacji, według których wybierane będą operacje. Wśród kryteriów dodatkowymi punktami będą premiowane operacje, które zastosują **innowacyjne rozwiązania w kontekście obszarowym, tj. zapewniające innowacje produktowe, i/lub procesowe, i/lub organizacyjne, i/lub marketingowe, w skali firmy lub obszaru LGD.** W celu zachowania przejrzystości i transparentności oceny operacji pod względem innowacyjności zalecono sporządzanie uzasadnień dokonywanych ocen przez członków Rady.

6.4. Wskazanie wysokości wsparcia przyznawanego na rozpoczęcie działalności

Wysokość wsparcia przyznana na rozpoczęcie działalności gospodarczej:

1. Premia 50 tys. zł dla priorytetowych grup wnioskodawców, w szczególności osób z grup defaworyzowanych na rynku pracy - wynika ona ze zdiagnozowanych uwarunkowań społeczno-gospodarczych występujących na obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska". Przeszło 40% respondentów, którzy wzięli udział w badaniu ankietowym wskazało za główny problem społeczno-gospodarczy obszaru LGD „Ziemia Brzozowska" **bardzo wysokie bezrobocie -** liczba bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym na obszarze LSR wynosi 19,8% i jest wyższa od adekwatnego wskaźnika notowanego w województwie podkarpackim, który wyznaczono na poziomie 11,4%. Jest to najwyższy w woj. podkarpackim poziom. Ponadto liczba bezrobotnych pozostających bez pracy ponad rok na obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska" stanowi 64,4% ogółu osób bezrobotnych. Status osoby bezrobotnej ogranicza możliwość zgromadzenia odpowiednich środków własnych i jest barierą w uzyskaniu środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej z innych źródeł, np. z kredytu (brak zdolności kredytowej). Osoby bezrobotne nie mają więc środków na start i zasadnym było ustanowienie w/w premii.
2. Pozostali beneficjenci będą mieli możliwość ubiegania się wsparcie finansowe na:
   a. rozwijanie działalności w wysokości od 50 do 300 tys. zł, które będą podlegały refundacji do wysokości 70% wartości przyznanego wsparcia. Poziom wsparcia ustalony został w wysokości 70% ponieważ miejscowe firmy mają bardzo ograniczone kapitały na rozwój – co bardzo mocno podkreślali w czasie konsultacji. Wyższy udział własny (plus VAT) w praktyce uniemożliwiałby korzystanie ze wsparcie, a w konsekwencji tworzenie nowych miejsc pracy, tak pożądanych na obszarze o najwyższym poziomie bezrobocia w województwie.

Tylko takie rozwiązanie pozwoli na optymalne skorzystanie ze wsparcia przyznawanego na rozpoczęcie działalności gospodarczej i zmniejszy poziom bezrobocia na obszarze działania LGD „Ziemia Brzozowska".

Premiowane będą operacje wykorzystujące lokalne potencjały do wyeliminowania zidentyfikowanych problemów na obszarze LSR. Zakłada się ponadto przyznawanie dodatkowych punktów projektom, które zakładają wykorzystanie większego wkładu własnego beneficjenta. Dodatkowe punkty będą przyznane operacjom zakładającym utworzenie większej liczby miejsc pracy niż zakładane minimum.

Projekty współpracy

LGD "Ziemia Brzozowska" zaplanowało realizację projektu współpracy bazującego na efektach projektu zrealizowanego w poprzedniej LSR, w ramach którego na terenie 3 partnerskich LGD powstało łącznie około 500 km tras nordic walking. W celu zapewnienia dalszego rozwoju infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej oraz wypromowania tej infrastruktury planuje się realizację projektu pod nazwą *Aktywni na trasach Nordic Walking*. Projekt ten planowany jest do realizacji z jednym z partnerów w ramach poprzedniego projektu współpracy - Lokalną Grupą Działania "Zielone Bieszczady", która powiększyła swój skład o 2 gminy i obecnie graniczy bezpośrednio z LGD "Ziemia Brzozowska", co umożliwia jeszcze skuteczniejszą współpracę w zakresie realizacji wspólnych celów i działań w przyszłości. **Celem ogólnym** projektu współpracy jest rozwój turystyki aktywnej i kulturowej w oparciu o lokalne zasoby przyrodniczo-kulturowe

poprzez wyznaczenie i oznakowanie tras do Nordic Walking oraz powstanie infrastruktury towarzyszącej na terenie Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Brzozowska" oraz Lokalnej Grupy Działania „Zielone Bieszczady".

Wskaźnik produktu (zgodnie z Planem działania):
Liczba zrealizowanych projektów współpracy – 1

Wskaźniki rezultatu (zgodnie z Planem działania):
Liczba osób, które skorzystały z publikacji/materiałów promocyjnych – 2000 osób (w zakresie projektu współpracy)
Liczba uczestników wydarzeń aktywizujących społeczność lokalną – 200 osób (w zakresie projektu współpracy)
Liczba projektów współpracy skierowanych do grup docelowych - 1

Pozostałe wskaźniki projektu współpracy:
- utworzenie obiektów małej infrastruktury rekreacyjnej towarzyszącej trasom NW - 6 kompletów
- opracowanie wspólnych materiałów promocyjnych (mapniki oraz aplikacja mobilna) – 2 sztuki
- liczba imprez - 2

W uzasadnionych przypadkach limit środków na realizację projektu współpracy może zostać zwiększony.

7. Plan działania

Zapisy przedstawione w niniejszym rozdziale są efektem prac społeczności lokalnej, która uczestniczyła w konsultacjach społecznych jakie miały miejsce we wszystkich gminach obszaru objętego LSR, w następującej formie:

- Warsztaty diagnostyczno-projektowe,
- Spotkanie z grupami defaworyzowanymi 28 grudnia 2015 roku,
- Spotkania konsultacyjne 13 listopada 2015 r. i 22 grudnia 2015 roku,
- Wysłuchanie publiczne 28 grudnia 2015 roku,
- w ramach konsultacji w Punkcie konsultacyjnym w biurze LGD.

Ponadto opracowanie rozdziału koordynował Zespół koordynujący opracowanie LSR (zespół roboczy). Zwięzłą charakterystykę przyjętego harmonogramu osiągania poszczególnych wskaźników wskazująca czas realizacji kluczowych efektów wdrażania LSR.

Cel ogólny I : Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			Razem: 2016-2023		Program	Poddziałanie/ zakres programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 1.1: Poprawa atrakcyjności, funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej														
Przedsięwzięcie 1.1.1	Wskaźnik produktu: Liczba nowych lub przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i/lub rekreacyjnej i/lub kulturalnej, w tym minimum 4 zrealizowane w miejscowościach zamieszkałych przez mniej niż 5 tys. mieszkańców	3 sztuki	50	895 725,00	3 sztuki	100	895 725,00	0	0	0	6 sztuk	1 791 450,00	PROW	Realizacja LSR - turystyka
Razem cel szczegółowy 1.1.				**895 725,00**			**895 725,00**			**0**		**1 791 450,00**		

Wskaźnik rezultatu 1.1. Wzrost liczby osób korzystających z nowych lub przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i/lub rekreacyjnej i/lub kulturalnej		**7 000 osób**	**50**		**7 000 osób**	**100**		**0**	**0,0**		**14 000 osób**			
Cel szczegółowy 1.2: Poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru														
Przedsięwzięcie 1.2.1	Wskaźnik produktu: Długość wybudowanych lub przebudowanych dróg	4,83 km	100	1 568 550,00	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	4,83 km	1 568 550,00	PROW	Realizacja LSR - infrastruktura drogowa w zakresie włączenia społecznego
Razem cel szczegółowy 1.2.				**1 568 550,00**			**0,00**			**0,00**		**1 568 550,00**		
Wskaźnik rezultatu 1.2. Liczba osób korzystających z nowej lub przebudowanej infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego		**33 000 osób**	**100**		**0**	**0,0**		**0**	**0,0**		**33 000 osób**			
Razem cel ogólny 1				**2 464 275,0**			**895 725,00**			**0,00**		**3 360 000,00**		

Cel ogólny 2: Wzmocnienie kapitału społecznego Ziemi Brzozowskiej i aktywizacja społeczności lokalnej	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			Razem: 2016-2023		Program	Poddziałanie/zakres programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 2.1: Poprawa aktywności społecznej na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego obszaru														
Przedsięwzięcie 2.1.1	Wskaźnik produktu: Liczba spotkań / wydarzeń adresowanych do mieszkańców *(mających na celu poprawę ich świadomości ekologicznej)*	0	0	0	6 sztuk	100	12 000,00	0	0	0,00	6 sztuk	12 000,00	PROW	Animacja
Przedsięwzięcie 2.1.2	Wskaźnik produktu: Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	3 sztuki	50	69 000,00	3 sztuki	100	71 000,00	0	0	0,00	6 sztuk	140 000,00		Realizacja LSR - dziedzictwo
Razem cel szczegółowy 2.1.				**69 000,00**			**83 000,00**			**0,00**		**152 000,00**		
Wskaźnik rezultatu 2.1. Liczba osób uczestniczących w spotkaniach / wydarzeniach adresowanych do mieszkańców *(mających na celu poprawę ich świadomości ekologicznej)*, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych		**0**	**0**		**120 / 100 osób**	**100**		**0**	**0**		**120 / 100 osób**			

Wskaźnik rezultatu 2.1. Liczba osób, które skorzystały ze wsparcia w ramach operacji zrealizowanych przez podmioty działające w sferze kultury, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych		**150 / 60 osób**	**50**		**150 / 60 osób**	**100**		**0**	**0**		**300 / 120 osób**			
Cel szczegółowy 2.2: Wypromowane walory obszaru LGD i atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego														
Przedsięwzięcie 2.2.1	Wskaźnik produktu: Liczba publikacji/ materiałów promocyjnych	2 sztuki	50	45 000,00	2 sztuki	100	45 000,00	0	0	0	4 sztuki	90 000,00	PROW	Realizacja LSR - turystyka
Przedsięwzięcie 2.2.2	Wskaźnik produktu: Liczba wydarzeń aktywizujących społeczność lokalną	3 sztuki	42,9	90 000,00	4 sztuki	100	120 000,00	0	0	0	7 sztuk	210 000,00		Realizacja LSR - dziedzictwo
Przedsięwzięcie 2.2.3	Wskaźnik produktu: Liczba zrealizowanych projektów współpracy	1 sztuka	100	380 000,00	0	0	0	0	0	0	1 sztuka	380 000,00		Projekty współpracy
Razem cel szczegółowy 2.2.				**515 000,00**			**165 000,00**			**0,00**		**680 000,00**		
Wskaźnik rezultatu 2.2. Liczba osób, które skorzystały z publikacji/materiałów promocyjnych		**4000 osób**	**40**		**6000 osób**	**100**		**0**	**0**		**10000 osób**			
Wskaźnik rezultatu 2.2. Liczba uczestników wydarzeń aktywizujących społeczność lokalną		**600 osób**	**37,5**		**1000 osób**	**100**		**0**	**0**		**1600 osób**			
Wskaźnik rezultatu 2.2. Liczba projektów współpracy skierowanych do grup docelowych		**1 sztuka**	**100**		**0,0**	**0,0**		**0**	**0,0**		**1 sztuka**			
Cel szczegółowy 2.3: Wzrost aktywnego udziału społeczności lokalnej w procesie realizacji LSR														
Przedsięwzięcie 2.3.1	Wskaźnik produktu: Liczba informacji zamieszczonych na stronie internetowej	60 sztuk	37,5	309 375,00	60 sztuk	75	309 375,00	40 sztuk	100	206 250, 00	160 sztuk	825 000,00	PROW	Koszty bieżące

Przedsięwzięcie 2.3.2	Wskaźnik produktu: Liczba spotkań / wydarzeń adresowanych do mieszkańców	6 sztuk	33,3	12 000,00	6 sztuk	66,6	12 000,00	6 sztuk	100	12 000,00	18 sztuk	36 000,00		Animacja
Przedsięwzięcie 2.3.3	Wskaźnik produktu: Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	40 sztuk	40	330 000,00	40 sztuk	80	330 000,00	20 sztuk	100	165 000,00	100 sztuk	825 000,00		Koszty bieżące
Przedsięwzięcie 2.3.4	Wskaźnik produktu: Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	50 osobodni	43,9	24 000,00	50 osobodni	87,8	24 000,00	14 osobodni	100	7 500,00	114 osobodni	55 500,00		Koszty bieżące
Razem cel szczegółowy 2.3.				**675 375,00**			**675 375,00**			**390 750,00**		**1 741 500,00**		
Wskaźnik rezultatu 2.3. Liczba odwiedzin strony internetowej LGD		**1500 sztuk**	**37,5**		**1500 sztuk**	**75**		**1000 sztuk**	**100**		**4000 sztuk**			
Wskaźnik rezultatu 2.3. Liczba osób uczestniczących w spotkaniach / wydarzeniach adresowanych do mieszkańców, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych		**90/15 osób**	**33,3**		**90/15 osób**	**66,7**		**90/10 osób**	**100**		**270/40 osób**			
Wskaźnik rezultatu 2.3. Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych		**20/8 osób**	**40**		**20/8 osób**	**80**		**10/4 osób**	**100**		**50/20 osób**			
Wskaźnik rezultatu 2.3. Liczba (skumulowana) przeszkolonych pracowników i członków organów LGD, którzy podnieśli swoją wiedzę i uzyskali certyfikaty		**50 osób**	**43,9**		**50 osób**	**87,8**		**14 osób**	**100**		**114 osób**			
Razem cel ogólny 2				**1 259 375,00**			**923 375,00**			**390 750,00**		**2 573 500,00**		

Cel ogólny 3: Wzrost gospodarczy obszaru LGD	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			Razem: 2016-2023		Program	Poddziałanie/zakres programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 3.1: Wzrost konkurencyjności i innowacyjności sektora mikro, MSP														
Przedsięwzięcie 3.1.1	Wskaźnik produktu: Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	5 sztuk	54	1500000,00	4 sztuki	100	1300000,00	0	0	0	9 sztuk	2 800 000,00	PROW	Realizacja LSR - przedsiębiorczość
Razem cel szczegółowy 3.1.				**1500000,00**			**1300000,00**			**0**		**2800000,00**		
Wskaźnik rezultatu 3.1. Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem), w tym liczba utworzonych miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych		**5 etatów średniorocznych**	**55**		**4 etaty średnio roczne**	**100**		**0**	**0**		**9 etatów średniorocznych**			
Cel szczegółowy 3.2: Wzrost przedsiębiorczości i kompetencji zawodowych mieszkańców														
Przedsięwzięcie 3.2.1	Wskaźnik produktu: Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	10 sztuk	50	500 000,00	10 sztuk	100	500 000,00	0	0	0	20 sztuk	1 000 000,00	PROW	Realizacja LSR - przedsiębiorczość
Przedsięwzięcie 3.2.2	Wskaźnik produktu: Liczba szkoleń	1 sztuka	50	2 000,00	1 sztuka	100	2 000,00	0	0,0	0	2 sztuki	4 000,00	PROW	Animacja
Razem cel szczegółowy 3.2.				**502 000,00**			**502 000,00**			**0**		**1004000,00**		

Wskaźnik rezultatu 3.2. Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem), w tym liczba utworzonych miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych	**10/5 etatów średniorocznych**	**50**		**10/5 etatów średniorocznych**	**100**		**0**	**0**		**20/10 etatów średniorocznych**			
Wskaźnik rezultatu 3.2. Liczba osób przeszkolonych, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem	**10/5 osób**	**50**		**10/5 osób**	**100**		**0**	**0**		**20/10 osób**			
Razem cel ogólny 3			**2002000,00**			**1802000,00**			**0,00**	**3 804 000,00**			
Razem LSR			**5725650,00**			**3621100,00**			**390750,00**	**9 737 500,00**			
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW: 3 800 000,00												**50,0**% budżetu poddziałania: 3.1.1; 3.2.1	
Realizacja LSR: 9 737 500,00													

8. Budżet LSR

Zapisy przedstawione w niniejszym rozdziale są efektem prac społeczności lokalnej, która uczestniczyła w konsultacjach społecznych jakie miały miejsce we wszystkich gminach obszaru objętego LSR, w następującej formie:

- Spotkania konsultacyjne 13 listopada 2015 r. i 22 grudnia 2015 roku,
- Wysłuchanie publiczne 28 grudnia 2015 roku,
- w ramach konsultacji w Punkcie konsultacyjnym w biurze LGD.

Ponadto opracowanie rozdziału koordynował Zespół koordynujący opracowanie LSR (zespół roboczy).

Rozdział prezentuje ogólną charakterystykę budżetu, w tym wskazanie funduszy EFSI stanowiących źródło finansowania LSR w latach 2014-2020. Zgodnie z założeniami wsparcie LEADER (RLKS z udziałem EFRROW) przewiduje się na obszarach wiejskich[9], wsparcie RLKS z udziałem EFMR – na obszarach rybackich i akwakultury, a wsparcie RLKS z udziałem EFRR i EFS na obszarze dwóch województw – Kujawsko-Pomorskiego i Podlaskiego. LSR dla LGD „Ziemia Brzozowska" **będzie jednofunduszowa i finansowana w szczególności ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020**. **Wysokość wsparcia finansowego EFSI w ramach LSR w ramach poszczególnych poddziałań:**

Zakres wsparcia	PROW	Fundusz wiodący	Razem EFSI	Powiązanie budżetu z celami LSR
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	7 600 000,00	7 600 000,00	7 600 000,00	Wspierane w tym zakresie operacje będą realizowały cel ogólny 1 **Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD,** cele szczegółowe: 1.1. Poprawa atrakcyjności, funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej; 1.2. Poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru, cel ogólny 2 **Wzmocnienie kapitału społecznego Ziemi Brzozowskiej i aktywizacja społeczności lokalnej,** cele szczegółowe: 2.1.Poprawa aktywności społecznej na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego obszaru; 2.2. Wypromowane walory obszaru LGD i atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego, cel ogólny 3 **Wzrost gospodarczy obszaru LGD,** cele szczegółowe: 3.1. Wzrost konkurencyjności i innowacyjności sektora mikro, MSP 3.2. Wzrost przedsiębiorczości i kompetencji zawodowych mieszkańców.
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	380 000,00	380 000,00	380 000,00	Wspierane w tym zakresie operacje będą realizowały cel ogólny 2 **Wzmocnienie kapitału społecznego Ziemi Brzozowskiej i aktywizacja społeczności lokalnej,** cel szczegółowy: 2.2. Wypromowane walory obszaru LGD i atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego.

[9] Zgodnie z zapisami PROW 2014-2020 obszarami wiejskimi są obszary: wszystkich gmin wiejskich, wszystkich gmin miejsko-wiejskich, z wyłączeniem obszarów miast o liczbie mieszkańców większej niż 20 000 wchodzących w skład tych gmin, gmin miejskich o liczbie mieszkańców nie większej niż 20 000.

Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	1 705 500,00	1 705 500,00	1 705 500,00	Koszty bieżące są związane z niezbędnymi działaniami, które należy realizować aby wdrożyć LSR. Ich poniesienie wiąże się z realizacją wszystkich celów Strategii, utrzymaniem biura, obsługą organów LGD. Wspierane w tym zakresie operacje będą realizowały cel ogólny 2 **Wzmocnienie kapitału społecznego Ziemi Brzozowskiej i aktywizacja społeczności lokalnej,** cel szczegółowy 2.3. Wzrost aktywnego udziału społeczności lokalnej w procesie realizacji LSR.
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	52 000,00	52 000,00	52 000,00	Wspierane w tym zakresie operacje będą realizowały cel ogólny 2 **Wzmocnienie kapitału społecznego Ziemi Brzozowskiej i aktywizacja społeczności lokalnej**, cele szczegółowe: 2.1. Poprawa aktywności społecznej na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego obszaru; 2.3. Wzrost aktywnego udziału społeczności lokalnej w procesie realizacji LSR oraz cel ogólny 3 **Wzrost gospodarczy obszaru LGD,** cel szczegółowy: 3.2. Wzrost przedsiębiorczości i kompetencji zawodowych mieszkańców.
Razem	9 737 500,00	9 737 500,00	9 737 500,00	

Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020

	Wkład EFRROW	**Budżet państwa**	**Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych**	**RAZEM**
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	2 697 912,00 zł	1 542 088,00 zł		4 240 000,00 zł
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	2 137 968,00 zł		1 222 032,00 zł	3 360 000,00 zł
Razem	**4 835 880,00 zł**	**1 542 088,00 zł**	**1 222 032,00 zł**	**7 600 000,00 zł**

Plan finansowy w przypadku beneficjentów inni niż jednostki sektora finansów publicznych na obejmuje środki przeznaczone na działania realizowane przez sektor gospodarczy w kwocie 3,8 mln zł oraz społeczny 0,44 mln zł. Wartość środków ogółem przeznaczonych dla ww. kategorii beneficjentów może wynieść 4,24 mln zł. Pozostałe środki finansowe w kwocie 3,36 mln zł obejmuje przedsięwzięcia realizowane przez jednostki sektora finansów publicznych.

LGD wyznaczyła zasady premiowania projektów, w których wkład własny wnioskodawcy przekracza intensywność pomocy określoną w poszczególnych programach.

W ramach budżetu LSR nie wskazano realizacji operacji własnych. LGD przewiduje ewentualne wprowadzenie i realizację operacji własnych w przypadku zagrożenia realizacji wskaźników, w tym przede wszystkim wskaźników produktu i rezultatu założonych w ramach projektów grantowych. W przypadku konieczności realizacji operacji własnych LGD przewiduje udział środków własnych w operacjach własnych w wysokości nie mniejszej niż 10%. Środki te pochodzić będą ze składek członkowskich LGD (które wynoszą rocznie około 100 000 zł). Środki własne będą również zaangażowane w ramach kosztów bieżących, czy aktywizacji – w zakresie koniecznym do skutecznej animacji społeczności lokalnej.

9. Plan komunikacji

Zapisy przedstawione w niniejszym rozdziale są efektem prac społeczności lokalnej, która uczestniczyła w konsultacjach społecznych jakie miały miejsce we wszystkich gminach obszaru objętego LSR, w następującej formie:

- Warsztaty diagnostyczno-projektowe,
- Spotkanie z grupami defaworyzowanymi 28 grudnia 2015 roku,
- Spotkania konsultacyjne 13 listopada 2015 r. i 22 grudnia 2015 roku,
- Wysłuchanie publiczne 28 grudnia 2015 roku,
- w ramach konsultacji w Punkcie konsultacyjnym w biurze LGD.

Ponadto opracowanie rozdziału koordynował Zespół koordynujący opracowanie LSR (zespół roboczy).

Warsztaty diagnostyczne

Dobra komunikacja jest podstawą do zapewnienia jawności i przejrzystości działań LGD. **Plan komunikacji będzie służył nie tylko zaplanowaniu narzędzi komunikacyjnych, ale też identyfikacji bieżących problemów komunikacyjnych, ma zwiększyć poziom współpracy partnerskiej i poziom zaangażowania partnerów i interesariuszy LGD.** Ustalenie środków przekazu wykorzystanych w poniżej przedstawionym planie komunikacji było przedmiotem dyskusji m.in. na spotkaniach konsultacyjnych w dniach 06-09.10.2015, na których sporządzono listę preferowanych kanałów komunikacji, w celu możliwie najlepszej komunikacji z mieszkańcami omawianego obszaru. We wszystkich warsztatach wzięło udział 137 osoby, w tym 56 kobiet i 81 mężczyzn. Uczestnicy konsultacji społecznych reprezentowali następujące sektory:

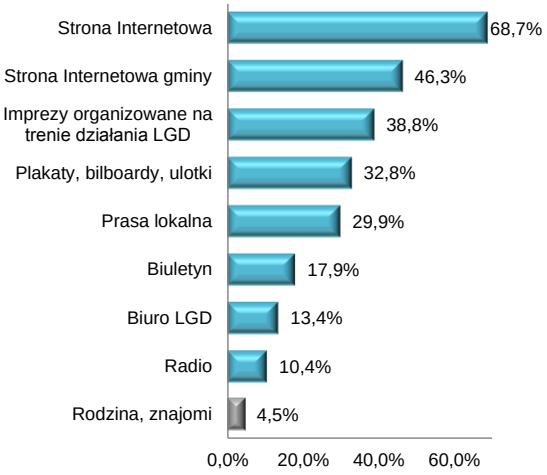

- Sektor publiczny: 87 osób (63,5%),
- Sektor społeczny: 29 osób (21,1%),
- Sektor gospodarczy: 11 osób (8%),
- Mieszkańcy: 9 osób (6,5%).

Ponadto na spotkaniu z grupami defaworyzowanymi w dniu 28 grudnia 2015 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Brzozowie uczestnicy wskazali pożądane kanały komunikacji oraz kluczowe obszary o jakich LGD powinna informować grupy defaworyzowane.

Przy wyborze środków komunikacji posłużono się też wynikami badań ankietowych przeprowadzonych przy okazji ewaluacji LSR przeprowadzonej w 2014 roku. Wszystkich ankietowanych zapytano skąd w przyszłości chcieliby czerpać informacje na temat LGD. **Zdecydowanie najbardziej preferowanym źródłem wskazywanym przez mieszkańców obszaru objętego działaniem LGD „Ziemia Brzozowska" jest strona Internetowa, którą wskazało**

<table>
<tr><td></td><td>ponad dwie trzecie badanych. 46,3% respondentów poszukiwałoby takich informacji na stronach internetowych gmin, natomiast 38,8% uważa, że efektywnym sposobem byłyby imprezy organizowane na trenie działania LGD. 32,8% ankietowanych liczy na informacje zamieszczane na plakatach, bilbordach, czy ulotkach. Biuletyn (17,9% wskazań), Biuro LGD (13,4% wskazań), radio (10,4% wskazań), czy rodzina i znajomi (4,5% wskazań) były rzadziej wskazywanymi odpowiedziami.
Z kolei zgodnie z ankietą przeprowadzoną wśród beneficjentów działań prowadzonych przez LGD „Ziemia Brzozowska” w poprzednim okresie programowania strona internetowa jest źródłem, z którego w przyszłości beneficjenci chcieliby czerpać informacje na temat pomocy udzielanej przez LGD (91,7%). Ponad połowa ankietowanych chciałaby pozyskiwać informacje za pośrednictwem Biura LGD. Co czwarta osoba wskazywała na prasę lokalną oraz imprezy organizowane na terenie działalności LGD. Natomiast zdecydowanie rzadziej wskazywano na biuletyny, radio, plakaty, bilboardy, ulotki, czy strony internetowe gmin.</td></tr>
<tr><td>Preferowane kanały komunikacji</td><td><table>
<tr><th>Kanały komunikacji</th><th>Schemat komunikacji</th></tr>
<tr><td>• informacje na stronie internetowej LGD Ziemia Brzozowska oraz na stronach internetowych gmin z obszaru LGD;</td><td>LGD → wszyscy adresaci (wymienieni poniżej w tabeli)</td></tr>
<tr><td>• telefon</td><td>LGD ↔ wszyscy adresaci</td></tr>
<tr><td>• poczta elektroniczna</td><td>LGD ↔ wszyscy adresaci</td></tr>
<tr><td>• poczta tradycyjna</td><td>LGD → wszyscy adresaci</td></tr>
<tr><td>• kontakt osobisty</td><td>LGD ↔ wszyscy adresaci</td></tr>
</table></td></tr>
<tr><td>Cele ogólne działań komunikacyjnych</td><td>• promowanie LSR, a tym samym Wspólnych Ram Strategicznych 2014-2020, które odzwierciedlają cele Strategii „Europa 2020”,
• rozpowszechnianie informacji o możliwościach wsparcia przewidzianych w Strategii wśród potencjalnych Interesantów/Beneficjentów,
• wzbudzenie zainteresowania oraz zachęcanie potencjalnych Beneficjentów do aplikowania o środki,
• utrwalenie i pogłębienie akceptacji i przychylności mieszkańców obszaru LGD dla istnienia samych funduszy oraz skutków ich działania w gminach.</td></tr>
<tr><td>Cele szczegółowe działań informacyjno-promocyjnych</td><td>• informowanie i wsparcie beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków w ramach LSR oraz w procesie realizacji projektów przez profesjonalną informację i pomoc w rozliczaniu projektów,
• budowanie pozytywnego wizerunku LSR wśród mieszkańców obszaru poprzez informowanie ich o możliwościach dofinansowania oraz o już zrealizowanych projektach i bezpośrednich korzyściach wynikających z ich realizacji,
• zwiększenie poziomu świadomości i wiedzy mieszkańców na temat korzyści z członkostwa w UE dla gmin obszaru LGD, uzyskiwanych dzięki napływowi Funduszy Europejskich,
• wzmocnienie pozytywnego wizerunku LGD jako obszaru efektywnie wykorzystującego szanse stwarzane przez członkostwo Polski w Unii Europejskiej,
• wzrost rozpoznawalności i świadomości istnienia Funduszy Europejskich poprzez promowanie skutków dotychczasowego wdrażania funduszy przez gminy obszaru LGD,
• utrwalenie spójnego systemu identyfikacji wizualnej LGD.</td></tr>
<tr><td>Działania informacyjno-promocyjne</td><td>Kampanie informacyjne – adresowane do konkretnych grup potencjalnych Beneficjentów, uprawnionych do korzystania ze środków Unii Europejskiej.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td rowspan="5">Działania komunikacyjne oraz środki przekazu</td><td>Informowanie ogółu społeczeństwa, potencjalnych Beneficjentów i uczestników projektów</td><td>Promowanie Funduszy Europejskich</td></tr>
<tr><td>• dotarcie do szerokich kręgów społeczności lokalnej z informacjami na temat LSR i LGD;
• działania ukierunkowane są na promocje realizowanych przedsięwzięć, w tym RLKS;
• przekazywanie jest jednostronne (tylko w niektórych przypadkach może pojawić się informacja zwrotna)</td><td>• przekazywanie szczególnych informacji o LSR w sposób prosty i zrozumiały dla wszystkich grup odbiorców komunikatu, skoncentrowanie się na podkreśleniu znaczenia Funduszy Europejskich;
• wskazanie dotychczas zrealizowanych inwestycji w ramach LSR;
• stałe podkreślanie możliwości otrzymywania znacznej kwoty z Funduszy Europejskich na realizację projektów, dzięki czemu zmniejszy się dystans dzielący poszczególne gminy LGD oraz LGD do pozostałych grup;
• stosowanie jednolitego systemu wizualizacji działań informacyjno-promocyjnych;
• wykreowanie wizerunku obszaru LGD jako obszaru potrafiącego w efektywny sposób zarządzać i wykorzystywać Fundusze Europejskie.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Środki przekazu w ramach realizowanych działań</td></tr>
<tr><td>• artykuły w prasie lokalnej,
• ogłoszenia w siedzibach instytucji publicznych (urzędy, biuro LGD),
• artykuły na stronach www (JST i LGD),</td><td>• spotkania
• doradztwo w biurze LGD
• szkolenia</td></tr>
<tr><td></td><td></td></tr>
<tr><td>Adresaci (grupy docelowe)</td><td colspan="2">Adresatami działań związanych z wdrażaniem LSR są:
<table>
<tr><th>Społeczeństwo</th><th>Beneficjenci LSR (faktyczni i potencjalni)</th><th rowspan="2">Pracownicy, współpracownicy, członkowie, przedstawiciele władz LGD oraz organu decyzyjnego zaangażowanego we wdrażanie LSR</th><th>Media</th></tr>
<tr><td>Opinia publiczna, w tym grupy defaworyzowane powinny być świadome możliwości i korzyści jakie wynikają z finansowego wsparcia z funduszy UE, zwłaszcza w kontekście zaplanowanych dla nich działań.</td><td>- mieszkańcy obszaru objętego LSR,
- grupy defaworyzowane,
- turyści,
- JST oraz podległe im jednostki,
- osoby zakładające działalność gospodarczą,
- mikro, mali i średni przedsiębiorcy,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe,
- grupy nieformalne,
- instytucje otoczenia biznesu,
- spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe.</td><td>Media bardzo silnie kształtują wizerunek i pozwalają dotrzeć do szerokiego grona odbiorców. Z jednej strony same inspirują proces komunikacji w środkach masowego przekazu, a z drugiej są także odbiorcą działań informacyjnych.</td></tr>
</table></td></tr>
<tr><td>Wyniki działań komunikacyjnych</td><td colspan="2">Wyniki działań realizowanych w ramach planu komunikacji będą upubliczniane za pomocą internetowych środków przekazu. Sprawozdania i zestawienia będą na bieżąco pojawiały się na stronie internetowej LGD jak również na stronach poszczególnych gmin. Na stronach gmin zamieszczany będzie komunikat odsyłający odbiorców do strony LGD.</td></tr>
</table>

Analiza efektywności zastosowanych działań komunikacyjnych i środków przekazu	Instytucje zaangażowane we wdrażanie LSR są zobligowane do regularnego prowadzenia badań ewaluacyjnych i oceny skuteczności prowadzonych działań. W związku z tym będą publikowały na stronie LGD oraz gmin te informacje w formie zestawień okresowych, rocznych i końcowych. Ocena realizacji poszczególnych działań będzie dokonywana w oparciu o wskaźniki szczegółowo opisane w Planie Komunikacji. Ocena realizacji Planu opierać będzie się na ocenie poszczególnych działań realizowanych w ramach Planu, dokonywanych m. in. badań ilościowych oraz na podstawie wyznaczonych wskaźników oceny skuteczności zawartych w poniższej tabeli. W przypadku gdy efekty te będą niezadowalające LGD wskaże sposób skorygowania planu komunikacji.

Całkowity budżet przewidziany na działania komunikacyjne w okresie realizacji LSR

Cel komunikacji	Budżet (zł)		
	Koszty bieżące	Aktywizacja	Razem
Informowanie o działaniach realizowanych w ramach LSR	825 000	0	825 000
Prowadzenie indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR	825 000	0	825 000
Szkolenia dla pracowników LGD	24 000	0	24 000
Szkolenia dla członków organów LGD	31 500	0	31 500
Przeprowadzenie spotkań informacyjno-konsultacyjnych z mieszkańcami	0	36 000	36 000
Wsparcie działań na rzecz poprawy świadomości ekologicznej mieszkańców	0	12 000	12 000
Wspieranie osób zamierzających otworzyć własną działalność gospodarczą	0	4 000	4 000
Razem	**1 705 500**	**52 000**	**1 757 500**

10. Zintegrowanie

Cel ogólny 1 ***Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD*** **Cel szczegółowy:** ***1.1 Poprawa atrakcyjności, funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej*** **Cel szczegółowy:** ***1.2 Poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru*** zgodne z:	
Poziom krajowy	**Strategia Rozwoju Kraju 2020 (ŚSRK)**
	Obszar strategiczny: Konkurencyjna gospodarka, Cel 2: Wzrost wydajności gospodarki, kierunek interwencji: Poprawa warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej.
	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
	Cel tematyczny WRS: Cel szczegółowy: 6B Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich
Poziom regionalny, wojewódzki	**Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020**
	Cel główny: Zasoby pracy i jakość kapitału ludzkiego. **Kierunek strategiczny:** Przeciwdziałanie wykluczeniu na makroregionalnym rynku pracy.
	Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2020
	Obszar: Sieć osadnicza Cel 3 Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej jako element budowania potencjału rozwojowego regionu
Poziom powiatowy	**Strategia Rozwoju Powiatu Brzozowskiego na lata 2015 - 2024**
	• Lepsza dostępność komunikacyjna i wysoki standard dróg w powiecie • Wyższy poziom wykorzystania potencjału gospodarczego powiatu
Poziom gminny	Strategia Rozwoju Gminy Brzozów na lata 2014-2024
	• Wysoki stopień rozwoju i zachowania zasobów infrastrukturalnych, środowiskowych i kulturowych
	Strategia Rozwoju Gminy Dydnia do roku 2020
	• Zwiększony stopień bezpieczeństwa na drogach • Rozwinięta infrastruktura drogowa: oświetlone drogi, wybudowane chodniki przy drodze wojewódzkiej, powiatowych i gminnych
	Strategia Rozwoju Gminy Haczów do 2024 roku
	• Poprawa standardu i jakości życia mieszkańców. • Nowoczesna i rozwinięta infrastruktura techniczna.
	Strategia Rozwoju Gminy Jasienica Rosielna do roku 2024
	• Zasoby techniczne zapewniające podniesienie poziomu życia mieszkańców. • Uporządkowana gospodarka przestrzenna.
	Strategia Rozwoju Gminy Nozdrzec do roku 2024
	• Dobrze rozwinięta, nowoczesna infrastruktura techniczna dostosowana do potrzeb mieszkańców Gminy. • Zrównoważony ład przestrzenny/Uporządkowana przestrzeń.
Cel ogólny 2 ***Wzmocnienie kapitału społecznego Ziemi Brzozowskiej i aktywizacja społeczności lokalnej*** **Cel szczegółowy:** ***2.1. Poprawa aktywności społecznej na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego obszaru*** **Cel szczegółowy:** ***2.2. Wypromowane walory obszaru LGD i atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego*** **Cel szczegółowy:** ***2.3. Wzrost aktywnego udziału społeczności lokalnej w procesie realizacji LSR*** zgodne z:	
Poziom krajowy	**Strategia Rozwoju Kraju 2020 (ŚSRK)**
	Obszar strategiczny: Spójność społeczna i terytorialna, Cel 1 Integracja społeczna, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej zagrożonych.
	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
	Cel tematyczny WRS: CT 8. Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników Cel szczegółowy: 6A. Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy Cel szczegółowy: 6B Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich
Poziom regionalny,	**Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020**
	Cel główny: Zasoby pracy i jakość kapitału ludzkiego

wojewódzki	**Kierunek strategiczny:** Wzmocnienie potencjału nowoczesnych kadr dla gospodarki opartej na wiedzy
	Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2020
	Obszar: Kapitał ludzki i społeczny Cel 2: Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników: innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia mieszkańców.
Poziom powiatowy	**Strategia Rozwoju Powiatu Brzozowskiego na lata 2015 - 2024**
	• Wyższy poziom zaspokojenia potrzeb mieszkańców powiatu • Wysoki poziom bezpieczeństwa środowiskowego i społecznego • Większy stopień wykorzystania zasobów ludzkich na rynku pracy powiatu • Wyższy poziom rozwoju i skuteczność działania organizacji pozarządowych • Poprawa stanu i utrzymanie dobrego stanu środowiska naturalnego
Poziom gminny	**Strategia Rozwoju Gminy Brzozów na lata 2014-2024**
	• Gmina przyjazna mieszkańcom • Wysoki stopień rozwoju i zachowania zasobów infrastrukturalnych, środowiskowych i kulturowych
	Strategia Rozwoju Gminy Dydnia do roku 2020
	• Wysoki poziom aktywności ruchowej (fizycznej) mieszkańców • Zwiększone możliwości rozwoju zainteresowań dzieci i młodzieży • Wyższy poziom udziału osób niepełnosprawnych w życiu społecznym • Wysoki stopień integracji społecznej mieszkańców Gminy • Wysoka skuteczność organizacji pozarządowych w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na realizację zadań statutowych • Rozwinięta nowoczesna baza sportowa-rekreacyjna i turystyczna • Wysoki poziom uczestnictwa społeczeństwa w kulturze • Atrakcyjna oferta spędzania wolnego czasu - rozwijania zainteresowań oraz rekreacji i wypoczynku • Wzrost zaangażowania mieszkańców w działalność społeczną • Rozwinięta i odpowiednio wyposażona baza oświatowa i kulturalna • Rozbudowana infrastruktura turystyczna, rekreacyjna, sportowa
	Strategia Rozwoju Gminy Haczów do 2024 roku
	• Poprawa standardu i jakości życia mieszkańców • Zachowane dziedzictwo kulturowe • Gmina przyjazna środowisku naturalnemu • Zdrowi i aktywni mieszkańcy Gminy
	Strategia Rozwoju Gminy Jasienica Rosielna do roku 2024
	• Podniesienie poziomu zaspokojenia potrzeb społecznych • Zachowany lokalny potencjał kulturowy • Poprawa stanu środowiska naturalnego • Aktywna i zaangażowana społeczność gminy
	Strategia Rozwoju Gminy Nozdrzec do roku 2024
	• Poprawa warunków życia mieszkańców Gminy • Czyste środowisko naturalne • Zachowane zasoby dziedzictwa kulturowego • Rozwój kapitału społecznego
Cel Strategiczny 3 ***<u>Wzrost gospodarczy obszaru LGD</u>*** **Cel szczegółowy: 3.1.** ***Wzrost konkurencyjności i innowacyjności sektora mikro, MSP*** **Cel szczegółowy: 3.2.** ***Wzrost przedsiębiorczości i kompetencji zawodowych mieszkańców*** zgodne z:	
Poziom krajowy	**Strategia Rozwoju Kraju 2020 (ŚSRK)**
	Obszar strategiczny: Konkurencyjna gospodarka, Cel 4 Rozwój kapitału ludzkiego, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności zawodowej oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego. **Obszar strategiczny**: Konkurencyjna gospodarka, Cel 2: Wzrost wydajności gospodarki, kierunek interwencji: Poprawa warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej.
	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
	Cel tematyczny WRS: CT 8. Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników. Cel szczegółowy: 6A. Ułatwianie różnicowania działalności, zakładania i rozwoju małych

	przedsiębiorstw i tworzenia miejsc pracy. CT 9.Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem Cel szczegółowy: 6B Wspieranie lokalnego rozwoju na obszarach wiejskich
Poziom regionalny, wojewódzki	**Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020**
	Cel główny: Zasoby pracy i jakość kapitału ludzkiego. **Kierunek strategiczny:** Przeciwdziałanie wykluczeniu na makroregionalnym rynku pracy Wzmocnienie potencjału nowoczesnych kadr dla gospodarki opartej na wiedzy
	Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2020
	Obszar: Konkurencyjna i innowacyjna Gospodarka Cel 1 Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej
Poziom powiatowy	**Strategia Rozwoju Powiatu Brzozowskiego na lata 2015 - 2024**
	• Wyższy poziom zaspokojenia potrzeb mieszkańców powiatu • Większy stopień wykorzystania zasobów ludzkich na rynku pracy powiatu, • Wyższy poziom wykorzystania potencjału gospodarczego powiatu
Poziom gminny	Strategia Rozwoju Gminy Brzozów na lata 2014-2024
	• Wyższy poziom rozwoju gospodarki gminy
	Strategia Rozwoju Gminy Dydnia do roku 2020
	• Obniżony poziom bezrobocia • Poprawa poziomu przedsiębiorczości • Zwiększony poziom dochodów osób najuboższych • Ograniczenie procesu emigracji osób młodych
	Strategia Rozwoju Gminy Haczów do 2024 roku
	• Poprawa standardu i jakości życia mieszkańców • Poprawa stanu rozwoju gospodarczego gminy
	Strategia Rozwoju Gminy Jasienica Rosielna do roku 2024
	• Podniesienie poziomu zaspokojenia potrzeb społecznych • Wzrost poziomu rozwoju gospodarczego gminy
	Strategia Rozwoju Gminy Nozdrzec do roku 2024
	• Poprawa warunków życia mieszkańców Gminy • Rozwój kapitału społecznego • Wzrost potencjału gospodarczego Gminy

Integracja podmiotów różnych sektorów

Podejście zintegrowane w ramach LSR i sformułowanych w jej ramach przedsięwzięć przejawia się w następujących aspektach:

integracja podmiotów różnych sektorów – realizacja kolejnych przedsięwzięć wymaga aktywnego włączenia się podmiotów reprezentujących różne miejscowości i różne sektory. Znaczna część przedsięwzięć związana jest z sieciowaniem podmiotów, koordynowaniem ich działań, tworzeniem wspólnych projektów, prowadzeniem wspólnej, ujednoliconej polityki informacyjnej opartej na danych przekazywanych przez różne podmioty lokalne.

integracja obszaru – wśród proponowanych przedsięwzięć preferowane są te, które obejmują swoim zasięgiem cały obszar działania LGD „Ziemia Brzozowska", nawet w sytuacji, gdyby charakter pojedynczego projektu ograniczał jego zasięg przestrzennie, powinien on stanowić część większego systemu (np. projekty turystyczne realizowane w ramach szlaków turystycznych, czy też bazy informacyjne prezentujące informacje o konkretnych obiektach czy usługach, ale zawierające analogiczne dane o wszystkich miejscowościach obszaru).

integracja zasobów – w ramach strategii dąży się do integrowania rozwoju w wymiarach środowiskowym, społecznym, kulturowym, przestrzennym, gospodarczym, które stanowią zasoby obszaru działania LGD „Ziemia Brzozowska". Wszystkie te wymiary współzależą od siebie, a realizacja przedsięwzięć w ramach jednego wymiaru sprzyja osiąganiu celów w innych wymiarach.

Na uwagę zasługuje też postrzeganie procesów rozwoju jako pewnej sekwencji integrującej różne zjawiska, z określonymi przyczynami i skutkami. Przejawia się to w: postrzeganiu działalności społecznych, aktywności liderów lokalnych i organizacji pozarządowych jako możliwego źródła dla rozwoju funkcji rynkowych i powstawania nowych podmiotów gospodarczych wykorzystujących lokalne potencjały dla kreowania swojej oferty, budowaniu fundamentów pod przyszły rozwój poprzez podejmowanie podstawowych działań edukacyjnych i organizacyjnych.

Wspominając o wymiarze przestrzennym, warto zwrócić uwagę na to, że LSR integruje rozwój LGD „Ziemia Brzozowska" ze swoim otoczeniem. Opracowana LSR nie jest wyrwana z szerszego kontekstu zachodzących procesów

zewnętrznych. Wręcz przeciwnie, możliwości rozwoju wynikają zarówno z posiadanych specyficznych potencjałów, jak również z szans w otoczeniu. Uwzględniono dwa główne układy odniesienia:

układ regionalny – postrzegany jako rynek zbytu na lokalne produkty i usługi, zwłaszcza w kontekście możliwości rozwijania usług turystycznych i rekreacyjnych;

układ transgraniczny – traktowany jako źródło szans dla przyszłego rozwoju obszaru i tworzenia oferty wspólnie z partnerami po drugiej stronie granicy.

Strategia Rozwoju Lokalnego to spójny zestaw operacji mających na celu osiągnięcie lokalnych celów i potrzeb, który przyczynia się do osiągnięcia celów UE odnośnie inteligentnego, zrównoważonego i sprzyjającego włączeniu społecznemu wzrostu.

11. Monitoring i ewaluacja

Zapisy przedstawione w niniejszym rozdziale są efektem prac społeczności lokalnej, która uczestniczyła w konsultacjach społecznych jakie miały miejsce we wszystkich gminach obszaru objętego LSR, w następującej formie:

- Spotkania konsultacyjne 13 listopada 2015 r. i 22 grudnia 2015 roku,
- Wysłuchanie publiczne 28 grudnia 2015 roku,
- w ramach konsultacji w Punkcie konsultacyjnym w biurze LGD.

Ponadto opracowanie rozdziału koordynował Zespół koordynujący opracowanie LSR (zespół roboczy).

Poniżej prezentowana jest ogólną charakterystyka zasad i procedur dokonywania ewaluacji oraz monitorowania wskazująca główne elementy podlegające badaniom oraz podmioty dokonujące ewaluacji i monitorowania (wewnętrzne czy zewnętrzne).

Monitoring

Wdrażaniu Strategii Rozwoju Lokalnego stale towarzyszył będzie proces systematycznego zbierania i analizowania informacji zarówno pod względem jakości jak i ilości realizowanych działań. W tym zakresie badany będzie:

- poziom osiągniętych celów i rezultatów,
- jakość realizowanych działań,
- przebieg wydatkowania środków, przeznaczonych na poszczególne zamierzenia (operacje, działania własne LGD).

LGD, dbając o swoją stabilną sytuację finansową będzie także uważnie badać realizację operacji wybranych do dofinansowania i podejmować działania interwencyjne, jeśli monitoring będzie wskazywał na możliwość niepowodzenia realizacji danej operacji.

Działania w ramach monitoringu będą wykonywane przez (powołany przez Zarząd) Zespół ds. monitoringu i ewaluacji, prowadzony przez Kierownika Biura LGD. Zespół ten w sposób ciągły i na bieżąco poprzez kontrolę zgodności poszczególnych przedsięwzięć z założeniami zawartymi w strategii dokonywać będzie monitorowania i ewaluacji realizowanych w ramach LSR czynności.

Elementy systemu monitorowania

- analiza celów projektu wraz z oceną stopnia osiągnięcia wskaźników określonych w strategii (matryca logiczna),
- analiza wniosków o zmiany w LSR zgodnie z procedurą jej aktualizacji;
- coroczny przegląd procedur wdrażania poszczególnych działań LSR,
- monitoring skuteczności realizowanych przez personel LGD działań doradczych,
- monitoring budżetu LGD z oceną poprawności wydatkowania środków na poszczególne przedsięwzięcia i działania własne LGD;

Analiza i ocena prowadzonej przez LGD działalności

- odbywać się będzie w czasie posiedzeń organów LGD (Zarząd, Komisja Rewizyjna, WZCz),
- na podstawie szczegółowej analizy i oceny procesu wdrażania LSR, zawartej w raportach.

Pisemny raport z monitoringu (na koniec roku kalendarzowego)

Elementy raportu:

- opis form zdobywania informacji o sposobie i efektach realizacji LSR (kontrola, analiza dokumentów, sprawozdania, raporty, sondaże i wywiady),
- opis zrealizowanych zadań,
- opis zgodności działań z celami,
- dane dot. dofinansowania i poniesionych kosztów,
- opis osiągniętych wskaźników,
- opis występujących problemów,
- niezgodności odnośnie planów zawartych w LSR,
- wnioski i zalecenia konieczne do wdrożenia w kolejnych latach funkcjonowania LGD.

Raporty będą uwzględniać wszystkie wnioski dotyczące wdrażania LSR Zostaną one zaprezentowane i omówione na posiedzeniach organów LGD (Zarząd, Komisja Rewizyjna, WZCz) organizowanych w celach sprawozdawczych. Umożliwi to systematyczne monitorowanie występujących problemów i rozbieżności w realizacji planów i osiąganiu celów. Na podstawie corocznej analizy działań LGD będą dokonywane ewentualne modyfikacje i zmiany w LSR.

Główną zasadą przy dokonywaniu zmian będzie uspołecznienie, polegające na odwołaniu się do opinii członków LGD oraz mieszkańców (w miarę potrzeb) i wykorzystanie zgłaszanych przez nich uwag i wniosków.

Ewaluacja

- ewaluacja będzie prowadzona na każdym etapie realizacji Strategii, co przyczyni się do ewentualnego wykrycia błędów i ich poprawy na etapie realizacji Strategii,
- ewaluacja własna oraz realizowana okresowo przez podmioty zewnętrzne,
- odnosić się będzie elementów wynikających z założeń strategicznych:
  - ukierunkowanie na poprawę planowania procesu wdrażania LSR poprzez zagwarantowanie racjonalnego uzasadnienia dla realizowanej interwencji,
  - wzmacnianie partnerstwa przez realizowanie zasady empowerment, aktywizowanie i wzmacnianie powiązań, relacji, współpracy, interakcji między mieszkańcami obszaru i uczestnikami realizowanych działań,
  - poprawa procesu wdrażania i kontroli jakości m.in. istniejącej struktury LGD, procedur i procesu zarządzania LSR.

Celem zminimalizowania ryzyka popełnienia błędu przy realizacji LSR, LGD będzie dokonywać ewaluacji swojej działalności. Obejmować ona będzie **ocenę ex ante** – dotyczy operacji, które są dopiero w fazie planowania i podejmowania decyzji o ich realizacji oraz **ocenę ex post** – dotyczy działań zrealizowanych w minionym okresie.

Ewaluacja ex ante

Analiza ta będzie odbywać się poprzez ocenę planowanych do realizacji przedsięwzięć oraz będzie wymaganym elementem dokumentacji danego przedsięwzięcia, rozpatrywanego przez organ podejmujący decyzję o jego realizacji i będzie obejmować opis spodziewanych efektów, oraz jego ocenę pod kątem wpływu na osiąganie celów zakładanych w LSR.

Ewaluacja zostanie przeprowadzona w ramach konsultacji wewnętrznych realizowanych przez pracowników Biura (Zespół ds. monitoringu i ewaluacji) i Zarząd LGD.

Ewaluacja obejmie następujące aspekty projektu (zgodnie z zaleceniami Komisji Europejskiej):

- adekwatność projektu,
- przygotowanie projektu i jego planu,
- efektywność projektu,
- skuteczność projektu,
- oddziaływanie projektu,
- trwałość projektu.

Ewaluacja ex post

- będzie się odbywać poprzez ocenę działań zrealizowanych w okresach czasowych wykazanych w planie działania,
- obejmie analizę wszystkich działań i operacji zrealizowanych w danym okresie czasowym pod kątem określenia efektów tych przedsięwzięć, a także wpływu, jaki miała ich realizacja na osiągnięcie celów zakładanych w LSR,
- będzie się odbywać w oparciu o coroczne raporty z działalności LGD,
- obejmować będzie ocenę jakości partnerstwa oraz ocenę sprawności funkcjonowania LGD (funkcjonowanie biura, organów LGD, efektywność stosowanych procedur, przepływ informacji, skuteczność działań promocyjno-informacyjnych, sprawność podejmowania decyzji).

Za ewaluację ex post będzie odpowiedzialna **Komisja Rewizyjna** i **Zarząd LGD**, które wykorzystując raport ewaluatora zewnętrznego do końca I lub II kwartału roku następującego po okresie objętym ewaluacją sporządzi pisemny raport obejmujący:

- wykaz przedsięwzięć zrealizowanych w okresie objętym ewaluacją, z opisem merytorycznym i informacją finansową o każdym z nich,
- opis bezpośrednich efektów przedsięwzięć i porównanie ich z efektami, zakładanych w fazie projektowania,
- analizę wpływu zrealizowanych przedsięwzięć na osiągnięcie celów określonych w LSR,
- wnioski i rekomendacje dotyczące zmian w sposobie funkcjonowania LGD i zmian w LSR, które zapewnią wyższą efektywność działania LGD i lepsze osiągnięcie celów zakładanych w LSR.

12. Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko

Przeprowadzono analizę LSR pod kątem spełnienia kryteriów kwalifikujących ją do strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Wyniki tej analizy zaprezentowano poniżej.

Przepisy ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U.2013.1235 ze zmianami) określają jakie dokumenty wymagają przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, w przedmiotowej sprawie są to dokumenty określone w art. 46. pkt 1. Uznając, że LSR dla obszaru gmin: Brzozów, Domaradz, Dydnia, Haczów, Jasienica Rosielna, Nozdrzec opracowywana przez LGD Ziemia Brzozowska w okresie programowania 2014-2020 będzie stanowić instrument realizacji założeń:

- „Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020", która została poddana procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko zgodnie z opinią RDOŚ (pismo z dnia 16 lipca 2012 roku znak: WOOŚ.411.2.3.2012. AP-2),

– „Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020", który został poddany procedurze strategicznej oceny oddziaływania na środowisko zgodnie z opinią RDOŚ (pismo z dnia 7 sierpnia 2013 roku, znak: WOOŚ.411.2.4.2013. AP-6),

jest ona uszczegółowieniem powyższych dokumentów dla określonych obszarów.

Uszczegółowienie będzie polegało na wskazaniu możliwych do realizacji zadań zgodnie z wytycznymi odnoszącymi się do perspektywy finansowej 2014-2020. Planowana do realizacji LSR zakłada realizację operacji, które wdrażane będą bezpośrednio przez LGD lub przez beneficjentów realizujących te operacje za pośrednictwem LGD. Operacje te będą mogły być wdrażane w ramach dwóch programów: PROW na lata 2014-2020 (PROW), RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 (RPO). Założenia zawarte w LSR stanowią z punktu widzenia ochrony środowiska niewielką modyfikację ustaleń zawartych w przyjętych, wyżej wskazanych dokumentach. Wymienione w LSR przedsięwzięcia (zadania) stanowią jedynie koncepcję, a ich skonkretyzowanie nastąpi stosownie do etapu realizacji. Zadania wdrażane zarówno przez beneficjentów jak i samą LGD będą realizowane w taki sposób, by nie zagrażały zdrowiu i życiu ludzi oraz środowisku naturalnemu. Nie przewiduje się oddziaływań skumulowanych i transgranicznych. Działania takie jak np. inwestycje infrastrukturalne, modernizacyjne, rewitalizacyjne ze względu na swój charakter, będą obowiązkowo poddane niezbędnym wymaganym prawem procedurom, np. uzyskanie niezbędnych pozwoleń (na budowę, na wykonanie prac konserwatorskich), w związku z czym inwestycje te będą podlegały procesom uzgadniania z organami uprawnionymi do wydawania takich decyzji/opinii, co wyeliminuje wystąpienie negatywnego wpływu np. na zachowanie dziedzictwa kulturowego czy na środowisko przyrodnicze. Realizacja niektórych przedsięwzięć (części kierunków wsparcia projektów) wyznaczonych w ramach LSR wymagała będzie przeprowadzenia procedury administracyjnej (ooś) zakończonej uzyskaniem decyzji określającej środowiskowe uwarunkowania realizacji przedsięwzięcia. Wobec powyższego można prognozować, iż realizacja projektów, w ramach LSR, będzie zgodna z obowiązującymi wymogami dotyczącymi ochrony środowiska.

Każdy projekt starający się o dofinansowanie musi zgodnie z prawem przejść osobną, indywidualną procedurę badania jego wpływu na środowisko w ramach m.in. opracowania raportów oddziaływania na środowisko, które badają wpływ konkretnego przedsięwzięcia na zdrowie, życie ludzi i na środowisko. Ze względu na brak szczegółowych parametrów przedsięwzięć inwestycyjnych, takich jak ich lokalizacja, typ oraz skala czy też powierzchnia zabudowy inwestycji, nie jest możliwe wykonanie szczegółowej oceny oddziaływania na środowisko. Z tego względu niemożliwa jest również pełna kwantyfikacja oddziaływań. W szczególności realizacja każdego przedsięwzięcia zostanie poprzedzona postępowaniem zapewniającym wybór najkorzystniejszych dla środowiska wariantów lokalizacyjnych i technicznych, a także wskazaniem właściwych zabezpieczeń środowiska. Ograniczanie oddziaływań na środowisko przyrodnicze oraz warunki życia ludzi winno być prowadzone również w fazie budowy i późniejszej eksploatacji ewentualnych inwestycji.

Nie występuje zatem zasadność powielania procedury ocenowej, mając na względzie w szczególności stopień ogólności informacji zawartych w przedmiotowym dokumencie. Ponadto, biorąc pod uwagę uwarunkowania wskazane w art. 49 cyt. ustawy, uznano, iż realizacja założeń tego opracowania **nie będzie znacząco oddziaływać na środowisko**.

Dodatkowym potwierdzeniem przedstawionego stanowiska jest pozytywna opinia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie w sprawie odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla LSR dla LGD „Ziemia Brzozowska" (pismo znak WOOŚ.410.1.107.2015.AP.2 z dnia 22 grudnia 2015 roku).

13. Załączniki

Załącznik nr 1: Procedura aktualizacji Strategii Rozwoju Lokalnego

Mieszkańcy obszaru, przedstawiciele sektora publicznego, społecznego, gospodarczego z obszaru LGD, organy LGD i jej pracownicy mają możliwość składania wniosków, uwag i propozycji zmian w zapisach Strategii Rozwoju Lokalnego. Propozycje zmian i uwagi zgłaszane są do Biura LGD na udostępnionych przez nią formularzach. Wszystkie te uwagi są zbierane i analizowane w Biurze LGD.

Cel procedury: Celem procedury jest sformalizowanie procesu dokonywania korekt w Strategii Rozwoju Lokalnego, tak by zapewnić jak najszerszy udział partnerów LGD i wszystkich mieszkańców obszaru.

Zakres procedury: Procedura obejmuje czynności, formularze i schemat działań związanych ze zgłaszaniem, analizowaniem i przyjmowaniem zmian w zapisach LSR.

Założenia ogólne: Proces wdrażania i aktualizacji odbywa się z jak najszerszym udziałem partnerów LGD i wszystkich mieszkańców obszaru. Wszystkie działania LGD dotyczące wdrażania LSR są jawne. LGD monitoruje na bieżąco wdrażanie LSR.

Aktualizacja LSR nie powinna być dokonywana częściej niż raz w roku z wyłączeniem nadzwyczajnych okoliczności związanych z wprowadzaniem korekt / zmian LSR.

Przebieg procedury:

1. Wnioski w sprawie zmian zapisów w LSR mogą zgłaszać: członkowie LGD; organy Stowarzyszenia; wszyscy mieszkańcy obszaru.
2. Zgłaszanie wniosków jest sformalizowane. Przyjmowane jest na formularzu – udostępnianym przez biuro LGD – dostępnym w biurze w wersji papierowej.
3. Zarząd Stowarzyszenia dokonuje potrzebnych analiz do wprowadzania zmian w LSR. Analizy te wykonywane są na bieżąco w ramach ciągłego monitoringu: zgłaszanych do LGD wniosków; zmian regulacji prawnych mających wpływ na LSR, uchwał organów Stowarzyszenia wnioskujących o zmiany; wniosków zawartych w raportach z realizowanego monitoringu i ewaluacji.
4. Co najmniej raz w roku LGD dokonuje przygotowuje „Sprawozdanie z wdrażania Strategii Rozwoju Lokalnego", z którego wynikać mogą ewentualne rekomendacje zmian zapisów w LSR.
5. Zarząd przygotowuje projekty uchwał dotyczące zmian w zapisach LSR.
6. Aktualizacja LSR w kwestiach dotyczących zmian zapisów LSR w celu jej dostosowania do wniosków i rekomendacji wynikających m. in. z monitoringu i ewaluacji, będzie obejmowała społeczne konsultacje w gminach objętych LSR.
7. Zmiany w LSR wynikające z procesu aktualizacji będą przyjmowane uchwałą Walnego Zebrania Członków.

Niezależnie od aktualizacji LSR przeprowadzanej w celu jej dostosowania do wniosków i rekomendacji wynikających z procesu monitorowania, konieczne będzie bieżące dostosowywane LSR do zmieniających się przepisów oraz wytycznych. Zmiany takie dokonywane będą poprzez przygotowanie projektów zmian w LSR przez Zarząd LGD i przedstawienie ich do zatwierdzenia Walnemu Zebraniu Członków, które przyjmować będzie te zmiany w formie uchwały.

Załącznik nr 2: Procedura dokonywania ewaluacji i monitoringu

1. Zarząd LGD powołuje Zespół ds. monitoringu i ewaluacji, prowadzony przez Kierownika Biura LGD.
2. Zespół ds. monitoringu i ewaluacji współpracuje z Zarządem LGD.
3. Zakres okresowej (zgodnie z planem działania) ewaluacji własnej obejmuje m.in.: ocenę realizacji przedsięwzięć, ocenę realizacji celów, ocenę przeprowadzonych naborów, ocenę otoczenia (szans i zagrożeń), przegląd procedur, przegląd wskaźników, ocenę realizacji planu rzeczowo-finansowego LGD, ocenę postrzegania LGD w środowisku, przegląd kryteriów wyboru operacji, przegląd wniosków o dokonanie zmiany w LSR;
4. Zespół przygotowuje plan oceny realizacji LSR oparty o zestaw wskaźników produktu, rezultatu i oddziaływania:
    a. stopień osiągania celów
    b. stopień realizacji wskaźników
5. Podstawowym narzędziem ewaluacji własnej jest wypełniana okresowo ankieta.
6. Zespół dokonuje weryfikacji analizy SWOT i aktualności opisu obszaru.
7. Zakres działań Zespołu obejmuje także wszystkie czynności monitorujące działania i oddziaływania LGD na obszar.
8. Okresowa praca Zespołu kończy się Sprawozdaniem z wdrażania LSR za dany okres, w którym zamieszczone są także ew. wnioski do zmian zapisów w LSR, regulaminach, procedurach itp.
9. Sprawozdanie z wdrażania LSR przestawiane jest członkom LGD i jest dokumentem jawnym.

Sposób realizacji badania (monitoringu lub ewaluacji) prezentuje poniżej zamieszczona tabela.

Obszar podlegający monitoringowi	**Realizator**	**Działania w ramach monitoringu**	**Czas realizacji oraz okres realizacji**	**Obszary podlegające ocenie**	**Sposób pozyskania danych**	**Wyniki monitoringu**
Coroczny **przegląd procedur wdrażania poszczególnych działań LSR**.	Zespół ds. monitoringu i ewaluacji	Analiza dokumentów własnych LGD	I kwartał po zakończeniu roku kalendarzowego Za każdy rok kalendarzowy realizacji LSR.	Procedury wyboru operacji w tym: • karty oceny operacji, • harmonogram i zakres realizowanych naborów, • sprawozdania i raporty przygotowane przez biuro LGD.	Dane i badania własne LGD	Wnioskowanie o wprowadzenie zmian i dokonanie zmian w procedurach wyboru operacji.
Skuteczność realizowanych przez personel LGD **działań doradczych**.	Zespół ds. monitoringu i ewaluacji	Analiza dokumentacji złożonej przez beneficjentów Analiza dokumentów własnych LGD	Każdorazowo po zakończonych naborach wniosków o dofinansowanie operacji oraz w raporcie rocznym (I kwartał po zakończeniu roku kalendarzowego) Za każdy nabór wniosków oraz dodatkowo za każdy rok kalendarzowy realizacji LSR.	Analiza ocen projektów dokonanych przez Radę, które konsultowane były w biurze LGD. Dodatkowo badanie poziomu zadowolenia beneficjentów korzystających z usług doradczych.	Ankiety, dane i badania własne LGD	W przypadku negatywnej oceny, zostaną zorganizowane dodatkowe spotkania zespołu roboczego (pracowników, doradców) w celu podniesienia jakości realizowanych usług doradczych. Czynności realizowane poprzez dodatkowe szkolenia lub zmianę osób świadczących doradztwo na rzecz beneficjentów.

Ocena zgodności z zawartymi umowami przedsięwzięć realizowanych przez Grantobiorców	Zespół ds. monitoringu i ewaluacji, Zarząd.	Analiza dokumentacji z stanem faktycznym	Działania realizowane na bieżąco po podpisaniu umowy z Grantobiorcą i rozpoczęciu przez niego działań projektowych.	Zgodność i zasadność realizowanych działań w stosunku do przedstawionych we wniosku o dofinansowanie operacji.	Dane i badania własne LGD	Wprowadzenie programu naprawczego przez Grantobiorcę lub rozwiązanie umowy w przypadku naruszenia istotnych postanowień zawartych w umowie pomiędzy stronami.
Obszar podlegający ewaluacji	**Realizator**	**Działania w ramach ewaluacji**	**Czas realizacji oraz okres realizacji**	**Obszary podlegające ocenie**	**Sposób pozyskania danych**	**Wyniki ewaluacji**
Poprawa planowania **procesu wdrażania LSR** poprzez racjonalne uzasadnienie dla realizowanej interwencji.	Zew. niezależny ekspert	Analiza dokumentacji z przeprowadzonego monitoringu w tym z: **wyboru operacji, działań realizowanych przez biuro LGD**	I lub II kwartał kolejnego roku po zakończeniu etapu określonego w planie działania (dostępność danych). Za każdy etap etapu określony w planie działania.	• dostępność do LSR; • dostępność dokumentów dla beneficjentów; • stopień realizacji poszczególnych celów i wskaźników; • stopień wykorzystania budżetu; • zgodność realizowanych działań z określonym w LSR planem działania; • stopień rozpoznawalności LGD w środowisku lokalnym.	Ankiety, dane i badania własne LGD, raporty z monitoringu, sprawozdania	Poprzez kontrolę liczby realizowanych przez beneficjentów LSR operacji, dokonywane będą zmiany w LSR mające wpływ na aktualizację zapisów. W przypadku braku możliwości osiągnięcia założonych wskaźników LGD może zrealizować je w ramach operacji własnych (jeśli jest to możliwe).
Wzmacnianie partnerstwa i poczucia współwłasności, Aktywizowanie i wzmacnianie powiązań, relacji, współpracy, interakcji między mieszkańcami obszaru i uczestnikami realizowanych działań.	Zew. niezależny ekspert	**Analiza danych poprzez wywiad telefoniczny** – działanie przeprowadzone wśród pracowników, członków Rady oraz beneficjentów i mieszkańców obszaru LGD	I lub II kwartał kolejnego roku po zakończeniu etapu określonego w planie działania (dostępność danych). Za każdy etap etapu określony w planie działania.	• ocena działań związanych z wdrażaniem LSR oraz aktywizacją (w tym działań szkoleniowych)	Ankiety, dane i badania własne LGD, raporty z monitoringu, sprawozdania	Skierowanie działań na rzecz wzrostu społecznych i ekonomicznych zdolności mieszkańców poprzez poszerzenie działań na rzecz aktywizacji mieszkańców obszaru LGD.

Poprawa **procesu wdrażania i kontroli jakości** m.in. istniejącej struktury LGD, procedur i procesu zarządzania LSR.	Zew. niezależny ekspert	**Analiza dokumentacji LGD**	I lub II kwartał kolejnego roku po zakończeniu etapu określonego w planie działania (dostępność danych). Za każdy etap etapu określony w planie działania.	Dokumentacja własna LGD w tym: • dokumentacja z wyboru operacji, • wnioski o płatność, • protokoły z posiedzeń rady i zarządu, • efekty rzeczowe realizowanych przez biuro LGD działań.	Ankiety, dane i badania własne LGD, raporty z monitoringu, sprawozdania	Wprowadzenie zaleceń lub programu naprawczego mającego na celu wyeliminowanie błędów jakościowych i proceduralnych.
Analiza **celów projektu** oraz **poziomu osiągnięcia wskaźników** określonych w LSR, **działania związane z aktualizacją LS**R zgodnie z przyjętą procedurą.	Zespół ds. monitoringu i ewaluacji, Zarząd LGD	**Analiza dokumentacji z wyboru operacji** oraz **działań realizowanych przez biuro LGD**	I lub II kwartał kolejnego roku po zakończeniu etapu określonego w planie działania (dostępność danych). Za każdy etap etapu określony w planie działania.	• wnioski o dofinansowanie operacji, • plan działania biura LGD, • harmonogram i zakres realizowanych naborów, • sprawozdania i raporty przygotowane przez biuro LGD, • wnioski o zmianę LSR.	Ankiety, dane i badania własne LGD, raporty z monitoringu, sprawozdania	Dzięki kontroli liczby realizowanych operacji, dokonywane będą zmiany w LSR mające wpływ na aktualizację zapisów w niej. W przypadku braku możliwości osiągnięcia założonych wskaźników LGD może zrealizować je w ramach operacji własnych (jeśli jest to możliwe).
Budżet LGD połączony z **oceną poprawności wydatkowania środków** na poszczególne przedsięwzięcia i działania własne LGD.	Zespół ds. monitoringu i ewaluacji, Zarząd LGD, Komisja Rewizyjna.	**Analiza dokumentów własnych LGD** w tym **preliminarz wydatków**.	I lub II kwartał kolejnego roku po zakończeniu etapu określonego w planie działania (dostępność danych, czas realizacji operacji). Za każdy etap etapu określony w planie działania.	Zgodność i zasadność realizowanych wydatków oraz stopień wykorzystania środków finansowych.	Ankiety, dane i badania własne LGD, raporty z monitoringu, sprawozdania	Wprowadzenie programu naprawczego mającego na celu wyeliminowanie błędów wynikających z zarządzania budżetem LGD.

Załącznik nr 3: Plan działania wskazujący harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu

Cel ogólny I : Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru LGD	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			Razem: 2016-2023		Program	Poddziałanie/ zakres programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 1.1: Poprawa atrakcyjności, funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej														
Przedsięwzięcie 1.1.1	Wskaźnik produktu: Liczba nowych lub przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i/lub rekreacyjnej i/lub kulturalnej, w tym minimum 4 zrealizowane w miejscowościach zamieszkałych przez mniej niż 5 tys. mieszkańców	3 sztuki	50	895 725,00	3 sztuki	100	895 725,00	0	0	0	6 sztuk	1 791 450,00	PROW	Realizacja LSR - turystyka
Razem cel szczegółowy 1.1.				**895 725,00**			**895 725,00**			**0**		**1 791 450,00**		
Wskaźnik rezultatu 1.1. Wzrost liczby osób korzystających z nowych lub przebudowanych obiektów infrastruktury turystycznej i/lub rekreacyjnej i/lub kulturalnej		**7 000 osób**	**50**		**7 000 osób**	**100**		**0**	**0,0**		**14 000 osób**			

Cel szczegółowy 1.2: Poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru														
Przedsięwzięcie 1.2.1	Wskaźnik produktu: Długość wybudowanych lub przebudowanych dróg	4,83 km	100	1 568 550,00	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	4,83 km	1 568 550,00	PROW	Realizacja LSR - infrastruktura drogowa w zakresie włączenia społecznego
Razem cel szczegółowy 1.2.				**1 568 550,00**			**0,00**			**0,00**		**1 568 550,00**		
Wskaźnik rezultatu 1.2. Liczba osób korzystających z nowej lub przebudowanej infrastruktury drogowej w zakresie włączenia społecznego		**33 000 osób**	**100**		**0**	**0,0**		**0**	**0,0**		**33 000 osób**			
Razem cel ogólny 1				**2 464 275,0**			**895 725,00**			**0,00**		**3 360 000,00**		

Cel ogólny 2: Wzmocnienie kapitału społecznego Ziemi Brzozowskiej i aktywizacja społeczności lokalnej	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			Razem: 2016-2023		Program	Poddziałanie/zakres programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 2.1: Poprawa aktywności społecznej na rzecz zachowania dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego obszaru														
Przedsięwzięcie 2.1.1	Wskaźnik produktu: Liczba spotkań / wydarzeń adresowanych do mieszkańców *(mających na celu poprawę ich świadomości ekologicznej)*	0	0	0	6 sztuk	100	12 000,00	0	0	0,00	6 sztuk	12 000,00	PROW	Animacja
Przedsięwzięcie 2.1.2	Wskaźnik produktu: Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	3 sztuki	50	69 000,00	3 sztuki	100	71 000,00	0	0	0,00	6 sztuk	140 000,00		Realizacja LSR - dziedzictwo
Razem cel szczegółowy 2.1.				**69 000,00**			**83 000,00**			**0,00**		**152 000,00**		
Wskaźnik rezultatu 2.1. Liczba osób uczestniczących w spotkaniach / wydarzeniach adresowanych do mieszkańców *(mających na celu poprawę ich świadomości ekologicznej)*, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych		**0**	**0**		**120 / 100 osób**	**100**		**0**	**0**		**120 / 100 osób**			

Wskaźnik rezultatu 2.1. Liczba osób, które skorzystały ze wsparcia w ramach operacji zrealizowanych przez podmioty działające w sferze kultury, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych		**150 / 60 osób**	**50**		**150 / 60 osób**	**100**		**0**	**0**		**300 / 120 osób**			
Cel szczegółowy 2.2: Wypromowane walory obszaru LGD i atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego														
Przedsięwzięcie 2.2.1	Wskaźnik produktu: Liczba publikacji/ materiałów promocyjnych	2 sztuki	50	45 000,00	2 sztuki	100	45 000,00	0	0	0	4 sztuki	90 000,00	PROW	Realizacja LSR - turystyka
Przedsięwzięcie 2.2.2	Wskaźnik produktu: Liczba wydarzeń aktywizujących społeczność lokalną	3 sztuki	42,9	90 000,00	4 sztuki	100	120 000,00	0	0	0	7 sztuk	210 000,00		Realizacja LSR - dziedzictwo
Przedsięwzięcie 2.2.3	Wskaźnik produktu: Liczba zrealizowanych projektów współpracy	1 sztuka	100	380 000,00	0	0	0	0	0	0	1 sztuka	380 000,00		Projekty współpracy
Razem cel szczegółowy 2.2.				**515 000,00**			**165 000,00**			**0,00**		**680 000,00**		
Wskaźnik rezultatu 2.2. Liczba osób, które skorzystały z publikacji/materiałów promocyjnych		**4000 osób**	**40**		**6000 osób**	**100**		**0**	**0**		**10000 osób**			
Wskaźnik rezultatu 2.2. Liczba uczestników wydarzeń aktywizujących społeczność lokalną		**600 osób**	**37,5**		**1000 osób**	**100**		**0**	**0**		**1600 osób**			
Wskaźnik rezultatu 2.2. Liczba projektów współpracy skierowanych do grup docelowych		**1 sztuka**	**100**		**0,0**	**0,0**		**0**	**0,0**		**1 sztuka**			
Cel szczegółowy 2.3: Wzrost aktywnego udziału społeczności lokalnej w procesie realizacji LSR														
Przedsięwzięcie 2.3.1	Wskaźnik produktu: Liczba informacji zamieszczonych na stronie internetowej	60 sztuk	37,5	309 375,00	60 sztuk	75	309 375,00	40 sztuk	100	206 250 ,00	160 sztuk	825 000,00	PROW	Koszty bieżące

Przedsięwzięcie 2.3.2	Wskaźnik produktu: Liczba spotkań / wydarzeń adresowanych do mieszkańców	6 sztuk	33,3	12 000,00	6 sztuk	66,6	12 000,00	6 sztuk	100	12 000,00	18 sztuk	36 000,00		Animacja
Przedsięwzięcie 2.3.3	Wskaźnik produktu: Liczba podmiotów, którym udzielono indywidualnego doradztwa	40 sztuk	40	330 000,00	40 sztuk	80	330 000,00	20 sztuk	100	165 000,00	100 sztuk	825 000,00		Koszty bieżące
Przedsięwzięcie 2.3.4	Wskaźnik produktu: Liczba osobodni szkoleń dla pracowników i organów LGD	50 osobodni	43,9	24 000,00	50 osobodni	87,8	24 000,00	14 osobodni	100	7 500,00	114 osobodni	55 500,00		Koszty bieżące
Razem cel szczegółowy 2.3.				**675 375,00**			**675 375,00**			**390 750,00**		**1 741 500,00**		
Wskaźnik rezultatu 2.3. Liczba odwiedzin strony internetowej LGD		**1500 sztuk**	**37,5**		**1500 sztuk**	**75**		**1000 sztuk**	**100**		**4000 sztuk**			
Wskaźnik rezultatu 2.3. Liczba osób uczestniczących w spotkaniach / wydarzeniach adresowanych do mieszkańców, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych		**90/15 osób**	**33,3**		**90/15 osób**	**66,7**		**90/10 osób**	**100**		**270/40 osób**			
Wskaźnik rezultatu 2.3. Liczba osób, które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych		**20/8 osób**	**40**		**20/8 osób**	**80**		**10/4 osób**	**100**		**50/20 osób**			
Wskaźnik rezultatu 2.3. Liczba (skumulowana) przeszkolonych pracowników i członków organów LGD, którzy podnieśli swoją wiedzę i uzyskali certyfikaty		**50 osób**	**43,9**		**50 osób**	**87,8**		**14 osób**	**100**		**114 osób**			
Razem cel ogólny 2				**1 259 375,00**			**923 375,00**			**390 750,00**		**2 573 500,00**		

Cel ogólny 3: Wzrost gospodarczy obszaru LGD	Lata	2016-2018			2019-2021			2022-2023			Razem: 2016-2023		Program	Poddziałanie/zakres programu
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Planowane wsparcie w PLN	Razem wartość wskaźników	Razem planowane wsparcie w PLN		
Cel szczegółowy 3.1: Wzrost konkurencyjności i innowacyjności sektora mikro, MSP														
Przedsięwzięcie 3.1.1	Wskaźnik produktu: Liczba zrealizowanych operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	5 sztuk	54	1500000,00	4 sztuki	100	1300000,00	0	0	0	9 sztuk	2 800 000,00	PROW	Realizacja LSR - przedsiębiorczość
Razem cel szczegółowy 3.1.				**1500000,00**			**1300000,00**			**0**		**2800000,00**		
Wskaźnik rezultatu 3.1. Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem), w tym liczba utworzonych miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych		**5 etatów średnio rocznych**	**55**		**4 etaty średnio roczne**	**100**		**0**	**0**		**9 etatów średnio rocznych**			
Cel szczegółowy 3.2: Wzrost przedsiębiorczości i kompetencji zawodowych mieszkańców														
Przedsięwzięcie 3.2.1	Wskaźnik produktu: Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	10 sztuk	50	500 000,00	10 sztuk	100	500 000,00	0	0	0	20 sztuk	1 000 000,00	PROW	Realizacja LSR - przedsiębiorczość
Przedsięwzięcie 3.2.2	Wskaźnik produktu: Liczba szkoleń	1 sztuka	50	2 000,00	1 sztuka	100	2 000,00	0	0,0	0	2 sztuki	4 000,00	PROW	Animacja
Razem cel szczegółowy 3.2.				**502 000,00**			**502 000,00**			**0**		**1004000,00**		

Wskaźnik rezultatu 3.2. Liczba utworzonych miejsc pracy (ogółem), w tym liczba utworzonych miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych	**10/5 etatów średnio rocznych**	**50**		**10/5 etatów średnio rocznych**	**100**		**0**	**0**		**20/10 etatów średnio rocznych**			
Wskaźnik rezultatu 3.2. Liczba osób przeszkolonych, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem	**10/5 osób**	**50**		**10/5 osób**	**100**		**0**	**0**		**20/10 osób**			
Razem cel ogólny 3			**2002000,00**			**1802000,00**			**0,00**	**3 804 000,00**			
Razem LSR			**5725650,00**			**3621100,00**			**390 750,00**	**9 737 500,00**			
Razem planowane wsparcie na przedsięwzięcia dedykowane tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy w ramach poddziałania Realizacja LSR PROW: 3 800 000,00												**50,0**% budżetu poddziałania: 3.1.1; 3.2.1	
Realizacja LSR: 9 737 500,00													

Załącznik Nr 4: Budżet LSR w rozbiciu na lata i poszczególne fundusze EFSI oraz w podziale na poszczególne zakresy wsparcia

Zakres wsparcia	PROW
Realizacja LSR (art. 35 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 1303/2013)	7 600 000,00
Współpraca (art. 35 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 1303/2013)	380 000,00
Koszty bieżące (art. 35 ust. 1 lit. d rozporządzenia nr 1303/2013)	1 705 500,00
Aktywizacja (art. 35 ust. 1 lit. e rozporządzenia nr 1303/2013)	52 000,00
Razem	9 737 500,00

Plan finansowy w zakresie poddziałania 19.2 PROW 2014-2020

	Wkład EFRROW	Budżet państwa	Wkład własny będący wkładem krajowych środków publicznych	RAZEM
Beneficjenci inni niż jednostki sektora finansów publicznych	2 697 912,00 zł	1 542 088,00 zł		4 240 000,00 zł
Beneficjenci będący jednostkami sektora finansów publicznych	2 137 968,00 zł		1 222 032,00 zł	3 360 000,00 zł
Razem	4 835 880,00 zł	1 542 088,00 zł	1 222 032,00 zł	7 600 000,00 zł

Załącznik nr 5: Plan komunikacji

Termin	Cel komunikacji	Działanie	Adresaci działania komunikacyjnego (grupy docelowe)	Środki przekazu	Zakładane wskaźniki	Planowane efekty
2016 r. do 31.12. 2018	Informowanie o działaniach realizowanych w ramach LSR	Kampania informacyjna	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy	• informacje na stronie internetowej LGD	• liczba informacji zamieszczonych na stronie internetowej LGD - 80	• liczba wejść na stronę internetową - 2000
	Prowadzenie indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR	Informowanie na temat warunków i sposobów realizacji i rozliczania projektów	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy	• doradztwo w biurze LGD	• liczba podmiotów którym udzielono indywidualnego doradztwa - 50	• liczba osób które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD - 25
	Przeprowadzenie spotkań informacyjno-konsultacyjnych z mieszkańcami	Kampania informacyjna	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy	• organizacja spotkań informacyjno-konsultacyjnych na obszarze LGD	• liczba spotkań informacyjno – konsultacyjnych LGD z mieszkańcami - 12 • liczba spotkań informacyjno-konsultacyjnych LGD z mieszkańcami mających na celu poprawę ich świadomości ekologicznej - 6	• liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych - 180 • liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych (świadomość ekologiczna) - 120
	Wspieranie osób zamierzających otworzyć własną działalność gospodarczą	Informowanie na temat sposobów otwarcia własnej działalności i warunków otrzymania	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy, w tym grupy defaworyzowane	• szkolenia	• liczba przeprowadzonych szkoleń - 2	• Liczba osób przeszkolonych, w tym liczba osób z grup defaworyzowanych objętych ww. wsparciem osoby 20 (w tym liczba

		wsparcia				utworzonych miejsc pracy dla osób z grup defaworyzowanych - 10)
2019-2021	Informowanie o działaniach realizowanych w ramach LSR	Kampania informacyjna	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy	• informacje na stronie internetowej LGD	• liczba informacji zamieszczonych na stronie internetowej LGD - 60	• liczba wejść na stronę internetową - 1500
	Prowadzenie indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR	Informowanie na temat warunków i sposobów realizacji i rozliczania projektów	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy	• doradztwo w biurze LGD	• liczba podmiotów którym udzielono indywidualnego doradztwa - 40	• liczba osób które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD - 20
	Przeprowadzenie spotkań informacyjno-konsultacyjnych z mieszkańcami	Kampania informacyjna	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy	• organizacja spotkań informacyjno-konsultacyjnych na obszarze LGD	• liczba spotkań informacyjno – konsultacyjnych LGD z mieszkańcami - 6	• liczba osób uczestniczących w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych - 90
2022-2023	Informowanie o działaniach realizowanych w ramach LSR	Kampania informacyjna	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy	• informacje na stronie internetowej LGD	• liczba informacji zamieszczonych na stronie internetowej LGD - 20	• liczba wejść na stronę internetową - 500
	Prowadzenie indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR	Informowanie na temat warunków i sposobów realizacji i rozliczania projektów	Wszyscy potencjalni wnioskodawcy	• doradztwo w biurze LGD	• liczba podmiotów którym udzielono indywidualnego doradztwa - 10	• liczba osób które otrzymały wsparcie po uprzednim udzieleniu indywidualnego doradztwa w zakresie ubiegania się o wsparcie na realizację LSR, świadczonego w biurze LGD - 5